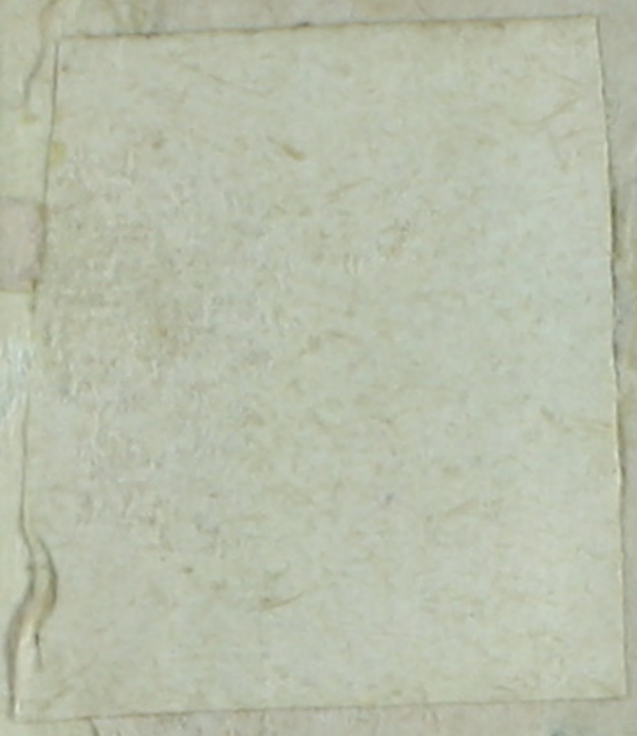

5
թ 18

ՄԵՍՐՈՊԻՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԵՆԱԿԱՆՑ

ՑՏՈՒԳՎԱԾ Է 1961 թ.

ՏՊԱԳՐԵԱԼ ԾԱԽԻՍՔ

ՏԻԿԻՆ ՀՈՒՀԱՆՆԱՑ Մ. Դ. ԹԱՂԻՊԻԵԱՆՑ

Հ 2000

’Ի ՊԼՏՍ

ՍՈՒՐԲ ՍԱՆԴՈՒԽՑ ԴՊՐՈՑԻ ՒՐՈՑ։

’Ի ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԵՐՈՒՆ ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՍԻՍԻ
ԱՋԳԱՍԻՐԻ՝ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ։

’Ի ՏՊԱՐԱՆԻ

ՀԱՐԱՏԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ԿԵՂԿԵՒՈՒ

1847

ՀԱՅԿ ԳԻՏԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԵՍ

591

ԲԱՐԵՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ ՀՈԳՒ

ԲԱՐԵՊԱՏԱՏՈՒԻՀՒ ԶԱՒԱԿՈՒՆՔ

ՄԵԾԻՒՆ ԵՒ ՄԵԾԱՐԸ

ԱՂԱՑ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ԷԼԻԱԶԵԱՆՑ

ԱԶՆԻՒ՛Ի ՕՐԻՈՐԴՒՔ

Ի Ստուգանել մատաղութեար
տէր Բարեպաշտութեան Ձերոյ՝ զայս
դուզնաքեայ և առանձինպատարագ՝ ոչ
մեծ ինչ առնել հանարձակիմ. քան
եթէ չնուհակալս ջրթատիք խոստո-
վանիլ զազգասիրական իմում և զե-
րախտիս Ձեռուածսատր և Պայա-
ման Ձեզոյ՝ որ առ մեզ ի մաս-
նաւորի Քանզի՝ թէպէտ և անդուլ.

են մեր գոհութիւնք կ՚ընծայեմք և ըզ
Ձեզ ու Ուստաց ամէնն քե-
ռօրէն ներեցէք մեզ յաղթականու-
թիւնեմեզ հրաւիրել և զեզամ մանկանց
անմեղաց Ուզես՝ ընդ ամեն յաւիտե-
նից, ուք հանդիսացին օգտել ինձ
սովաւ՝ Ա՛նամ

ԱՋՆԻ՛Ւ ՕՐԻՈՐԻ՛Ն

Ձեր խոնարհ հարբեայոչխ

Հ. Մ. Դ. ԹԱՂԻԱՊԻԵԱՆՑ

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

ՈՐՈՑ Միանգամ ոգի՛ք եռանդուն՛ք էյեն վար-
ժելոյ զմատաղտրեաւր աշակերտս իբրեանց յու-
սուցին պիտանի՝ տարակուսին արդարև ըստ ե՛ս
թէ յետ աւարտելոյ Հեգարանին գիՆչ ուՆէյին
տալ ի ձեռս նոցա ։ Քերականութի՛ւն ազգի
մերոյ մինչ ցարդ հրևեալ՝ բազմահմուտ և նուրբ
որքան և եՆն , ահաւեկ առՆեն զմանկուՆս լոկ
անագնութեամբ զրկեն. Մուսուլմանական գրեանք
այն պատուականագոյնք ըստ իՆքեանց՝ որպէսի-
ՆՆ Քաղաքավարականքն հատորք տպեալք ի
Կոստանդնուպօլիս , և վարժութեան Մանկանց
ի վէՆէտիկ, սակայն յոճ գաւառական գոլով՝ գրե-
թէ անհասկանալի ՄՆան ի մերոց՝ նաև օգնակա-
նութեամբ Քառարանաց ։ Վանորոյ թէպէտև
Նախքան զայս յօրինեալ գՀեգարան մի և զՇա-
բաթբէ առ ի պէտս մատուցանելոյ հասակաց , բայց այն
զի երկոքին և այս գրեթէ ծայրք էին ըստ ուղիղ
կարգի դասախարակութեան մանկանց , հարկեցայ
զարդիս հաւաքել և զայս տեսակ գիտելիս . զի
վայելուչ խառնութեամբ բնականացն ընդ ար-
ուեստականաց և գերարուեստականացն համաստ-
ուածայնոց՝ առաջնորդիցէ նոցա ի գիւտ ճըշ-
մարտի գիտութեան և ի ծանօթութիւն համայց
Արարչին ։

Ցայս գործ առաջնորդ կալայ ինձ զԱնգղիարէն և զհամանուն գրքոյկ իմն, բայց սեսեալ թէ և առանձինն ծանօթութիւն իմ, մանաւանդ ի մասին Հայրենեաց մերոց՝ բազմօք առաւելուլ կարէր յայն՝ ոչ բնաւ խնայեցի. քանզի ինձ օգուտ գիտեալ մանկանց մերոց զօտարին՝ և իբրեանց ընդիկ Հայրենեաց անծանօթ մնալ։

Եպերանս յայս իմ վաստակ ոչ ընդունիմ, ոլոց կարծիք իցեն թէ միութիւն և հարթութիւն ընդհիցէ իմ Առաջնորդ, այլ նիւթոց ի նիւթ ստուգաբան և խորշոց ի խորշս զօղէ և ելանէ։ Արդարէ, բայց նախ՝ եթէ ոչ ոք ի չափահասիցն յիշիլ ախորժիցէ զիւր մանկութիւն, ես ախորժիմ։ Մանկունք զանազանօքն զուարճանան։ Եւ երկրորդ՝ զի հարթ ուղի կարագնաց է, և անկարօտ առաջնորդի։ Ազգաց և կարողեաց չիք առապար։ Դիւրաց են պէտք առաջնորդաց։

Եթէ այս ոճ դպրոցական ուսանելոց հաճ և հաւան լիցի պատուելի Ծնողաց և վարժապետաց ազգի մերոյ, և շնորհ արասցեն ձեռն տալ ակարութեանս՝ յանձնառնում իբրաքան չիւր մակացութեանց զմի ի գրքոյկ յօրինել միանչ որքան և կենդանիս իցեմ. իսկ թէ ոչ՝ ուրեմն բարեաւ Ճեան։

Մ. Դ. Թ։

ԱՒԱՂՆՈՐԴ ՄԱՆԿԱՆՑ

ԿԱՐՐԻԿ ԸՍՈՒԸՆԴՂԻՆ

ՀԱՐՑ. Ո՞ՆՉ՝ յորում մի բնակիա
ցու։

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. Երկիր, երկրագունդ
կամ հողագունդ։

Հ. Ո՞վ ստեղծ զերկիր և զերկինս։

Պ. Աստուածն Արարին Աստուած։

Հ. Քանի՞ երկիր կայ, զոր
ըստ փառիցդ գիտես։

Պ. Մի՛, բազում՝ կայ։

Հ. Որպես ասացեալ՝ ասա՛ հիմն, ուս-
ա՛ր լինի հաց։

Պ. Յաղէկ։

Հ. Ի՞նչ է աչխարհն։

Պ. Յորեան ստեղծեալ Տէրկանի ի ջուրցն, հողմատլացի համար ի հրաշ-ղացի։

Հ. Ո՞ւր ինչ է երկանն։

Պ. Երկու տափարակ և բոլորակ քարեր. յորոց ներքինն ի միջի ունի-լով զցից, և վերինն զծայրն՝ զմիմեանս ազանին. և ի կոխել վերնաքարին ունելով զկոթն՝ չրջեն և ստան զարտ-դուխս։

Հ. Ո՞ւր ինչ է ջրատպանն։

Պ. Մեծ տեսակ երկանի՝ չրջեալ ուժով ջրոյ։

Հ. Ո՞ւր ինչ կոչի խոտովակն՝ ընդ որ վիժէ ջուրն ի վայր։

Պ. Ընտ համար շրօթ ջրատպայի, որ է ոլջծառ ուռւոյ համար բարւոյն՝ միչն փորեալ։

Հ. Ո՞ւր հարկանի ջուրն։

պ. Ի՞նչ նեղքին փառս անուշ ջըրտացին,

հ. Ո՞ւմ են նեղքին փառք։

պ. Իշխանաց փայտեայ թաթեր հաստատեալ ի գլան կամ ի թօփն, որ է հաստ փայտ՝ ի մէջն ունելով ցից կանգուն։

հ. Ո՞ւր հաստատի գլուխ ցցոյն։

պ. Ի ցլոզանի։

հ. Ո՞ւնչ է ցլոզանն։

պ. Գլուխն, կամ փոսն ի նեղքոյ ջրտացին՝ որ է պատեալ գլանաձեւ ամրութեամբ քարանց՝ ուր ջուր ի փառանց՝ հոլովէ գնա, և ցլոզան՝ ցիլոզ կամարացեալ գործէ ջրոյն։

հ. Ո՞ւր հաստատի ծայր ցցոյն։

պ. Ի նեղքնաքար ջրատացին տա-պարակ երկաթի ագուցեալ գիւրեաւ՝ որ պատյատքէ զջրատացն,

հ. Ո՞ւնչ է տապն։

Պ. Ասանել և ի վերջ պատճառ
ցանել զասլմանէս։

Հ. Ո՞րչէ է հոգևոյ։

Պ. Եւկան՝ ջրջեալ ուժով
հոգմոյ։

Հ. Ո՞րչէ է հրատոյ։

Պ. Եւկան՝ ջրջեալ զօրութեամբ
հրոյ կամ ջրոյ։

Հ. Ի՞նչէ է յորեանն։

Պ. Եւկան՝ որով հացի՝ կարևորապէսն
յարմարիս և յուշկս։

Հ. Որքանեաց ձևատուց ենթակայ
լինի յորեանն։

Պ. Յորից, որք են ժանգ, խորշակ,
կծղօն, սէն կամ երևիլ։

Հ. Ո՞րչէ է ժանգն։

Պ. Ժանգն է, յորժամ զեղին նիւթ
ինչ պատե զծղօքն և փտեցուցանէ
զնա. ուր փոխանակ հիւթոյ տեսանի
սեաւ փոշեաւ լի։

Հ. Ո՞ւ ինչ է խոտշակն։

Պ. Խոտշակն է, յորժամ աստիկ
ոտի կամ աստիկ ցուրտ խարշեն,
կամ խանձեն զնա։

Հ. Ո՞ւ ինչ է կծոցն։

Պ. Կծոցն կամ կծոցինն է՝ յորժամ
աւելի քան զչափն հասեալ ատոկ
հակումնք ցոլեն՝ ուչ միան ի ծը-
ղոտի, այլ թօթափին։

Հ. Ո՞ւ ինչ է սէն։

Պ. Տեսակ ինչ փուքրիկ մսատա-
կոյ, որ ծծէ զհիւթ ծղօտին և ազա-
զէ զցօրեան։

Հ. Յամէն տարի գայ սէն։

Պ. Այլ թօթափին տարին միանգամ.
և երբ գայ, տևէ մինչ եօթն տարի,
գրեթէ փարաւօնի եւոազոյ նման։

Հ. Ո՞վ էր փարաւօն։

Պ. Թագաւոր Եգիպտոսի՝ որ մե-
ծացոյց զՅովսէփ։

Հ. Ո՞ւնչ է թեփն ցորենոյ։

Պ. Խոժոռանք, թեփ կամ կձեպ ցորենոյ. զոր երբ մաղես՝ ի նաչին, մանրուքն ի վայր իջանեն՝ ի փոշիմանն, և թեփն մեայ՝ ի մաղին։ Եթէ թեփն աւելի հետ թողուս՝ հացն սեաւ լինի, բայց զօրաւոր։

Հ. Եթէ զթեփոյ ջուրն բռնես և նովին զանգես զհայն, հայն աւելի աճ առնէ։

Պ. Այո։

Հ. Հայց զիտես զինչ է հայս։

Պ. Փաղաղ կամ շալալ, այսինքն զանգեալ խմոր։

Հ. Որչա՞ հացն ի ցորենէ կազմի։

Պ. Ա՛յլ ի գարւոյ, ի կորկանէ, ի վարսակէ, ի հաճարէ, ի փառնջէ և ի մարացորենոյ։ Ցորենոյ հացն այնքան մեծ իմն է հասնելոյ՝ մինչև առակ ասել, թէ ո՛չ ցորեան հաց

ուրախ, ուչ ցուրեան լեզու։

Հ. Ըմբիշ ժողովուրդ՝ի Հայաստան՝

ում կռիւով կայցէ։

Պ. Բռազումք՝ Միանիք, Մոկք, և ամ ժան լեռնականաց։ Կա և Ընդղիսացիք, Մոմոտացիք, Խոլանդա-ցիք և Վարսք, ուրք տակաւին թեամբ նա-խամեծար ընտրեն զձաթն քան զլօշն։

Հ. Ո՞րն է ձաթ։

Պ. Պան՝ի կուկէ, կամ կուկէ հաց։

Հ. Ո՞րն է լօշ։

Պ. Հաց ցուրեոյ թզթանման տա-բաձեալ, քանի բարակ՝ այնքան և յարգի։

Հ. Ո՞րն է ջոհն, խիւս, օսլայ, կամ ածիք։

Պ. Ցուրեան թացեալ՝ի ջուր և ե-ղեալ յարևու զաւուրս իրն է։

Հ. Ո՞րն է յառաջ գայ յայսմանէ։

Պ. Տնեակ իրն է աղերային և մա-

ծուցիկ հիւթոյ՝ նատեալ յատամին
ջլոյ, որ կոչի ատկիկ կամ խիւս։
Հ. Ո՞րչափ առնեն զնիւթդ։
Պ. Ի՞նչ աքլեն և էրւացուցանեն ի
փառան կամ յարևու։
Հ. Ու՞ր իմն է հարկաւոր լինի դոյն։
Պ. Ու՞ր շոհելոյ և. կարծրացուցա-
նելոյ զկտաւ և զբեհեզ։
Հ. Ո՞ր արմատ զտեզի կարնու ցո-
րեննոյ ի ժամանակի սովու։
Պ. Զհետանախանձոյ, քարթովիլ, կամ
ալուն, զոր մեք հողվիլթ անուանեմք,
զի է իբրև զղեղնուց հաւկթի, որ ի
հող բուսանի։
Հ. Ընդհուպ էիմ՞ յատկէ կամ
ի խիւսոյ սորուն։
Պ. Այո. քանզի հերփոշին ոչ այլ
ինչ է քան խիւս այսօրինակ պատ-
րաստեալ լոսեալ, և յանուշահոտ
զանգեալ։

Հ. Ո՞րչափ է խիտ-կոպեակ կամ
սխտինքնա։

Պ. Ութեթև և առողջարար կերա-
կուր հիւանդաց՝ կազմեալ յաղեւէ
ի մանր հատս. յորմէ կազմի նաև
քաղցրաձաշ ազնիւ։

Հ. Որչափ է դժուարաձ կամ մսակարանի։

Պ. Ցաշիհ զանգեալ ընդ սպիտա-
կուցի ձուոյ, որ գայ յհատլոյ, ի
Ալկէլոյ և ի Գեսմանիոյ։

Հ. Որչափ ստուգաբանէ անուանդ
դժուարաձ ի մեր լեզու,

Պ. Ոչ, ածումն կամ հատիկ դըժ-
ուոյ՝ ըստ ձևոյն առեալ։

Հ. Որչափ և մսակարծրն յհատա-
կականն։

Պ. Խոտոր կամ ծեփ հատեալ. զոր
ուսեն Եւրոպացիքն կաթսայիք, ակ-
նակալ ալկանեն ի խաշուս, և քաղց-
րաձաշս յօրինեն։

Հ. Ընդհատակի գիծը ուսուն ։
Պ. Իսուն ընդ պանիր , կաթն , և յայլս ։
Հ. Ո՞ւր ինչ է թել-խամրան կամ վատ-
ասելին ։
Պ. Եթէ իակ դժուարն՝ թել թել յօրինեալ · ոչխար է ճամ-պանիրն ։
Հ. Ո՞ւր հատ թել թել յօրինի խամրան ։
Պ. Ո՞ւր խոզամսակաճև անօթի նրբիք զուսանն՝ քաղցի պէս ճակճակելով՝ ընուն ընդ այն զխամրան , և բռնի վերջ-
ժեալ արտաքս՝ թելանման գործեն ։
Հ. Ի՞նչ է ուսեմն զանազանութիւն դժուարի և թելխամրոյն ։
Պ. Ո՞չ ակոտեաց մեծ և փոքրութիւն · զի դժուար անցանի ընդ քա-
ղաց՝ ընդ որ մարթ է անցանել սխա-
ռան · իսկ թելխամրան յամենանուրբ քաղցէ, ընդ որ հազիւ անցանէ ասեղն։

Հ. Ասա՛ թէ ինչ է ասել եւ ասել տեսակաւ
բեւեռի՛ ի կատական :

Պ. Այո՛, երիզաձեւ եւս, որ բազմիցս
ընտրելապոյն եւրեի քան զդրմանձն :

Հ. Ո՞ր ինչ է ճաւային կամ վառօղ :

Պ. Ճաւայն է թեփահան արտաքոյ
ցորեան, վասեալ ի պետս կերակրոց :

Հ. Քանի՞ ազգ են ճաւային :

Պ. Վ. լեռատարաբար երկու, հում եւ
խարշուն :

Հ. Ո՞ր ինչ է հում ճաւար :

Պ. Ցորեան թրմեալ եւ ծեծեալ ի
փայտեայ ամանի՝ փայտեայ ամանդի
տոհաւք՝ մինչեւ ցթեփահան լինել :

Հ. Այո՛ :

Պ. Ցորացուցանեն, եւ զման ամբողջ առեալ՝ պահեն. որ կոչի վառօղ.
յորմէ կազմեն շերեփեաց այսինքն
գիշերեփեաց կամ հալի-սա :

Հ. Իսկ զմի՞ւս ինչ ասեն :

պ. Ընդ երկանով և զանազան նօսր և նուրբ մազով մատեն. զխոշորագոյնն՝ կոչեն տիրապէս ձաւար; զոր պահեն և ի կիր առնուն ի պէտս կերակրոց:

հ. Իսկ զմիջնոյն:

պ. Ո՞ր մանրատեսն կոչեն սմինդ, համ սմեստրուկ, և ի կիր առնեն յարգանակս, ի խաշու և ի թանա հիւանդաց:

հ. Ո՞րչ է խարշած ձաւարն:

պ. Ա՛ն և նոյն ցորեան, զոր նախ թեփահան առատեալ խարշեն, և լինի հատիկ. ապա ջրոցուցեալ ապան, և ըստ վերնոյն զանազան նօսր ու նուրբ մազօք մատեն և առնեն ի պէտս կերակրոց փոխանակ փաւղի:

հ. Ընդլապգիջ ծանօթ են սմին:

պ. Որքան մեք լսեցաք և տեսաք, քան զայս և յաշխատուհէ ՚ոյժ

ուրեք երբեք ոչ տեսաք ճառաւ, ուստի
և այս գիւտ՝ միայն Ս. գիտ պատկանի։

Հ. Ս. Յիսուս զինչ գործեն ի ցորենոյ։

Պ. Ցորեան, կոտապ, պատից, և այլ
հազար տեսակ խառնուածէն։

Հ. Ո՞ւր գինչ է թեւերն։

Պ. Հոմոյ թեւերդ թեւերդ պարզեալ
ըստ նմանութեան թռչնոյ, և յիւրա-
քանչիւր մէջան խոյսխոյս արկեալ մեղու
և խաղով, և ի վեցոյ մինուանց բար-
գեալ ի ճև ափսէի և թռչեալ։

Հ. Ո՞ւր գինչ է կոտապն։

Պ. Այն հոմոյ նուրբ բացեալ և
ի մէջն լցեալ վասն ուտեաց՝ միս
յօշեալ և համեմեալ. խակ վասն պա-
տոյ՝ խոյսխոյս յալեցոյ ձիթով և մե-
ղրբ. կամ ընգզուկ և ջամբով։

Հ. Ո՞ւր գինչ է գարեյ։

Պ. Ինչի և նաշուկ. զի նախ լեցոյ
կեսակուր է, և կապկի ըստ վերնոյն

վրայն խոսելով յայլեսէ առնելով ընդ
վէջ ։

Հ. Ո՞ ինչ է կաթնուեցեալն ։

Պ. Դեսակ նազուկի կաթնով ուն-
ցեալ. խմոր շաղելոյն ունցեալ սեւմէք
մէք ։

Հ. Ո՞ ինչ է մուրկ կամ աղանձ ։

Պ. Յորեան մնկեալ կամ աղան-
ձեալ ։

Հ. Ո՞ ինչ է մնկել կամ աղանձել ։

Պ. Խանձել կամ խոտվել ա-
մեաց ։

Հ. Որպէս աղանձեն զաւրմոխս ։

Պ. Ընդուն տապակ եւկաթի կամ
անօթ խեցի, և՛ վերայ ակթին պա-
հեն մինչև սաստիկ ջեւմանայ. ապա
ցորեանն լցեալ՝ և՛ մէջ՝ ստէպ խառ-
նեն մինչ աղանձի ամէնն ։

Հ. Եետոյ ։

Պ. Կամ այնպէս տաք տաք ու-

տեն, կամ ազան ի փոխինդ։

Հ. Ո՞ւմ է փոխինդ։

Պ. Ի՛ղանձ ազատեալ և ընդ մեղա-
ջաւ կամ շաքար և իւղ զանգեալ։
կերակուր համեղ վասն տղայոց։

Հ. Ընդ ու՞մ կերակուր կազմեն
ի փոխանդէ։

Պ. Խաշիլ։

Հ. Ո՞ւմ է խաշիլն։

Պ. Ի՛պարբ եփեալ ի փոխանդէ,
ոյոյ վերայ իւղ եռացեալ ածեն և
ուտեն. ազանձն յատուկ է առաջա-
ւոյն պահոց ի Հայաստան, և խաշիլ
իւղով՝ աւուր շաբաթու նորա։

Հ. Ասաւ գոյ Խոտալեւքն՝ սաս-
ազնա, և Հայերէն խմորիկ, այսինքն
խմոր եռիգ կոչեցեալն։

Պ. Խոտալիկ։

Հ. Ո՞ւմ է հաճար։

Պ. Ի՛ւրաքանչիւր ոմանք վասն ցօրեան,

զոր խառնեալ երբեմն ընդ ցորենոյ
հասցեն ի հունձ :

Հ. Ո՞րչափ այժմ ի գործ ածի այս :

Պ. Ի ցքահանութիւն ոգեաց :

Հ. Ո՞ր ինչ է վարսակ :

Պ. Ոմանք վարսակաւորն ի հատկին ,
որոյ ցօղունն փոր է և անուժ է :

Հ. Ո՞րչափ է պիտոյ վարսակին :

Պ. Ո՞ւ ի բուռ երիվարոյց , և աղ-
քատ մարդկան :

Հ. Ո՞ր ինչ է բոնթ ի վարսակէ :

Պ. Փոքրիկ նման կաղամբ ճաթ յա-
ճախեալ ի հիւսիսային Ոնգղիա և
Ակովտիա , քանզի ցուրտն թանգ է
ի նոսա :

Հ. Ո՞ր ինչ է գարին :

Պ. Ոչ ինչ ասմունեաց պատուա-
կան քան զամենայն յետ ցորենոյ :

Հ. Գարին ինքնին բուսանի :

Պ. Այո՛ . ի Փոյտակարան աշխար-

Հի Աստուած, ես Միհեռնիս ինքնաբոյս է.
որպէս ես Միքիելիս, բայց յայլ տեղիս
սերմանի և հնձի աշխատութեամբ:
Հ. Ո՞ւր է փոյտակատրան նահանգ:
Պ. Ի հիւսիսոյ Ասորեստանի, ի
յարևելս հարաւոյ Միւնեաց, յաջմէ
և ահեկէ Եփրատայ գետոյ մինչև յաշ-
խարհ և ի ծով Կասբից:
Հ. Ո՞ւնչ կոչէր նաև:
Պ. Խոտին Աստղ:
Հ. Ո՞ւր է Միհռնիք:
Պ. Յարևելից Ասորեստան նա-
հանգի. յարևմտից Փոյտակատրանէ.
ի հարաւոյ Եփրատ գետոյ, և ի հիւ-
սիսոյ Ծրճանայ. ուր է Շուշին
քաղաքաբերութ:
Հ. Ո՞ւր է Միքիելիս:
Պ. Միքիելիս է կողմն ինչ գետեցիկ
ի միջերկրական ծովու:
Հ. Միքիելացիք ինչ առնեն գործին:

Պ. Ի՞ սա մեծ իմաստին՝ գարեթուրմ։

Հ. Ո՛չ ինչ է գարեթուրմն ։

Պ. Գարի թրմեալ կամ թրջեալ ի ջուր, առ ի պետս գարեջրոյ ։

Հ. Ընպա ։

Պ. Պահեն այնպես ինչև սկսանի ցայտոտել ։

Հ. Եետո՞յ ։

Պ. Ջրացուցանեն ի փուռն և եռացուցանեն կտրմոխրով ծավածոյ կամ յատրով ։

Հ. Ո՛չ ինչ է ծավածուխն ։

Պ. Տնտակ ինչ ածոյ հանքայնոյ հրայեալ և անցուցեալ, որ վառի անծուխ կամ առանց ծխոյ ։

Հ. Ո՛չ ինչ է ածուխ հասարակ ։

Պ. Յոխ կամ փայտ կհատչեաց. զի փոր կամ փոս հատանեն մարդիկ յանտառին, և փայտ դիզեալ ի նմա՝ վառեն, ապա հող տան ի վերայ և ար-

գեղեցն զօրն, որ այլ ևս չկարէր
վառիլ սեանոյ և աճուխ գառնոյ։

Հ. Ո՞վ յաւէտապիտոյանոյ աճուխն։

Պ. Աւրանօր առաւիկ չեբռնութեան
պէտք լինին առանց ծխոյ։

Հ. Ո՞վքինչ է պիտոյ գաւթաուլն։

Պ. Ո՞ան յօրինելոյ զգաւթջաւլ և
զգաւթեղինի. քանզի եղեալ զգաւթ-
թաուլն՝ հեղուն ի վերոյ զջուր չկամ,
մինչև քամէ զոդջոյն հիւթն, և լինի
հոյզն, զոր կոչեն նոյն գաւթջաւլ։

Հ. Ո՞ա զինչ առնեն։

Պ. Եփեն և ապկանելով ի նա զճա-
պկիկ ինչ դառն, վասն զոր Ճաշակ
և առողջանալութիւն տալոյ նմա,
յետ եռացման՝ լնուն ի տակառս։

Հ. Ո՞վ ինչ է եռացումն։

Պ. Եփումն, որով սկսանի նիւթն
ինքնին եռալ և ստանալ գյատուկ
հին թթուաւութիւն իւրան ընդ դառին։

Հ. Արդեօք ապա բաւական թիթեռնիկ թիւն :

Պ. Ինքնին զիջանի. և յայնժամ խցեալ զծակ տակառին՝ թողուն մինչև պարզի գալեջուրն, և լեալի լինի։

Հ. Ընդհանուր գալեջուրս կամ գինի եփել ապրեցուցանել :

Պ. Այո, և խանուր իսկ ապրեցանեն զի օգնեսցէ եռացման նորա :

Հ. Ո՞ւր է խանուր գալեջուրդ :

Պ. Թիթեռնածաք քացախատած գալեթիւրմ։

Հ. Պանիր տեսակ եռացուածն կայ :

Պ. Եթէ ք. առաջին կուչն գինեայրն, կամ ոգեղէն, երկրորդն թիթեռ, և երրորդն՝ փուռ, կամ ապակեան :

Հ. Ո՞ւր է գալեգինին, զոր Ընդ-
զիացէք Պօլոլ կոչեն :

Պ. Հետևակ ինչ կազմեալ ի գալեթիւրմ և ի դառն ծաղկանէ՝ եռացուցեալ խանուրով :

Հ. Ո՞ւմէ է գառն ծաղիկ։
Պ. Ամր վեղին ծաղիկ գեղեցիկ
բուսոյն՝ որ պատատի գծոցովք։
Հ. Ո՞ւր յաւէտ բուսանի սա։
Պ. Ի հնդո, և ի մերձակայս վա-
ղենհասոյ ի Սիէյ։
Հ. Ի՞նչ գաղեզինին զօրացուցիչ ըմ-
պելի իմն։
Պ. Այո՛, զոր այնքան յաճախ ըմ-
պեն մշակք և բեռնակիրք, մինչև
Անգղիական բարբառով կոչեցեալ
Պատարը, այսինքն մշակի կամ կրտողն։
Հ. Ի՞ր գաղեջուրն ծանօթ հնոց։
Պ. Եգիպտացիք յօրինեցին զգա-
ղեզինին. զոր և յաճախ ըմպէին
Անգղի-սակառնք։
Հ. Այժմ ունի յաճախ կազմի լաւն։
Պ. Հանգիստ, ուր բաց ի ծաղկանէ
գառնէն՝ խառնեն ընդ այն և սակաւիկ
մի ծծումբ։

Հ. Ովքինէ մարդապատուհասատ զարհին-
պ. Վնասուն կատզեալ ի հասակէ և ի
թեփոյ և ի մանր հատս կէսատեալ
նման մանր մարգարտի :
Հ. Ովքինէ ատգան .
պ. Լուղեղ կամ նեարդին ծուծ ծա-
ռոյ իսիք՝ որ բուսանի ի Վաղտա և
ի Սիսամ,
Հ. Ո՞ւր անկանին կղզիքս :
պ. Յատիա . ընդ արևեմս Բանկա-
լոյ՝ յարևելից Ընդկաց , ի մէջ
Ջաւոյ կղզւոյն և Ջինաց :
Հ. Ոտիկս յօրինի Սագուն :
պ. Ծառն հասանի և ազատեալ լինի յա-
կիւր նեարդ :
Հ. Ոչխար :
պ. Մատի , և զանգեալ Ջրով որ-
պէս զթանձր խառոյ , զարտաւցանի
ի փուան ,

Հ. Ո՞րչափ է Տապիոկայն։

Պ. Կաշին կազմեալ ոլոքս սաղու, և յօրինեալ ի մանր հատս, յատուկատոյ բուսոյն՝ կասաւայ կոչեցեալ, որ լինի ի Հարաւային Ամերիկա։

Հ. Ընդ ինչ հարկաւորի,

Պ. Ընդ յօրինելոյ զքաղցրաճաշակ համ քաղցրաւենիս ազգի ազգիս։

Հ. Ո՞ւր ինչ է ոլիզ կամ բրինձ։

Պ. Յորենանման սպիտակ արմատիք ջուրբին վայրաց՝ Հայոց, Ընդայ, և Հնդկաց։

Հ. Ո՞ւր բուսանի լաւն ի Հայս։

Պ. Ի դաշտին Արարատայ՝ յԱխուրեան, և ի շրջակայս նորա։

Հ. Ո՞ւր տարին երկիցս հասանի բրինձ.

Պ. Ի Հնդն, որ սեպտեմբեր ի Մարտի և ի Յունիսի.

Հ. Պարսկաց ամէն բնութիւն.

Պ. Ի նմանէ ըսէ զոմանս։

Հ. Կարծեմ թէ վատութիւն օղոյ Պարսկաստանի դաշտին՝ պատճառէ ըստ մեծի մասին ի ձախտուտ արտաշնչից արեզոյ կամ բնձոյ։

Պ. Ճիշտ է, որպէս և ամբաւու-թիւն մսոյ ակաց և մեխաց նորա։

Հ. Ո՞ր ինչ առնեն զբնութիւն։

Պ. Ուտեն, որով կեան ամենայն Հայք, Հնդիկք, Պինք, և միմեանց հետ ուտանց այլ և այլ աշխարհաց։

Հ. Ասա՛ տարբեր բնութիւն Պարսկաստանեայց։

Պ. Յարևելեան Հնդկաստանէ, ուր պատուն Գոռբայա գանձապետ ընկերութեան Հնդկաց գիտէ զի ես ամսին՝ ցվաճառական ոճն Պարսկենաց, ուր սերմանեաց Հայկենասէրն, և

այնքան առատապէս՝ մինչև այժմ
կատուցանել նորին զմի ի հանգեալ
վանաւտաց եկեղեցին ։

Հ. Օրինչ ոգիս գործեն ի բնծայ ։

Պ. Որ. զի զաւուրս ինչ ի թուրմ
եղեալ մինչև թթուիցի , խառնեն ի
նա զհոգին նարկոտ , կամ ոչ . և քաղ-
չեալ ապտակեն զօդն բարկ և ար-
բեցուցիչ ։

Հ. Որ ինչ է կոտեակ ։

Պ. Ներսին մանր , կեղ թթուչոյ՝ և
հաց աղքատաց , զոր կոչեն ձաթ ։

Հ. Օրինչ կերակուր յօրինեն ատտի ։

Պ. Ընդեփահան ապուրեալ եփեն
կաթամբ . և կոչեն կաթնուկոսեկ ։

Հ. Որ իմիտ և զխաւիծն յօրինեն ։

Պ. Ընդմեն զաւուրս ինչ՝ մինչ ե-
լանէ խիւս նորա , զոր մաքրեն , ե-
փեն , և իւղ եռացեալ ածեն ի վերայ
նորա՝ և ուտեն .

Հ. Ո՞ւմ է կաթն։

Պ. Հեղուկ սպիտակ և անհագուրտ, հիւթ ստեանց իգական արտրուածոց, որով անանուն նորածին ոսկրիք նոցա։

Հ. Ո՞ւմ է մածուն։

Պ. Կաթն մնակարծեալ. զի եռացուցեալ զկաթն ալկանեն ի նա զթթու կաթն. կամ արծաթ. և լինի մածուն։

Հ. Կա՞յ և այլ նիւթ, ու մնակարծէ զկաթն ի մածուն։

Պ. Այո, ամէն տեսակ թթու, և եղջիւր ռնգեղջեր։

Հ. Ո՞ւմ է եղջիւր։

Պ. Պոզ, որ բուսանի ի գլուխ կովուց, ոչխարաց, և այլ անասնոց, որ է նոցա զէն և պաշտպանութիւն։

Հ. Ո՞ւմ է ռնգեղջիւր։

Պ. Կենդանի գոմշաձեւի, ատամա-

բանիւրթ, պատահաւոր, որոյ հոգ-
ջիւրն ի անգան՝ այսինքն ի քթին
բուսանի. յորմէ և անուանի ռընգեղ-
ջիւր, այսինքն եղջիւր ի քթին ունող։

Հ. Ո՞ինչ է կոպին կամ կարապն։

Պ. Ձայատարտուրթիւն կաթին՝ մա-
կարդելոյ ի մածուն. զոր լցեալ ի
խնոցին հարեն, և զիւղն որ յերևա
գայ՝ հաւաքեն և կոչեն կոպի։

Հ. Ընդ որս զմնացեալ անիւղ նիւթն։

Պ. Կոչեն թան, յորմէ գործեն ա-
պուր, կամ էրտացուցեալ պահեն առ
ի պէտս ձմրան, և կոչեն էրտաթան։

Հ. Պատ երբէք էրտաթան կերտիլ։

Պ. Ընդհակ թան էրտացուցանել
չէ գիտեն. բայց վան մեր գայ առ
նա ամէ ի Նոր Ջուղայէ, զոր շր-
ջակայ գիւղականք Հայոց բերեն ան-
դէր ի վաճառ, և անտի բարեհամբ
մեր բաժին հանեն մեզ։

Հ. Ցնորուի թէ այն ևս յոտոմակ էր
ՄԵՐ ԱԶԳԻՆ ։

Պ. Ամարիս. զի օտար ազինք ոչ
ուներ, և թէ ունէր՝ ի մէնջ ու-
ստան. որպէս և մեր չորրորդեան եփեր
ևեսան խոպատ անճանօթ է նոցա ։

Հ. Պատճառ եփեմք մեք գչորրորդեանն։

Պ. Ցորեան գչորրորդեան ի թա-
գարի վի կակղացի, առնումք և այն-
քան հարհարեմք գնա ջրով ընդ կողպ
թաղարին՝ մինչև լուծանի. ապա ա-
ռեալ միս գէր, և պարինջան թարմ,
ամկանեմք ի նա. եփեմք, և իւղ
եռացեալ գեղեալ ի վերայ՝ ուտեմք,
բայց ոչ յամձախ, զի ծանր է ։

Հ. Ի՞նչ և միւս կերպ ։

Պ. Այո, և կոչի ապուր, ապա
համ՛ րոկ թան եռացեալ ընդ ամինա-
կալն և ընդ թեւոյ ։ Այս թեթեւ է, և
անուշակաբար ։

Հ. Ո՞վ ինչ է ասեն.

Պ. Պատրաստ և թեթևագոյն մասն
կաթին. որ գայ յերես նորա, և
հաւաքի՝ ի կերակուր:

Հ. Յանք և Հաւատայեցէք վե-
ռեն զկոգի կամ զերեսն:

Պ. Ա՛յս ասեմ. ասի այնքան ազնիւ
կոգի կազմեն յԱրտատեան նահան-
գի մեւսամ մեւծ յերեսս և՝ ի Տու-
րուբերան նահանգի՝ մինչև էրզրում-
յանեն և յերկուս յերկուս տանին:

Հ. Իսկ արտաքոյ Հայաստանի:

Պ. Յանգղիա և՝ Իտալիա:

Հ. Ո՞վ ինչ է պանիր:

Պ. Կաթն մածուցեալ, և՝ ի բլթ-
թըս կազմեալ. որպէս թէ պան-իր:

Հ. Ո՞վ ինչ է մածուցեալ կաթին:

պ. Իւրախոց նուրածին դատին կամ ուրիշու. լուացեալ, ազեալ և չորացուցեալ. յորմէ մնան ինչ մնացեալ՝ ի կաթն եռացեալ մակարդէ, այնքան թանձրացուցանէ զնա և պանիր կազմէ:

հ. Ո՞ր ինչ է մածատակ պտղոյ:

պ. Անասնոյ ձոյլ կամ ձևնուրա յոյս ձուլինն՝ և եւևին:

հ. Ո՞րանի տեսակ պանիր կազմեն ի Հայս:

պ. Հազուա. որք են ձոյլ կամ ղալրուք պանիր, ծամ պանիր, տուխ պանիր, և այլն:

հ. Ո՞ր ինչ կոչի ձոյլ պանիրն:

պ. Մածատակ:

հ. Ո՞ր ինչ է ծամ պանիրն:

պ. Ամն, այսինքն մազի նման թել թել արարած. որպէս զկարմիր կամ վէրակ մանածն:

Հ. Ո՞ւմէ է տկի պանիկն։
Պ. Պանիկ լցեալ ի տկահան արտա-
սեալ մարթ կենդանեաց։
Հ. Ո՞ւմէ է գիտուցն խոզի։
Պ. Ձ՛ապտ կամ պատրաստութիւն
խոզի. զոր հալեալ ինուն ի տուճ վա-
սլն աղքատաց՝ ի կերակուր. և վասն
բժշկաց՝ ի կազմուածս օծանելեաց։
Հ. Ո՞ւմէ է ապուխտ խոզի։
Պ. Ապուխտ խոզի է մաս նորա
համեմեալ, աղեալ, աւ ծխով կա-
խեալ և չորացուցեալ։
Հ. Ասաւ գոյ լաւ ապուխտն խոզի։
Պ. Ի Վ եստպալեայ, ի Գ-ելմա-
նիա, և Յ՛Իսպանիկայ՝ ար խոհտ համ
բաւական է ի տակս խոզից իւրոց։
Հ. Ո՞ր իրաւք ուսանի գխոզենին ի
լայս։
Պ. Ի սա ամ ՃԾի մասին խորհելով.
զի քան զխորհածն և զապուխտ

ջոբ այլ հասնելիածները, որ ախտալից են
լինել մեզ։

հ. Տհաճ խոզեռնի ձէ լինել։

պ. Պատուական ուրեք. և այն վասն պա-
կասութեան ոչխարոյց և ապրնձ կո-
վուց։

հ. Ո՞ւ ինչ է ջոյն կամ թէյ։

պ. Ջուրցուցեալ տերև մշուա-
կանաձ թմրոյ խոխ, որ բուսանի ի
Չին, ի Ջաւան, ի Ջավայ և
ի Շ խաւ։

հ. Ո՞ւ անկանելն տոքա։

պ. Յաախա։

հ. Ո՞ւ ինչ է զանազանութիւն ի
մէջ կանաչ և սեաւ ջոյկց։

հ. Ո՞անապատհուրք սեան թէ ե-
կոքին ևս մի և նոյն տերևք են,
այլ մին հասաքի՝ յորժամ նոր է
և թարմ. իսկ միւսն՝ յորժամ հա-
ասանի և զահանայ։ Ցան բնութիւն

եւ կին, միաւորեցան, եւ եղանակ ըստ
բարուցն անբաժան զանազանեն զնոսա։

Հ. Ինչպէս կընդունին զայս։

Պ. Ա՛յս. այլ հաճելին զէթ զեր-
կաւս առեալ գոլ էին, զանազա-
նեալս ի տեսլև և ի ճարտիկս իւրեանց.
զի ճարտիկ ան էին թեւերն հինգ,
եւ հանդերձին հինն։

Հ. Գ-ժառաքանչն է բայս։

Պ. Այո՛, զաճիս եւս հազիւ ածի,
և զաճիս եօթն հազիւ հասանէ ի չափ
ժառայ։

Հ. Ա՞ւր բառանին ասիտուածոյն
թռուփք էին։

Պ. Ի Վատան, ի վերայ լերին
Սէոյ՝ ուր զցայգ և ցերեկ հակեն պա-
հասանք։

Հ. Ո՞չ սեծաւ պզուշութեամբ հա-
ւաքեն զառելս ի ծառոց յայսմանէ։

Պ. Այո՛, և պահեն զայն առ ի

պէտս թագաւորի իւրեանց, զոր և
ապրանի կամ թագաւորական կոչեն։

Հ. Ընդ երեք եղանակ կթոյ տե-
ւութա։

Պ. Այո, նախ յառնեան Պատ-
ուոյ, յորում տերևք են կարմիր մանր,
և ոչ իբրև շաբաթով յառաջ քան-
տեալք. որ կարմիր թանկագին է, և
վան մեծամեծաց պահի։

Հ. Ընդ ո՞րք և երկրորդն։

Պ. Երկրորդ եղանակ կթոյ է Ընդ-
րիլ ամին, յորում ունայք զջուխ կատարելու-
ւեան իւրեանց։ Այս տեսակն խա-
ղաղական և արժանապին ևս է։

Հ. Ընդ ո՞րք են գլխաւորք տես չոյիցս։

գ. Բոհիւնն, Կանգուեւնն, Պաւ-
ջունկնան, և Պէկոյեան ։

Հ. Ո՞ւմ է Բոհիան կամ Պու-
զիանն ։

գ. Պատրին տեսակ ևս ջայիկ, յայս
անուն կոչեցեալ յերկրէն՝ ուստի
ալտադրէին, իբրև խառնուրդ մեծ
և փոքր տեւրևաց ։

Հ. Ո՞րպէս պատրաստէին ջայքդ ։

գ. Յորժամ տեւրև քն կթէին զե-
տեղեալ ի սակատ կամ ի կոպով,
զնէին յարևու կամ ի շուք տեղի յա-
ռաւօտէ մինչ յերեկոյ, ապա սակաւ
առ սակաւ առեալ՝ ալկանեն զնոսա
ի ջեռուցեալ տապակ ճոյլ երկաթոյ ։

Հ. Ապա ։

գ. Խառնեն երկուցս ձեռօք, ապա
առնուն և շփեն զնոսա յափս իւ-
րեանց ատ ի գալարեցուցանել, յետ
որոյ կլկին աղանձեն մեծ և ս քանա-

կուրծեաւքն, դնելով զնոսա երբեմն
նապէս կողմանէն հանդերձ ի վերայ
կայծականց աճխոյ։

Հ. Ո՞ր ինչ առնեն ապա յորժամ
ըստ բաւականին չորանայ։

Պ. Պիտեն ի վերայ սեղանոյ, և
ընտրեն զայնոսիկ ի տերևաց՝ որ չէ-
ցեն զալատյսեալքն այլ դեղնած,
կոտրած, և կամ ու մեծագոյն իցեն.
և զմեծագեային կապեն ի վաձառ։

Հ. Որ՞ինչ է կոնգու, կամ կոն-
գուճան։

Պ. Վերագոյն տեսակ Հոհիան չայի
սակաւ փշլոտեալ և մեծամեծ տե-
ւևովք, որք մեծաւ զգուշութեամբ
հաւաքեալ ցեցեն թակով կամ
քարբոյով. յետ չորացուցանելոյ զգ-
նոսա յարևու կամ ի չքի, և ստա-
նալոյ զբաւական չոյին զօրութիւն
տուկուն ի թեկմանէ։

ՀՈՐԻՆԷ Է ԲԱՆԱԿԱՅ ։

Պ. Պատառ և կալուծկ տեսակ ե-
ղեգան Հնդկաց, տերևօք նման ուռի
ծառոյ մեծոյ, խիտ առ խիտ ծառա-
ցեալ յեկիսե ։

ՀՈՐԻՆԷ ՊԷտս վարսի ։

Պ. Ար ինչ թաւմ, խաւարտ ապ-
քատոց լինի, և աճառ՝ կամ թթու
հալատոց. զի շերտ առ շերտ հատեալ՝
տղեն, և քացախ ի վերայ ածեալ
հանդերձ համեմունքն թթուացուցանեն
և ուտեն ։

ՀՈՐԻՆԷ ՄԻՆչ կալծրանաց ։

Պ. Հատանեն, և ի հազար պէտս
շինուածոց տանց և ճերմուկաց դա-
ւոց ի կիր արկանեն իբրև զպեղեան ։

ՀՈՐԻՆԷ ԶԻՆչ ։

Պ. Ոչ ունիմ առ ձիս հատեալ յօրի-
նեն վանդակս, սակառիս, կոտրակս,
հովանոցս, և այլ հազար տեսակ պի-

տանէ առօթս վասն խրճանոցս ։

Հ. Ինչ մեր ծանօթ էին բան-

բան ։

Պ. Այր, զի այս է՝ զոր նոյն բա-

տարան մեր ընդ առատապէս եդեալ՝

ասելն ի գաւազան ։

Հ. Ո՞ւր ես խոնդակ ի բաւիղսն ։

Պ. Ոչ խիժն ծորեալ յեղէգանց

առանի՝ այսպէս զնէ բառարանն, այլ

բանս-քաղուած, կամ բանս-ուրէն ՚ի

լեզու Հնդկաց. զի բանս՝ բաւիղսն է,

և քաղուած կամ ուրէն՝ խոնդակ նոցա ։

Հ. Այսպէս արտատրէի առ ի բաւ-

ղսն ։

Պ. ՚Ի բեկանել բաւիղսց վասն

չինուածոց՝ գոյանի երբեմն բեւեռ-

գոյեալ նիւթ ինչ նմանն առթի, և

հաստատի գլխատուն ի մէջ առնելոյն

առնելոյ ։

Հ. Ո՞վ ինչ է առնելոյ ։

պ. Ընդեղեայ, զեղծման կամ թիւրանակ ասի այն, զոր ոտն թիւնաւորեալ մարդկան ի փրկութիւն նոցա։

հ. Ո՞ինչ է թիւնաւորն։

պ. Ո՞ահագու թոյն ալքուացանելն, որով մեռանի մարդ՝ եթէ փոխթով անդեղեայ ջուան նմա։

հ. Ալսպէս զոյանայ այդ ի բառ բայն,

պ. Ըստ Հնոցս՝ չեթ անճրևոյ տեղացեալ յամեան Պետրոսեմբերի, թէ ի բառերայ և թէ ի լեղիս անասնոյ՝ կաղծրանայ և անդեղեայ լինի։

հ. Ո՞ինչ նշանակէ բառդ Կոնգու

պ. Ո՞ինարուէն՝ հոգ և աշխարհ էս-

չո-ն։ զի այս ջոյ հաղորդական է։

հ. Ո՞ ինչ է Պուջունկն։

պ. Ո՞ինարուէն՝ փոչրէն և գէչէոյէն էր, որ խակն կարի հաղորդական է։

հ. Ընդէր։

պ. Քանզի ի մէջ բազում անկոց պատահիցեն ու մեր հազիւ զուանի ումնիլ տեսնել արժանի ուշադրութիւն կոչելոյն, և յայնցանէ իսկ ազնիւն և փոքրիկն ընտրել։

հ. Ո՞ւր է պէկոյին։

պ. Ընդնուագոյնն ի սեաւ ջայից, յօրինեալ ի թաւմազոյն գալար տեղւոց եռեմեան թփոց, խառն ընդ սպիտակափայլ ծաղկանց։

հ. Ո՞ր տեսակ ծաղիկ բերէ ջայն։

պ. Սրտիկս վայրի ձեռնիկ վարդ, և արմատ նորա նման է արմի տանձենեաց։

հ. Ո՞րք են գլխաւորք ի կանաչ ջայից։

պ. Սինկլոն, Ջայսան, և վառօ-զին։

հ. Սրպէս կարծէ թէ կանաչ ջայն կապտի։

Պ. Տեսիք նորա աղանձին վաղվա-
ջակէ յետ հաւաքելոյն, ապա ա-
ռեալ ի մէջ ուրկաթէ թաթխ չիին,
զի գալար գալար ոլորիցէին:

Հ. Այդքան:

Պ. Ո՛չ. այլ ընտրին ի փոշւոյ բա-
զում անգամ, աղանձին և չեւլաջեամ
ամանին յարկեալ՝ և առաքին ի վա-
ճառ:

Հ. Ո՞նչ նշանակէ սինկլոնն:

Պ. Ուրկիս կամ զտեզին, ուստի
եւլանէ չայն:

Հ. Ո՞նչ է Այասան չայն:

Պ. Ի՛ր և նոյն կանուչն առեալ
յանուանէ վաճառականին՝ որ նախ
տուրս զայն յԵւրոպիա:

Հ. Ո՞նչ է վառօդին:

Պ. Ընդնուագոյնն ի մէջ կանաչ
չայից, որ է անբաց կոկոն տեղւոյն
զոր յատուկ զգուշութեամբ հաւա-

քեն և մեղմ կրակով էրտացուցանեն, որպէս զի անախտ պահեցեն զբնական համ և զոյնակ հաւ զպտղոյն։

Հ. Որպէ՞ս եբեւի մեզ։

Պ. Որպէս զհոլքրիկ հատու վառօղ հաւ համ հրատիրելոյ, ուտողի և զանուն ընկալաւ։

Հ. Ո՞ւր նախ՝ ի գործ առին զչայն արտաքոյ Հինաց։

Պ. Յաւանականաբար՝ ի Հայաստան. զի եկուքքին մեծամեծ նախարարութիւնքն Ամերիկեան և Օրբելեան հատուածաց զարով՝ ի Հինաց՝ Հարկիս՝ ի ձեռս բերէին զտովարական ըմպելիս եկելի իբրեանց, և՝ ի կիր արկանէին զոնեա՛ որպէս զդեղ։

Հ. Ո՞վ նախ տարաւ Եւրոպիա։

Պ. Յոանուարի վաճառական ոմն յամին 1610, որ փոխանակեաց ընդ էարտացեալ աբեւեաւն՝ զոր Հինացիք

կուչեցին "Հրաշալի խոտ Աբուտապ"
տալով նմա ազգի ազգի զօրութիւնս

Հ. Աբեմն մեծ քանակութեամբ ե-
բացուցեալ յայսմանէ տանին նոքա
ի Ճին աւր ըստ ամէ ։

Պ. Այո , և այնքան է յարգի առ
նոսա մինչ զին նուկին էրաս նուկի
էայի արժեցուցանեն ։

Հ. Ո՞ իմն է նշանակէ անուն զ ըստ
Պաղղիացւոց ։

Պ Sage, սէջ, այսինքն խելառատուն ,
կամ՞ուշադրեալ , զի և նոքա ըստ Ճինաց
մեծամեծ զօրութիւնս ընծայեն նմին ։

Հ. Ի՞նչ տալաւ էայն Ա՞նդղիա ։

Պ. Ա՞ռեքսիսդրն կատրտասաւ ի 1669
ամի՝ իբրև 143 լիտր ։

Հ. Իսկ այժմ ո՞րքան տանի ։

Պ. Յաւէտ քան զքսան միլիոն ։

Հ. Ընդ ի՞նչ ։

Պ. Ա՞նան զի յառաջ միայն իբ-

ևս զրեզ ի գործ ածէին, խակ այժմ
իբրև զհատակ ըմպելիս։

Հ. Յափանցէք զնմանէ առնուն զբան։

Պ. Ոչ յայլ յաչիւր, որպէս մեք ըզ
սուրբն. ապա ի տալս էյն եղեալ
զատաչեաւ մատուցանեն պատուա-
րի ուրուք։

Հ. Ո՞ւր ինչ զհետ գայ։

Պ. Հասանզջուլ չեռուցեալ ի կթ-
ման կամ ի թասան, և ծայրիւ զա-
նակի առեալ ի փուշոյ էյին՝ ասկա-
նեն ի մէջ իւրաքանչիւր թասի, և
այնքան յուզեն կամ խառնեն, մին չև
սկսանի փրփրիլ։

Հ. Յետոյ,

Պ. Պատուցանեն քազմելոց, ուր
առնուն և ըմպեն զայն չերայլեայ։

Հ. Յաւուրն քանիցս ըմպեն Ոչինչ
զէյ։

Պ. Հազուագ անգամ, առանց չա-

քարի և կաթին՝ ոմանք կթղայիւք ։
որպէս առնուն զաւուրջն ի ծնունդեան
տան ։ Եւ է երեւելի ոմանց աշտից
նոցա , զոր պիղծ ոմատուցանեն ։

Հ. Ո՞ր տեսիլ ի Հայս կատէ ունիլ
զառեղին ջայէ ։

Պ. Ծնունդ թէ նորընծայուղ տեսիլ
որթոյ կամ խաղողոյ՝ եթէ նովին
եղանակաւ Հաւաքեալ և պատրաս-
տեսցին , որպէս ջայն , զնորին տեսլի
արժանապէս ընուցուն ։

Հ. Ո՞ւմ է ջաքարն ։

Պ. Հոյզն եղեգան շաքարի , զոր
շաքարեղէգն ևս անուանեմք ։

Հ. Ո՞ւր բուսանի սա ։

Պ. Ի Հնդիկս և ի Պարսին , ուստի
զառաջինն սփռեցաւ ի սփիւռս աշ-
խարհի ։

Հ. Ո՞ւմ կոչի Պանդխտիս բալ-
բառով ։

Պ. Աստուած ամէն չարեաց բաւական
Հաւատաւ, ու ամենազաւրութեան Ա-
ստուածութեան Ա-քսար:

Հ. Ո՞վ ինձ և զշաքսար վանդին:

Պ. Աստուծով, որ է շաքարավանդ:

Հ. Ա՞ր ի կղզեաց Ընկերեան Հնդ-
կաստանի բուսուցանէ զընտիկն շա-
քսարց ի համօրէն աշխարհի:

Պ. Այո՛ւսպա կղզին, ուր տանին տա-
րէն 50,000 գերիս Ընկերեան վա-
սըն մշակելոյ անդ զշաքսար:

Հ. Ընդ մշակութիւն շաքսարին խիստ
տաւժանելի ինն գործ:

Պ. Ընչ, և անտանդջատրար իսկ. զի
ի գործս շաքսարի առաւելագոյն ապա-
տահին մեռեալ թիւնք քան թէ ծխա-
խոտին, սրջոյ, և բամբակին:

Հ. Ընդէ՞ տեսակ է շաքսարատաբոյն:

Պ. Ընման է հաստ եղեգան՝ ծուռ ի
ծուռ ձևացեալ՝ ունելով ի ծայրին
փունջ տերևոց. և ի մէջն նորա ծաղիկ:

Հ. Ո՞րն է կոչեր սա ի Հնդկաստան։

Պ. Ղ-ից. զարդ գնման բառս ունիմք
ալոզէն ի բառն ալուզ և սա ոյգ։

Հ. Ո՞ր խնդիր ալստաղէսն զշաքարն
յեղեգանէ յայտնեաց։

Պ. Յորժամ անդամանին տեսնէին դեղ-
նիլ, թառամիլ և թեքիլ, հատա-
նեն գնոսա՝ և տանին յաղացն։

Հ. Ո՞ր են աղացք։

Պ. Երեքին փայտեայ գլանք, պա-
տեալ պողովատի թիթզամբ, որ ձգո-
լեն և մղեն ի բաց գՀոյսն։

Հ. Ընդ որ գինչ առնեն ընդ այն։

Պ. Եց անգամ գհոյն մղեալն եռա-
ցեն, և առեալ գթանձր ուտէնն
համ գշհոյսն՝ ածեն ի վերայ մաքուր
սահեստակաց, ուր Հովանոյ և շաքա-
րատոյ։

Հ. Ո՞ւ ի գոյց գնդէ։

Պ. Ա՛Հ. այլ կուկիսն եփէ ճոխ սակ-

տակուցով, կամ այեսարը, զի առաւել
մաքրեսցի՝ վասն գործածութեան։

Հ. Ասպէս յօրինեն զգլուխ շաքարն

Պ. Ո՞ռեսին շաքարին այսօրի-
նակ մոնքրեալ՝ առնուն և թաղեն ի
պէսպէս ձոյլ կամ գաղափարս, յորս
բիւրեղացեալ եւեր ի պէսպէս ձև։

Հ. Ո՞ւնչ կոչեն Հինգ գշաքարն։

Պ. Որս պէսպէս առանձնաց մաք-
րութեան պէսպէս անուանս տուեն նմա։

Հ. Ո՞ւնչ գՏոյզն։

Պ. Ճ Հոս, որ նայն է ընդ շէր կամ
ուռեալ գլխով մերոց։

Հ. Ո՞ւնչ գառաջին տեսակ մաք-
րեալն։

Պ. Ճաղար, կամ առաջաւոր, այսինքն՝
շաքար։

Հ. Ո՞ւնչ և գերկրորդն։

Պ. Ճաղարաձոյլ, այսինքն գոյն շաք
շաքար։

Հ. Ո՞րչափ ջրիմուղ մնաց, զոր ասացեր, զի
կամ քանի՞սն։

Պ. Երկու, որ է ջրային սոսն մնացեալ
շաքարի տուտուզ կապոյտ գաղջ, զոր
ալքատած ուտեն ոմանք իւրեանց մաք-
սային շաքար, և հարուստք խառնեն
ընդ ձեռամբ։

Հ. Ո՞րչափ է շաքար վանդին։

Պ. Երկու ամանի եփեալ մինչ
չգայ մնայ մի ամանի չափ
կամ քանի՞սն։

Հ. Ո՞րպէս շաքարն առուղէարւոյն է։

Պ. Ասի, զի ի ժամանակս հնձոց նո-
րա՝ թէ մարդ և թէ անասուն առողջ
կացեն եւս յին՝ քան յայլ ժամանակս։

Հ. Ասա և մեղն։

Պ. Ալ՛է. այլև զցքին անուանել ոօմ՝
քարշեն ի նմանէ ։

Հ. Ընդհանի շա քարշ և յայլ բոյս ։

Պ. Ընդհանի ասատ յամենայն պըտուղս Հայաստանի ի բազկի-տանդ որ ձակնդեղ կոչեմ՛ք, ի ցախն, և ի կնճնին ։

Հ. Ալ՛վ պատասխանեցաւ զտաղջին փորձել զվերայ գլեալ ։

Պ. Ընդհանի Հանդապատ, յայտ ասատի պատեղտզմաց իւրոց. յորում ինկ շաքարն ոչ գտանէր ։

Հ. Ո՞վ ի Պատճառան նախ եւ ասիլ զայս գիտաց,

Պ. Հայ ոմն, որ աշակերտէր լեզուի Ընդհանդից զԱրդելիք ՚ասէին Ինձ, զորդի Ֆրանկաց Հաճին ։

Հ. Ո՞ւր ։

Պ. Ի Հիշատան, որ է յայլեայլ կոյս Հիւսիսոյ ծովակէն Ալմոյ ։

Հ. Որպէս եւնոյծ անդ Հայն։

Պ. Ընդ յառն ի գաղնան յորդէս
ծովն և զժնդակ ալիսաթիւն ջուրց
ատատաքս վարեալ ազատալտին գու-
ծէր զծովեզերեայ տեղիան։

Հ. Ո՞ հինչ ատատ Հայն։

Պ. Խոնէրեաց յարքունական ընդ-
հակեալքն կապել զպետն ի մուտս
ծովուն, և ապա փլուցանել զքաղաք
ի հողային և խառնել ի ջուր ան-
դըր, ուր բազմութիւնք միշտակաց
յուզելով զայն ընդ ջրոյն ատատաքս
պետեղիցին յատատալտին վայրոյց
պնիատ իմն անոյշ հողոյ՝ էրուս մատան
աչխատ ատատարութեամբ։

Հ. Եւ զինչ յայտնեան։

Պ. Ընդ որ ի յաջորդ առն ցա-
նեցին Հակընդէմ կամ տակ. և այն-
քան մեծութեամբ և առատութեամբ
գոյն զայն՝ մինչ պատճըն առատալ

Համարի ։

Հ. Ո՞վ ինչ օգուտ յայտնեաց ։

Պ. Ոմոթ է այժմ զօգտին խօսել. զի թէպէտև ոչ Նայն, և ոչ Ուրքայ-ոսէի իւր գլխէին զարուեստ քարտազուծութեանն՝ տակաւին խելք խելոց տուեալ՝ յօրինեցին անհամար քաղցրատեսիկ Պատկից՝ի բեթոց անտի. և մինչ՝ի Յեհովան համուսին աս Աահմատ Շահն. յումէ Ուրքայոսէին, և Ուրքայոսէան Նայն ընկալաւ զպատիւ ։

Հ. Շ ատուածակեցին ասէօք ։

Պ. Ոչ. զի Պատկատան գլուխ է ամենայն ինչ խոտումարք վճռուէր. զոր հացատուն ոչ ընդունէր աս՝ի տալ նմա զկերտակու ։

Հ. Ո՞վ է տուղ ։

Պ. Պատուղ ինչ Հուանումն տընկոյ քուսեղոյ Ուրաքիա, և Ուրսեելեան

և ի յԱյսմավուրեան ՚ի նոէմիկա ։

ՀՈՒ Ո՞ՐՔ Ի ՊԱՏԱՐԱԳԻ ։

Պ. Յասխա , ՚ի հարուստ միջագե-
տաց . Պատառաժն և Հուլջանկ ։

Հ. Որպիսի պտուղ է սուրջն ։

Պ. Յորժամ հասուն , կարմիր է .
ճևով և գունովն նման հունի կամ
զօղալի մեծոյ , կեղև նորա թանձր ։
Հոտ ՚ի բերան եդեալ տայ զհամ
տտիպ և քաղցր , բայց կարևորա-
գոյնն է նորա կուտն , զոր քաղեն և
էրտացուցանեն ։

Հ. Ընդէր ։

Պ. Ո՞ի միջ կաւ միս պտղոյն որ-
պէս և կեղևն՝ դիւրաւ զերծցին ՚ի
կորզոց կաւ ՚ի կտոց անտի , զոր դար-
ձեալ էրտացուցանեն , աղանձեն , լո-
ւեն , եփեն ջրով և ըմպեն , կաւ ստակ ,
և կաւշաքարատ և կաթսարք հանդերձ ։

Հ. ՚Ի ՈՒյա բուսանի սուրջ ։

պ. Ո՞ւմէ ցարդ ուշ, բայց եթէ վուճեացի՝ կարեւոր է։

հ. Ո՞ւ ծառ ոլքան սուրբ բեւե։

պ. Ո՛չ աւելի քան գմի. լիտր, կամ 100 դրամ. բայց կան ծառք, որ եւ ըեքպատիկ աւելի ևս տան,

հ. Ո՞ւր լինի պատուականն։

պ. Ի Մուխա, ի հովիտս Եըլջանին Ըլտաբից յեզերս Կարմիր ծովուն, ի վտանգաւոր նեղուցին Բաբ-էլ-մանդէբայ, որ թափուածոյ Ադոնոյ։

հ. Ի՞ւր ի գուրծ եդին Նայք զսուրըն։

պ. Ը ստ Հանապարհորդաց յատակ քան զչուրեքտասաներորդ դարն։

հ. Ո՞ր կոնչ է կոկովա։

պ. Տեսակ ինչ ընգզոյ, զոր մարթէ նմանաճայն հնչմամբ կոչել Կոկո այսինքն՝ ընգոյզ Հնդկաց։

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՀՈԳԱԼՈՒԹԻՒՆ.

Ա. Ողջոյն ի Հոգւոյն Սրբոյ.

Բ. Ապաշխարութիւն ի մեղաց, եւ հաւատք ի Քրիստոս, եւ ի Հոգին Սուրբ.

Գ. Մկրտութիւն ջրով, եւ Հոգւով Սրբով.

Դ. Հաղորդութիւն Սրբոյ Մարմնոյ եւ Արեան Քրիստոսի.

Ե. Ձեռնադրութիւն ի քահանայութիւն.

Զ. Ամուսնութիւն ի սուրբ Եկեղեցւոյ.

Է. Յարութիւն մեռելոց, եւ յաւիտենական Դատաստան. Ճաշակ նորա ներկայիս, եւ պատրաստութիւն նորա ի հանդերձեալսն.

Ը. Յոյսն ի Հոգին Սուրբ, եւ ի Հայրն, եւ ի Որդին, որ ապաւէն եւ ապաւինութիւն է մեզ ի վտանգս, եւ ի տագնապս, եւ ի տարակուսանս.

Թ. Ողորմութիւն Աստուծոյ ի Հոգին Սուրբ, որ ներէ զմեղս, եւ ոչ դատապարտէ զմեզ.

Ժ. Հաղորդութիւն Սրբոյ Հոգւոյն ի միմեանս, եւ ի Հայրն, եւ ի Որդին, որ ընդ Հոգին Սուրբ.

ԺԱ. Յարութիւն մարմնոյ, եւ կեանք յաւիտենական.

Հ. Ո՞րք եւրին Աբրոտապիա զբա-
քոլաթին ։

Պ. Սպանելացիք, ի Կարտակաս-
այլ պարտ է թալմ ի կին առնուլ.
զի ոչ տեւէ առաւել քան զերկուս
սա ։

Հ. Ո՞ւր են Կարտակաքք ։

Պ. Կղզիք ի Կոլխիքեան ծովու ։

Հ. Ո՞ր են ընկերք Ընկոյզ
Ընկոյց ։

Պ. Ընաւշահոտ կտրծր և փայտա-
նեան ժիջուկ կամ կուտ պատրոյ նմանի
յամախեալ ի կղզիս Ընեւելեան Հնդ-
կաստանի ։

Հ. Ո՞ւր է Ընեւելեան Հնդկաստան ։

Պ. Ասիա ։

Հ. Ասե զի ոչ պատրոյ նմանի և ջաւզն ։

Պ. Ընդդէմ, սոյ նմանի եւրք հա-
ստատանայ պատճառ ոտտաքին կեղևն,
և ընկոյզն շատապատուի կարծրով ծած-

կամ, զոր ջապաւորի կոչեն, ոսպէս և
կանխոյս շրթունք աւտաքին կեղևոյն
գեղեցիկ տեսարան իմն ընծայեն հայե-
ցողաց։

ՀՐԻՇ Ինչ այս գոյն։

Պ. Ո՛չ. զի երբ էտւանայ՝ գեղնի։

Հ. Ո՞ր ինչ է դասեանիկն։

Պ. Ըստացեալ ներքին կեղև ճա-
ռոյն դասեանեկի համարկինաւորն է։

Հ. Ո՞ւր բոլսանի ճառս։

Պ. Յաւէտ ի կզզին Սեւան, ի Ար-
լաբար, ի Պինանկ, ի Սինկափուր, և
յայլ և յայլ տեղիս Հնդկաց։

Հ. Ո՞ւր է Սկլան կզզին։

Պ. Յասիա, հիմնատ Օտոյան Բան-
կալայ։

Հ. Բանիցս է տասրոջ կեղևեն
զկինաւորն։

Պ. Երկիցս կեղևեն զճառն պանա-
կոմ, ապա շերտ ի շերտս Հատեալ

Թարգմ. որ ի ջուրն ելանել գործել եւ հծալ, յորում պետքին եւ զմահու վտանգ ստրկական նորա։

Հ. Յառնուցու ստոյգ էինն յատուկ ծուլիկ փոյթատուք լուծել նորա։

Պ. Էն՝ եւ կայլ հազուագիւտ, զի զժարատարն է՝ թէ կարկէ ոք փոյթել զփորձն զաւուրս եւսուս չարտուանական, ըստ որում դարեանքին ցաւմահքեցուցանէ զշրթունս եւ զբերան փորձողին։

Հ. Ո՞րինչ հեղձն դարեանեկին է յայլգի, եւ ո՛չ այլ ինչ մնան նորա։

Պ. Ա՛չ. զի եւ տեսիլք եւ արմատ նորա զմի եւ նոյն զօրութիւն ունելով մեծ արժէս ունին։

Հ. Ո՞րինչ յօրինէին ի հնումն գինուղ ներկանութիւնք։

Պ. Ամէն վասն թագաւորաց, յորս վասին թուրքս անդադար

թէն ինն զատարթատրատ յոյժ ։

Հ. Ո՞ ինչ է մեխակ ։

Պ. Ի՛ եխակ, փաղանգամուշկ, ընծ-
ծախտատ կամ ձագախտատ, է կոկան
ծաղկի ծառոյ կամ թփոյ իւրք՝ որ
բուսանի ի Հնդիկս և ի Հայս ։

Հ. Որպիսի՞ ինչ է մեխակն ։

Պ. Կապուչքաւ եւկարս քորոցանման
կուտա ինչ, գունով բովաճ սրջոյ,
հաւոմով կծու. և ջերմ, հոտով ազդոյ
և ախորժ ։

Հ. Ո՞ ինչ է պղպեղ ։

Պ. Ոլորապեալ պտուղ բաղեղա-
նման պատուտատակի, որ նման ոլթու
շաղապատի գծատոմ ։

Հ. Ո՞ւր բուսանի ։

Պ. Ի Հնդիկս՝ բազում ուրեք ։

Հ. Ո՞ իցուդ պտղին պղպեղն ։

Պ. Ոչխուզօրէն նման խատոտոյ գլ-
լուխ գլխոյք ատկախեալ ։

Հ. Ո՞ինչ է գոյն նորա։

Պ. Յորժամ խոզ՝ կանաչէ. և յորժամ հասուն և չորացեալ՝ սեաւ։

Հ. Այլ և սպիտակին մի և նոյն ծառայ պտուղ, թէ զանազան։

Պ. Այեւնոյն, զի սեաւն է՝ որ քաղի և խակին չորացուցանի. իսկ սպիտակին է՝ որ ընտրի և միսեալ ի ջուր ծակաւ՝ ապա չորացուցանի։

Հ. Ո՞ւմէ է օգտութիւն ի ծառէ վայրենւոյ։

Պ. Ո՛չ ի ձայրագոտեկ զմնդկին, որպէս չեմ տեսեալ ծեռօք թողի թափել և ինոյ միոյն սպիտակ գոյութիւն նորա։

Հ, Որպիսի է հասին։

Պ. Կծու և ջերմ. եթէ բաւականն քանակութեամբ չոր պղպեղ փոխ ուրեք և տրընթեր գետնեղիկի հանքամբ չոր ։ պղպեղն յինքն ծծէ զգ

բոլոր ջանն :

Հ. Ո՞րչէ ամենահամէրն բոյս :

Պ. Պտուղ ամենահամէյ ծառոյ, որ բառանի՝ Ղէմիկա, և յայլ տեղիս Ընկուզենի Հնդկաստանի :

Հ. Ընդէր ամենահամէ կոչի :

Պ. Վասանզի կատճի մինչեւ զհամ ամենայն ազգ համեմոյ, ապէս աւելն զհամ ամենայն պտղոց :

Հ. Ո՞րչէ ատրակ, տաք-կամ, կամ զանջաքինն :

Պ. Ընտա կամ կամ եղէգնատճև բուսոյ, զոր բերեն արտաքս Հոլտացիքն և ի վաճառ տանին, զոր եւ ինքեանք զանուանեն, բայց Ենտոպացիք ձայնատրեն ու ատրակ կոչեն, որ է նահանգ մի Պարսից :

նայ առ Փունթիէր քահանայ Դասղիսացւոց :

Հ. Ընդհանուր ոստիկ ի վեր առկանեն զան :

Պ. Ով թագին լսեն ի քարեխոյ առնլի և խոտանեն ընդ կեղծակուս խնդանց. կոձէ մուռատոյ հռչակեալ է յաշխատիս ամենայն :

Հ. Ովքինչ է մանանեխ :

Պ. Հայ փոխրիկ և ուռնդնոտաւ բարկ կծու, հառնիմիչ և մարսեցուցիչ :

Հ. Ովքինչ է ափսանթին :

Պ. Ափսանթ. (որ հայերէն կոչի գրլ Աոպոէ, առեալ յատպարանման կամ ի վահանաձև տերևոց ծառոյ նորա. յորոց կազմեն հովահարս.) է կանդնաձև պտուղ ուղղաբերձ փընջաւոր արմատեանակերպ ծառոյ իրիք Հնդկաց :

Հ. Ընա ինչ պիտոյանայ :

Պ. Ընդհակառակն եպեսէ՛ի փառն ծաւռն։

Հ. Ո՞րպիսի է փառն, կամ բան։

Պ. Տեսա ինչ պատուական, որ զօրէն զոպայի՛ն խէչս յեռնու, բարկ կծու համով, համարեալ ընդկաց, գրաթէ՝ առնական ինչ։

Հ. Ընդհակառակ ոսպէս յօրինեն զփառն։

Պ. Ընտուն զառեւն, լուանան և մաքրեն, ապա զատպարի տաշածս, զբուլղինձ, զանիսոն, զկոտմի հանդրէն և զքաթ եպեսէ՛ի վերայ, կիր քաւն, փաթուրթեն, և ծասքեն, ըզջուրն կուլ տան, և զքէսան՛քն՛ի բաց ածկանեն։

Հ. Ո՞րպիսի են հետևանքն։

Պ. Պատ է կամ չէ, ոչ գիտեմ. բայց զատամունս սեացուցանէ, զբերան կարմրացուցանէ, և զարիւն թեթև տայ։

Հ. Ընդ այս նոյնատրի օտարոյց։

պ. Այո՛ : Այս ումն, այ տեսեալ
էլ զմեծափառութիւն Նովկատոսեանն,
եւ զհոլցաւ ի մօրէն յատկապատուին
տասց, " տեսի զնա ի նոշ բարձեալ
ի ջրից՝ զի բերան հասմ՛նեալ՝ և զա-
ւուն թ֊քանէր ի բաց . ոյ է տես
Թէ պատգարտագաւ վարեալ և զիան
ծաքէլ :

հ. Յարգոյ հիմն Համառին զայս :

պ. Այո՛. մին է զի և տուփ հիմն կազ-
մեն յատուկ վասն փառն , զոր կո-
չեն փանտուփ , և նովքին մեծասլեն
զհնուս խոտեանց. և զոչ ընկալուչեան
իբր զբհրատ գիտեն :

հ. Ո՞ւր հիմն է առիսան :

պ. Հիմն առմէի կամ առնել զա-
զին , համ մոչ և զովատուչ :

հ. Ո՞ւր հիմն է կատիմն :

պ. Յատատրտ կծու և ախտրժահամ ,
ոտպէս և ջոկատիմն :

Հ. Ինչ է ի կիս առնուն Հնդիկք։

Պ. Բռանալեն՝ ի քեզան ալկեալ ծառ-
քեն, ի համՌս կերակրոց ալկանեն,
և ի փաթեթս փանից խառնեն։

Հ. Ո՞ւր են կայուս. լախտաւր, կամ
Պաղատանոս։

Պ. Խտաւորտ անուշահամ, ընտանի
և վայրի. ոմոյ լաւն ի Պ՝ատկեդանիա
բուսանի, այլ ի Հայս յաճախ և,
թէ ընտանին՝ թէ վայրենին։

Հ. Ո՞ւնչ է գինձն։

Պ. Համեմ, քիշնուշ բոյս և սերմն
նոցա՝ բոլորակ իբրև զբիւր։ Ո՞ւ ծիւղ
քիթն ալիւն գոյ՝ կանաչ գնձի ջուր
ալկ ի նա՝ լաւանոյ։

Հ. Ո՞ւնչ է գեղինկաձն կամ Հալդին։

Պ. Պատակի պէս ալուճատ է ձագա-
զանան խոտոյ իւրեք ի Հնդիկս, և
յաճախ ի գոյծ ածի ի կերակուրս
նոցա՝ վ։ խառնակ քրքում։

Հ. Ի՞նչ ինչ է այլ պիտոյանոյ ։

Պ. Այն ի պէտս նեղակեալոյ զբեղսամ և զկուտս ։ Մանաւանդ թէ առ ի կատարելագործել զգոյն ստղտանն կարմրոյ ։

Հ. Ո՞ր ինչ է ատյարուստ ։

Պ. Ատյարուստ թաղգմանի նշանակ, ոյր է ատրճան բուսոյ հրեիք Հնդկաց՝ որոյ տերևք նեռտանման ցցին և է երեք ազգ ։

Հ. Ո՞նդիր ատյարեն կոչեցաւ ։

Պ. Անդիր Հնդիկք առեալ զհոյզն եփեցուցեալ առեակի տալա, որ կոչի կալանգայ՝ իբրև դեղթատի վաճառեն ընդդեմ հարուածոց թունաւոր նետից իբրեւանց՝ կամ օձից և տոլնոց ։

Հ. Ո՞ր իրեր պատրաստեն ։

Պ. Պատրան Հիւսք Վաճառեան տրնտես Արարատեան Հ՚եմատրանի Հայոց ի կալիաթաւ գլուխ է վայելուն, տեա անդ ։

Հ. Ովքինէ մարտացութեանն։
Պ. Յուսեան Հնդկաց, զոր նոքա
բուբա կամ բուտա կոչեն. յամին եւ-
կեցս տանի և հնձի. մինչ թաւսմ՝ մըլ-
կին և ուտին, և մինչ հասանի՝ հաց
և կազմեն։

Հ. Ով քինէ քրքում։

Պ. Ալանջագոյն տեսիլ, կամ հրա-
շէկ գեղնաշուրթ ծաղիկ կամ միջին
բունճ ծաղկին քրքում. զոր ժողովեն
յառաւօտէ յառաւօտ ընդ բանիլ
նպաւն։

Հ. Ո՞ր բուսանի ընտիրն։

Պ. Ի Փայտակարան և Հնդուստանէ
Հայաստանի՝ առ Կաստրօք։

Հ. Ովքինէ պետս վարի։

Պ. Ճ ինի ընտիր գեղին նեկ,
խառնէ ի կերակուրս և ի գեղարայս,
բնութիւնքն է թարմեխառն ջերմ, ուս-
տի և ուրախարար։

ա. Օխնէ կամ նէրս կամ հնդկի, orris root, կամ iris :

պ. Դարձիկ ինչ նման մանուշակի անուշահոտ, զոր ազացեալ խառնեն ընդ հեղափոշեաց և այլոց. յաճախ ի Լայս և յԻտալիա :

ա. Օ՛խնէ ծառ, liquoriee, կճա-խուր, կամ զիւրիշխ :

պ. Պտուղ վայրկ փշոտ թփոյ որպէս հատ մանր խաղողոյ, գունով բաց կանաչ և կապոյտ, խակ համով թթուառուտ :

ա. Օ՛խնէ կ գինի :

պ. Ջուխտն հոյակն խաղողոյ, նախ առնեալ և ապրեալ ի Լայս ի Նայս ՚ի Նահապետէն :

ա. Օ՛խնէ կ խաղող,

պ. Պտուղ ոսպոյ բազմահատ. ոչ ի մեզ կոչի խաղող, այլ ինքն յոյն խաղող կամ խաղող, կամ առաքելով ածող.

որ բնութեամբ սիրէ զծառն Ձիգա-
լեռնի կամ՝ նշտարեանի և փարէ զնոսա։

Հ. Կրնայ և յատուկ քան զ՚ԱՅՍ
խաղալ։

Պ. Ի հարկէ. զի Տէրն վկայէ թէ՝
"ուտելն և ըմպելին մոլորիկ" նախ
քան զՀեղեղն։

Հ. Ո՞ր ինչ կոչի թուուկ խաղողոյ։

Պ. Ասա, մնատն, որթ, ալգաստ։

Հ. Ո՞ւր զատուցինն առնեցաւ ուա։

Պ. Յարկատուէ գեօղ, զՀիւսիսոյ ո-
տառքն ամ ծխի լերինն Պատեաց։

Հ. Ո՞վ առնեաց անդ զուռն։

Պ. Ո՛ւմ նահապետ։

Հ. Ընդ որում գինի՛ խաղողոյ առաւ։

Պ. Ընդ՝, և արբեցաւ ևս։

Հ. Ո՞ւմ ինչ նշանակէ Ո՛ւմն արբե-
նալն գինւով։

Պ. Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստո-
ւին սիրով փրկութեան ազգիս մերոյ։

Հ. Բանի առաջ խոստով կայ ի
Հայս։
պ. Ընելի քան զխոստն առաջ։
Հ. Կարճս անուանել ինձ գումնա։
պ. Ո՛չ. քանզի ուրքան առաւել
քեւկ երկիւղ մեր զտեսական խոստմա՛,
և ուրքան առաջինն հաստ խառնայ ի
գիւան գինւոյ՝ այնքան և թեւրի գը-
տանի բարբառ մեր յանուանց առ-
աձակց նորա։
Հ. Ընդհ՛ւ։
պ. Ասի՝ զի գլեւանք անկատարանա-
թեան նախնեաց մերոց ոչ հասին ի
ձեռս մեր. և երկրորդ՝ զի ընդ գե-
լութեամբ անկեալ ազգաց օտարոց՝
նոցին բառիւք վարեցաւք յաւէտ քան
թէ մերայնովք։
Հ. Պատճ վասն գանազանութեան
առաձակացն՝ առ իս ինձ զքանի մի ան-
ուանս։

գ. Ընդդէմ սեպհականին Պաւեկ ուրթ
սասեմք. զոր ունանք Եբրայեցի բառ
համարին, բայց ես բուն Հայերէն ձա-
նաչեմ. զի կամ ստեղով գայ, կամ՝ ի
ձորոյ. և կամ զի՝ գինի նոյա՝ ի սոյա
պահի. և իմանամ սովաւ զ-քիշմիշին
մանրատապուղ և անկուրկ, յոյժ քաղ-
ցըր և զօրաւոր. զոր էրուսցուցեալ
էանիչ յօրինեն։

Հ. Ի՞նչ պիտոյ ուրեմն կոչել զզ
քիշմիշին՝ էանչենի ըստ մեզոյս ոճոյ։

գ. Ես ինչ. եթէ սեպհականանուանն
չգտանիցի։

Հ. Ո՞վ ինչ է երկրորդն։

գ. Ընակարի, այս-կերպ. ամենևին
նման չամչենւոյ, այլ երկարատապուղ,
բարակամորթ, մանրակուրկ և զի-
րահաս. բայց ոչ այնքան զօրաւոր.
ուստի և յաւելուած ուսոյ՝ մին չթա՛լ
է. յոր և անուանեցաւն իսկ։ գ. ինչ

ատա ատաղձօր է, և մնաձայր լինի.
քանզի հատուածն թթխուի և ապականի։
Հ. Ո՞րչափ է մնալին։
Պ. Կարծեմ մնալն կոչի սա՝ ի
կշռոյ մեյ հատի ոչխարոյն, թէպէտև
մեն ելբեյին ատաւել և կշռէ։ Որք
կտիանի խաղալ և կոչեմք զսա. զի
մալթն ատաւել, և հատքն ցանգատ
գոյով՝ հիւսին ուռուվք պատուհովք,
և կտիա տաւեալ կան ընդ ճմեռն ոչխին.
ջատին է, և գինին անգօր։
Հ. Ո՞րչէ է խաղլին։
Պ. Խաղող մեծապտուղ և խաշո-
ղաթին, քաղցրահամն վեղնոյն, այլ
մալթն քաւսակ և հոյզն գօրեղ։
Հ. Ո՞րչէ հատանէմուտն։
Պ. Խաղող բթանուտն, մանրաթին
և քաղցր, այլապեսըն՝ խաղթուն
քաւսատալն կոչեցեալ, զոր Պատարիկք ոմ-
ք՝ էոէտ, այսինքն՝ Հօր ծօրտ, կոչեն։

Հ. Ո՞վ ինչ է ջահապին։

Պ. Է ածապի՝ է ահապիվանէ կամ տէրտանական, այծեան ալուձոյև տէրտանց խաղալ՝ է կիսին. քաց կաղումի և տպիտակ. փոքր վատ ըզ հալտանաւորեան, և յոյժ լի և փոխոյ ոյ ոյսպէս զշոքոյ խոխոյ և փխոյ ինեալ ոյսոսմանց ուսուղին։

Հ. Ո՞վ ինչ է խաղիա։

Պ. Խաղող ըսլուշի ի ջոպ տպտանան, եռաթիմին և քաղցր յոյժ յոյժ. զոր պահին յաոսկապէս վանն գինուոյ։

Հ. Ո՞վ ինչ հասկանաս [illegible]-բառութ։

Պ. Հասկի, և զհաղողն ասու անեմ հասկախաղող, զի գլուխ է աա է ալն՝ որ կեայ և տայ զհասկ տէրտանեան զեղեաին ի վերայ այգեաց, ասնաւ աա և զօրաւոր գինեաւ խրոմ։

Հ. Կան և այլ և այլ տեսակ։

գ. Հազուստ, որպես ժանկատուկ, Ընտուկ, գոտկան, Սկկան, Ներ-
սագեղջան, Գուռն, Կարբասոյն, Ընդ-
տաղկին, Ոշականին, Մեսա խաղող,
Կանաչ խաղող, Անգի, Տրգի, Գ. ըս-
գի, և այլն:

ա. Յորքան տևէ որթն:

գ. Որքան և կաղնին. Հարիւրա-
մեան այդին համարի գալ գեռ նոր և
տարագ:

ա. Ո՞նչ կոչեմք գնորատուկ այդին:

գ. Ցից:

ա. Ո՞նչ կոչեմք զաճա՛ որթոց:

գ. Ցո՛ւռք:

ա. Ո՞նչ կոչեմք զչարս թմբոց:

գ. Տաշտակ:

ա. Ընտանեաց Հայաստանի՝ ու՞ր լի-
նի խաղող ընտիր:

գ. Ի Պարսկաստան. ՅԱսպահան,

զ՝ Աստիճանսն, զ Խօրհուրդ և՝ զ
Քաջութիւն։

Ա՛ր և՝ Ախիւիկէ։

գ. Ի Մատեսա և՝ ի Կանաթեան
կղզիս Ալէքսանդեանն Վկկիանոսի։

հ. Ա՛ր և Ալեւոտպիա։

գ. Ի Սպանիա, ի Կատէս, ի Գադ-
զիա, Ասպրուտօն, ի Կլարկէնա, ի
Գերմանիա, և այլն։

հ. Արպէս յօրինի գինի Հայաս-
տանի։

գ. Կարի պարզեզանակաւ, զի քա-
զեալ թափեն ի հնձան. և այնքան
կոխատեն, մինչ ձմրի խաղողն, և հոյ-
զըն քամի ի տապար։

հ. Ո՞ր ինչ է հնձան։

գ. Ֆունկրաշէն յայգւոջ. ուր հա-
ւաքի խաղողն և ձմրի։

հ. Ո՞ր ինչ է տապարն։

գ. Տապարն է խոր իջեալ հող կրաշէն

ամենատես ունելով տեսչի անուն, զոր
քանի տուտրիք չիտացեն ասել ինչ
վի մի ծծեսչէ վքարցուն յինքն ։

Հ. Եւրբ տոգտարն լինուի, զինչ առա-
ջնեն ։

Պ. Նուն ի տիկս մեծասնեծս՝ ըզ
բեւրան ի վեր, և վայտուտայ սեպ ինչ
ընդ այն անցուցանելով տանին ամե-
նեն ի կարտաս ։

Հ. Ընդէր զվայտեսայ սեպն ի բե-
րան տիկոյն անցուցանեն ։

Պ. Որովհետև քարցուն եմի, քա-
ջից անգամ ի բաց հանեն զձանուպար-
հայն զայնս. զի փուքն ելանիցէ և
տիկքն մի պայթեսցին ։

Հ. Ո՞րչէ է տիկ ։

Պ. Ինկն է մուրթ կենդանեսց ոչջ
գեւծեալ ի մոյ՝ պարկանումն ։

Հ. Ասանի որ և իցէ պատրաստու-
թիւնս ։

Պ. Ասէ. Զի յաշ եդեալ աղիւս, մխխաջլով և գիտուով պնդացուցանեն զմուրթն, և զնեխուրթիւն ի բաց բառնան։

Հ. Այո։

Պ. Ապա զնա ի նեղքուստ և փայտի սազապօք փակեալ զյետոյն, ըզ զպատան, զարտուղից եւթ քին ծակտիան, և ընդ մին մոյն եղէգն փայտեայ ևամ խոտովակ անցուցանելով՝ այնու պատարկեն զգինին ի բաց։

Հ. Իսկ ի ընծուն։

Պ. Հանան զբեւրան նորա, որ է վիզ մուրթոյն, և ընդ այն լցեալ պիւսկ կապեն։

Հ. Ո՞րչէ զանազանութիւն ընդ միջ տիւն և պարկի։

Պ. Ի զտիկն մազով հանդերձ կապեն, և զպարկն մազահան սեկացուցեալ՝ իբրև զքսակ վարեն ի պետս։

Հ. Ո՞վ ինչ է կատաս ։
Պ. Այեց առօթ խնդեղէն ։
Հ. Ո՞վ ինչ է տուձ ։
Պ. Այեց տեսակ թռակուվի ։
Հ. Իսկ ո՞ւզայեցիք որպէս ։
Պ. Սփռեն զնաղդուն զաւուրս ինչ
ի շաբ, մինչև վերանան ջասին մա-
սունք նորա · զի խաղող նոցա չէ
այնքան զօրաւոր որպիսի է Հայոցն ։
Հ. Այլ ։
Պ. Այս զողջոյն ձմռան կինձեւա-
հան արտաւեալ որքան ինչ և կարևոր
է՝ արկանեն ի տուձ ինչ քաղցր-
կեալ, ուր զոր գինին ընդ կտաւի
պարզակ ինչ և նատի ի յատակն ։
Հ. Ո՞րպէս հանեն անտի ։
Պ. Ունի խողովակ ի ներքոյ տու-
ձին, զոր բանան, յորմէ շռէ գինին
ի գաւաթ կամ ի մեծ անկանն, ուստի
առեալ կարտանեն ։

Հ. Ո՞ր գինուն է ազնիւ։

Պ. Ի ստ զօրութեան՝ Հրեանոյն, Յունականին, Հռիմերէնին, Նաջաճկին, և Խօլլանդերէն. իսկ ըստ նաւրմուեթեան, Կախեթին, Կլարէնտին, Ռհէնին, և Ուգճահայն։

Հ. Ո՞ր գինէ է պօտան։

Պ. Կարմիր գինի Ովպորտոն քաղաքի Փորթուգալաց կամ Ուսխտաց նացւոց։

Հ. Կա՞յ և սպիտակ տեսակն։

Պ. Կայ, և նոյն գայ ի Փորթուգալ։

Հ. Ո՞ր գինէ է Խաբոնն։

Պ. Խաղողախաւսր չերմակ գինի Խաբոնայ՝ մայրաքաղաքի Փորթուգալայ։

Հ. Ո՞ր գինէ է Մատեյրայ։

Պ. Գինի ոսկեգոյն, որ գայ ի Մատեյրա և ի կանարեան կղզեաց, որ

ի հարաւոյ Ընթրիքէ ։

Հ. Ո՞ւնչ է Ա՛ամլվեսեան գինին ։

Պ. Յիանձր տեսակ Ա՛ատեսյէ ,
որ լինի ի Ա՛ամլվեանիա կղզի Յունաս-
կան ծովուն , և ի Կանարիա ։

Հ. Ո՞ւնչ է Կանատեան գինին ։

Պ . Գինի ի Կանատեան կղզւոյ · ի
տակառ այսր գինւոյ անկեալ հեղձաւ
Դուքսն Կլարենտայ , եղբայր Եդ-
ուարդայ Չորրորդի ։

Հ. Ո՞ւնչ է Շ Երի ։

Պ. Գինի ճերմակ և ընտիր · որ
գայ ի Քասելքսեսէ՝ առ եւրի Ա՛եվվի-
լեայ Ա՛ռնտալուսեանն Պաղէտոյ ։

Հ. Ո՞ւնչ է լեռնային գինին ։

Պ. Գինի կազմեալ ի խաղողոյ լե-
ռանցն Ա՛ալակայ ի Պաղնիա ։

Հ. Ո՞ւնչ է նեբկաճ գինին ։

Պ. Գինի սպիտակ և ազնիւ , որ նեբ-
կեալ ի գոյն կաւոյին , կոչի յայսմ անուն ։

Հ. Ո՞ւր քահանի իսաչտ տուրս։

Գ. ՅԱլիկանտ, ի Մաւլակա և ի
կատէս։

Հ. Ո՞ւր է կատէս։

Գ. Պատրաստ քաղաք Յունաս-
տան գառաւ Սպինէյ։

Հ. Ո՞ւր է Մաւլակա։

Գ. Քաղաք Գրանատա, ի հարա-
ւայ Սպանէյ, ուր է հոյակապ եկեղե-
ցին շինեալ ի Ֆիլիպպոսէ Երկրորդէ։

Հ. Ո՞ւր է Ալիկանտ,

Գ. Նաւահանգիստ քաղաք Վա-
լենկիոյ ի Սպանիա,

Հ. Ունի և Գ. եպիսկոպոսական գահ։

Գ. Ունի. և կոչին Տակէ, Ջոք։
Ջռեներիշ և Մուսակ։

Հ. Ո՞ր կողմն է տակէ։

Գ. Ընդ արեւմտեան և ծանրագին բերեալ
ի հասանուն քաղաքէ Ջունգարիոյ։

ա. Ո՞վ ինչ կոչի առաջ լեռան, որ
առատապէս զհատղող զինուոյս այսորիկ։
պ. Խոյտ շաքարի։
ա. Ո՞վ ինչ է հոտք։
պ. Վինի՛ ոքաստատուց ի Մուսաբեան՝
ախտաժեռի յատնատան։
ա. Ո՞վ ինչ են հռենիշ և մռատեղ։
պ. Վինի՛ եզեւրաց եւկոքին մեծա-
նուն գետոյ՝ Հռենոյ և Մոսել լոյ։
ա. Վերմանուցի՛ գինեաքրբ են։
պ. Այո՛, և ազնուականք նոցա յա-
ռաջ քան զպատերազմին Բռնապատի
պարծէին ունիլ զվինի հարիւրամեան
և հին։
ա. Ի՞նչ Հայաստան որպէս հնացու-
ցանեն զվինին։
պ. Հնատղեն զկարասան ընդ եւկրաւ,
ընուն ինամբ գինի առնապատկ, և ծեփեալ
զբերանն՝ հողատան ի վերոյ, ուր քանի
որ հնանոյ՝ առատել և ազնուանոյ։

ՀՀ. Ո՞յք են գինք Գատղիացւոց։
Հ. Ընտրեն և պատուական հասնի-
ւի գինեաց նոցա չամբէնն. քաղցր,
կծու և բարեհամ յոյժ, և սրպէս գինա-
ձաւ փրփրուն։

ՀՀ. Ո՞րպէս յօրինեն զչամբէնն։

Պ. Ընտել զքաղցու հատկնաւոր
հատղոյ՝ լնուն ի սրուակս ապակիս.
կտոր մի շաքար ի մէջ սրկանեն. իր-
ցեալ զբերանն և կապեալ սիմով՝ թա-
ղին գլխի ի վայր յատագ ջուր մեծ ել-
կուա ամաս. և սրպա ի գոյծ սրկանեն։

Հ. Ո՞ւ ինչ ևս ինն գինք։

Պ. Գինի Գեթզմանաց սատկեալ,
զոր կապեն ի Հօրդւոյ քաղաքի։

Հ. Ո՞ւ ինչ է պօնտաք։

Պ. Ի՞ւա գինի Գատղիացի կազմեալ
ի Գատեխէն։

Հ. Ո՞ւ ինչ են Գիրանտեղ և Սատա-
կաւէլ։

Պ. Պ. Ինչէ՞ ս անկասէ դասկայ. մնաս-
կատէլ նշանակէ մշկասհամ։

Հ. Ո՞ր ինչ է Բրգանդին։

Պ. Պ. Ինչ հասնանուն գասատին։

Հ. Ո՞ր ինչ է Կլատէտ,

Պ. Պատասկանկասմիս գինն Բա-
դնաց յատև նմանկատեթայգինուն։

Հ. Ի՞նչ է կատեթ,

Պ. Ի՞նչ ես ասատան, առ ես Տայց
գասատի աշկատնհա Ձայց։

Հ. Ո՞ր ինչ է Ձեսմատէճ։

Պ. Ձ՛գնասուսի գինե, որ կազմ
առ եսկերքք Ոօն գեսա։

Հ. Կան ս յԱտաքա գինք։

Պ. Ի՞նչ Հնուսին՝ շատ պատասկան
գինքք գայն առ. բայց այժմ ոչ։

Հ. Ո՞ր ինչ յաքսիսու Բրհատ։

Պ. Կատն Բէսպոտէ-ն առնուն պատ-
ասկան կասմիս գինուդ կնեցայ յայ-
գեսց Ա՛ եսուպայ լեսին։

Հ. Ո՞նչ է փաղաքշանաց գինին,

գ. Պինել համբառնալ առ քեզ-

թողլ եկեղեցին, մանաւանդ՝ առ Ա-

գեղեայ և Ամբառնութեան ։

Հ. Ո՞նչ է զանազանութիւն ընդ

գինի և ընդ օղի ,

գ. Գինին էէ , օղին չէէ ։

Հ. Կրկի , ճգի , թէ ինչ ։

գ. Կրկել ասելիք , յորժամ քաղ-

ցուն սկսանի ինքն ըստ ինքեան եկիլ ,

եռալ և փրփրալ , մինչև փրփուրն

չերես գայ , և ապա՝ ի յետուն դառն

և պարզի ։ Իսկ ճգել ասելիք , յորժամ

մեծ սան , կամ՝ քահան գոյժին յան-

թի վերայ սալքեալք , և զինուոր գին-

ւոյ կամ զյատուկ ազգին թթուացու-

ցեալ՝ նախ ի ինչ ի մէջ լնուալք , կան-

քառճև խառնի ի վերայ գնելք , ճե-

վելք , և ընդ մի մեծն ճառ եղկաւ

խառնուածն անցուցեալ՝ զճոյն տանելք

ի համբիտակ ինչ, որ ի մէջ կայ ցուրտ
ջուր. և սկսանիմք հուր ապատիկ վա-
ռել ի ներքս ցքահանուն մինչ ոսկեր
բալձրացեալ ընդ խաղովանին գան
թողուն ի համբիտակ անդր. և դայա
կոչեմք ոսկի, ցքի, համ օղի:

Հ. Ո՞ւնչ է եռամճիգ օղին:

Պ. Եռամճիգ ասի օղին՝ որ միան-
գամ եթ թոսի. այն գոր պատրաստե-
համբաշի ասեն, որ կարի թոյլ է:

Հ. Ո՞ւնչ է կրկնամճիգն, եւ համճիգ,
համ պօամբաշին, գոր Ղ ու զայեցիք
և Ը գտուլեցիք չաստ սկսեն:

Պ. Կրկին կրկին անգամ թոսեալ,
որ բարկ է քան զառաջինն:

Հ. Ո՞ւնչ է եռամճիգ օղին համ
սէամբաշին:

Պ. Երեք անգամ ձգեալ օղի, ասե-
նաբարկ, որ վեցորդ խառնճէ. ի Պոտ-
ճառն և ի Ա՛ռակի յօրինի:

Հ. Ո՞րչափ է բուռանոցին։

Պ. Իմանալու համար ըմպելիքի չափ կամ ծանրութիւն, ի գործ կարելի է ածել երկու միջոց, կամ չափել ջրով, կամ կշռել։

Հ. Ո՞րչափ է ջրին։

Պ. Ջուր անուանում ենք մաքուր, բայց և խառնածոյ։

Հ. Ո՞րչափ է հասկի օդին։

Պ. Հասկի ձգողական յատկութիւնն է։

Հ. Ո՞րչափ է ջրանման օդին։

Պ. Ջրանման օդին ծանրութիւն կամ չափ կարելի է գտնել երկու միջոց։

Հ. Ո՞րչափ է ծխոյ օդին։

Պ. Ծխոյ օդին ծանրութիւն կամ չափ կարելի է գտնել երկու միջոց։

Հ. Ո՞րչափ է ոգեաստանեայ զօրութիւն վերայ գործել գինիոյ և զօղուս յօրինելն և ի վաճառ առաքել առանց մեծի աշխատանաց։

Պ. Եթէ մարդ բարեկամաբարեխնամութեան և հայրենասիրական ճարտարութեան սէր ունի այն, քանզի Թող զմշակութեան պատուհասն և այգեստանեայս, ուրմէ ք

ատ հատարակ գրախոսանայ Հայաս-
տան, և թեկե պատրաս առաւել քան
զայս ուսուել կարելն քնութիւնք, նաև ան-
տառք նորա լի են ազգի ազգի բարե-
համ պտղովք։

2. Ո՞րչափ է օշարակի խնձորի։

Պ. Վերս ատ օշարակ բաղադ, և հինչ
պատրաստ կամիս առնելոյ գոյն սեռա-
կան հոտովամբ, և ատա օշարակ խըմ-
ճարայ, սարսրայ, տանձի, դեղձի,
սերկևելի, ծիրանի, թթայ, հաւնի,
զկեռաս, ալճի, մնտրուխի, մոտի,
բալի, կեռասի, և այլն, յորոց ամե-
նեցուն լինի օշարակ, գինի և ցքի
մոանգամանայն։

2. Ո՞րչափ է մեղր։

Պ. Վերցի և նաւրբ ցօղ կամ հիւթ
ծաղկանց. զոր մերքան վաստակօք
հատաքին մեղու՛ք ի ղջիկս իւ բեռանց ի
կերտուկս և տարեսր։

Հ. Ո՞վ ինչէ կոյս մեղկ։

Պ. Ա՛ն եղկ գործեալ ի ձագուց մեզ-
ուաց. առաւել նուրբ և սպիտակ քան
զմարլոյն, ձագուց մեզը կոչեցեալ։

Հ. Ի ինչ գինի՞ ի մեղկն։

Պ. Այո. մեղկն ջրով զանգեա՛ և
խառը ի նա խաւռնեա՛, որ եւսպեալ
գինի դառնայ։

Հ. Ո՞վ ինչէ մանանա։

Պ. Ա՛ն աբրոտական զեղ անոյշ աւե-
լի քան զչսափն, վիժեալ ի հացի ծա-
ռոյ՝ ոլոպէս խէժն ի ծիրանեւոյ և շլո-
ւենւոյ։

Հ. Ո՞ւսանի գայ լաւն։

Պ. Ի կաղնեաց Ասիկիլիոյ։

Հ. Ո՞ւր է կաղնիա։

Պ. Յիտալիա, ի թագաւորութեան
Նէապաւլոյ։

Հ. Ո՞ւր կենդանիք կաթն տան մար-
դոյ։

պ. Կով, ոչխար, այծ, գոմէշ, էշ, ուղտ։

հ. Ո՞ւր առաւել պիտոյանայ կաթն այծու։

պ. Նաւակրութեան, ուր այծն սակաւապէտ՝ առաւել հեշտութեամբ կեայ, և առատ կաթն տայ քան զայլ կենդանիս։

հ. Ո՞ւր ծնանի և իշոյ կաթն։

պ. Կարի թեթեւ գոլով և անուշահոտ, յատկապէս ի տղայոց և հիւանդաց. բայց կանխապէ՛ս ռովմայեցւոց լուսանային զանձինս կաթամբ իշոյ, և հին՝ Աթենէ կայսեր զբաղանիս իւր նովին ընոյր, զի գեղեցկացի մորթ մարմնոյ իւրոյ։

հ. Ո՞րեւիւր է համբաւեալ իշովք։

պ. Պարսաւան՝ ուր էշք ոչ ճանճ ծծեն և յատկապէս՝ յոյժ յոլոց մին՝ աքսոյն սատակ եհաս ինձ երբեմն,

ՀԱՐՑ ԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆՔ ԱՌ ՆՈՍԱ ԵՒ ՅՈՎԱՆՆԷՍ ԶՔԱՀԱՆԱՅՍ ։

Ա. Ո՞ր էր ծնունդ Նոսայ ։

Ա. Որդի Յովհաննէսի Զքահանայի ։

Հ. Ո՞ր էր ծնունդ Յովհաննէսի ։

Ա. Որդի Զաքարիայ քահանայի եւ Եղիսաբեթ ։

Հ. Ո՞ր էր ծնունդ Զաքարիայ ։

Ա. Որդի Բարաքիայ ։

Հ. Ո՞ր էր ծնունդ Բարաքիայ ։

Ա. Որդի Մովսիսի ։

Հ. Ո՞ր էր ծնունդ Մովսիսի ։

Ա. Որդի Ամրամայ ։

Հ. Ո՞ր էր ծնունդ Ամրամայ ։

Ա. Որդի Կահաթայ ։

Հ. Ո՞ր էր ծնունդ Կահաթայ ։

Ա. Որդի Ղեւեայ ։

Հ. Ո՞ր էր ծնունդ Ղեւեայ ։

Ա. Որդի Յակոբայ ։

Հ. Ո՞ր էր ծնունդ Յակոբայ ։

Ա. Որդի Իսահակայ ։

Հ. Ո՞ր էր ծնունդ Իսահակայ ։

Ա. Որդի Աբրահամայ ։

Հ. Ո՞ր էր ծնունդ Աբրահամայ ։

Ա. Որդի Թարայ ։

Հ. Ո՞ր էր ծնունդ Թարայ ։

Ա. Որդի Նաքովրայ ։

Հ. Ո՞ր էր ծնունդ Նաքովրայ ։

Ա. Որդի Սարուխայ ։

Հ. Ո՞ր էր ծնունդ Սարուխայ ։

Ա. Որդի Ռագաւայ ։

Հ. Ո՞ր էր ծնունդ Ռագաւայ ։

Ա. Որդի Փաղգայ ։

Հ. Ո՞ր էր ծնունդ Փաղգայ ։

Ա. Որդի Հեբերայ ։

Հ. Ո՞ր էր ծնունդ Հեբերայ ։

Ա. Որդի Սաղայ ։

Հ. Ո՞ր էր ծնունդ Սաղայ ։

Ա. Որդի Կայնանայ ։

Հ. Ո՞ր էր ծնունդ Կայնանայ ։

Ա. Որդի Արփաքսադայ ։

Հ. Ո՞ր էր ծնունդ Արփաքսադայ ։

Ա. Որդի Սեմայ ։

Հ. Ո՞ր էր ծնունդ Սեմայ ։

Ա. Որդի Նոյի ։

Հ. Ո՞ր էր ծնունդ Նոյի ։

Ա. Որդի Ղամեքայ ։

Հ. Ո՞ր էր ծնունդ Ղամեքայ ։

Ա. Որդի Մաթուսաղայ ։

Հ. Ո՞ր էր ծնունդ Մաթուսաղայ ։

Ա. Որդի Ենովքայ ։

Հ. Ո՞ր էր ծնունդ Ենովքայ ։

Ա. Որդի Յարդայ ։

Հ. Ո՞ր էր ծնունդ Յարդայ ։

Ա. Որդի Մաղաղիէլի ։

Հ. Ո՞ր էր ծնունդ Մաղաղիէլի ։

Ա. Որդի Կենանայ ։

Հ. Ո՞ր էր ծնունդ Կենանայ ։

Ա. Որդի Եանոսայ ։

Հ. Ո՞ր էր ծնունդ Եանոսայ ։

Ա. Որդի Սեթայ ։

Հ. Ո՞ր էր ծնունդ Սեթայ ։

Ա. Որդի Ադամայ ։

Հ. Ո՞վ էր ստեղծ Ադամայ ։

Ա. Աստուած Երրորդութիւն ։

Հ. Ո՞ր էր ծնունդ Աստուածութեանն ։

Ա. Ոչ ունի ծնունդ ։ զի Աստուած անեղ է ։ անսկիզբն եւ անվախճան ։ ոչ ունի սկիզբն եւ ոչ վախճան ։ ոչ ունի ծնունդ եւ ոչ մահ ։ ոչ ունի ժամանակ եւ ոչ տարիք ։ ոչ ունի ամիս եւ ոչ տարի ։ ոչ ունի ցերեկ եւ ոչ գիշեր ։ զի ամենայն ժամանակք առաջի զհեղհեղն մատչին , եւ ապրեցուսիչն զքինեալսն անուշչահոտս եւ զուարթութեամբ

բար. ոմ վաճառել յառնեղնայնութեք յա-
նուն Քրիստոսի քարոզին ուր հինի ։

Հ. Ո՞ինչ է Աեղծուածն նորին ։

Պ. Աեղծուածն նորին, կամ՝ փա-
ղանգ և կամ՝ բալանգ, է նորին ժան-
կատաղին, թանձր և խորտուբոտ
կեղևօք, յորմէ կազմի բալանգի մա-
րբնին, յորմէ յոյժ ի Պարսկաս-
տան առ ի պէտս դեղոյ ։

Հ. Ո՞ինչ է Պտուղն ։

Պ. Պտուղ նորին ընդարձակ, մեծ քան
զդրասեխ մարմոյ, թանձրատակեղև և լե-
ղինահոտ, մէջն փուռ առ փուռ բա-
ժանեալ, և պտուղն զաստատութեամբ
ոլորէս գնիթ ճկան, կամ՝ զաերմին ա-
խի. համով ջրալից և թթուաշ, նման
առկայի խաղողոյ ։

Հ. Ո՞ինչ է լիմոն ։

Պ. Պտուղ ընդարձակ, լի թթու և
անուշահոտ հիւթով, որ էր յառաջ

պատղ ջեմ գատուաց Յայտատնի
և Ոչգատեաց Նորա, ուստի ակուեցաւ
Ա. Ասուխա, ի Յայնա, և ի Ենդիկա.
ապա Ա. Ասուխա և Ա. Մելիկա, գունով
կանաչախատուն դեղին. երբ հասուն ոչչ
դեղին. և ծառ նորա ոչչ ատաւել քան
զնուան ծառն:

Հ. Ա՞խայն ի կեսրածը խառնի:

Պ. Ա՛չ միայն ի կեսրածը, այլ և
ի պէտս ստացնանկաց և թաւիչաց, զի
հզօր թթուութեամբ բառնայ զբիծս
ի ձեռնակեսրուաց, և մաքրէ զնոսա:

Հ. Ա՞րպէս:

Պ. Ածանաքրատ ալուր, կամ սևացր
զծայր թաշկինակիդ, ապա լեմոնի
ջուր մկեալ ի նա՝ շփեա տղամ, ևս-
թայ ահ ուրթիւնն:

Հ. Օ՞ր ինչ է տղ լեմոնի:

Պ. Ածանաքրատ մեծ կտղմեալ ի հե-
թայ թթրենջկի, sorrel, որ բառնայ

զան ուխտին Թուանաքի առաւել քան
զԻսմայէլն ։

Հ. Ո՞րպէս ։

Պ. Զի Աբրահամ և պատուական նահապետ
զհաւատալ լեամն, ոչ ի կերակուրս ի գործ
ածեմք եբէր զնմանէս ։

Հ. Ո՞ր ինչ է սա ։

Պ. Ընթեռնում զԳրոց ծոմս և ընտրե
յանկան կամ՝ ի տուաշտ բացատրութեան ,
զեռանութիւն սրբազանական ծծէ՝ ի վեր
զՔրիստոս , և այն իբրև փուշի սակաւակ
ճիւնի յատուկ անօթոյն ։

Հ. Այժ՝ ի՞նչ է ասել ծոմայեն ։

Պ. Ընդ. Կատարած ծոմանին յա-
ւելեալ Աստիճ , որ ի զատնան յա-

դու թե ամէն գեղոց յորում զնա և յամառան մինչ ամիսվէ, այն-
քան ալ թողու ի հովիտ յորտանա-
տունս իւր, մինչ բաւական լինել ա-
մենայն աշխատուէ Աստուծոյ։

Հ. Այլ ասա զայն ի պէտս ուսումն։

Պ. Պարտ ասել զայն ի պէտս քանզի լի է աշխատուն մեծամեծ լե-
ռամբք ապա։ ասաի պեղեն և հատանեն
մեծամեծ շատաշիղա ապն պայծառա և
թափանցիկս իբրև ապակէս։

Հ. Ո՞րչափ է ձև կլատարան ծովակին։

Պ. Ալքանաւոր յիւրեմ, էորեքտասան։

Հ. Ո՞յք են նոքա։

Պ. Յարեւմտից մինչ հոգմանէ զգետն Ա-

ասէ, զգեստուն Աստուածոյ, զԱստուածութիւն ի Աստուածոյ, որ անցուցանէ ընդ Աստուածային զամենայն զգեստ. ի հիւսեալ զԸնչի գետ զդատավճիռ, որ երանէ յԸնչանակայ, և ի Սէնոթ լեռնէ վտակն, յինքն ընդունի զԱստուածութիւն գետ Աստղատեսական, զԼոտին Աստանդին, զգետն խոզանոյ որ ընդվիժէ զԴօգսն, զգետն Իորդանոյ, զվիժակ Աստուածութեան, զաթոռ իսմատուցչական, զգետ Հ իշատանոյ, զԱնոտիա, զԱհեղ որ ընդվիժէ զԱմիլիկ և զԱյրդուզաց գետն։

Ա. Ընչքի գետոյ ընդունելով ուրեմն զոմն քաղցր, և ճկուն զատ լինի ի նմա,

գ. Ընծանեն ընդ Տանուտեարին, զի
ան որ զհամառատի զջուրդ ի խոտոց Ավե-
կեանտան, զվեաս և զայլ ինչ եկելոցն
և զվկան ծովուց, ոչ ութեք գոտի
ջուր այնքան տալ և լեզի, ոչքան էր
ջուր Կապուտատակիս այսուրիկ։

Հ. Ասեմն եսև, զի ճկուռնք կատե
համեզք ինչեն ի նմա։

գ. Ոչ կայ բնաւ, և ոչ համեզ կամ
անհամ կայե. քանզի այնքան գաւառն և
լեզի է ջուր նորա, որչափ եսբեմն
շնաճաւ կին (ասգմուհի,) կամ այլ մե-
ծամեծ ճկուռնք, մանաւանդ ի Ղ. գաւա-
և ի հնոտեթաւայ գետոց, եթէ բռնու-
թեամբ ընթացկցին հոսիցեն ի նա՝ սա-
տակին։

Հ. Ասեմն որ կենդանիքն գոտանեն
ի նմա։

գ. Ոչ ինչ։ Յամին 1837 յուլիսի
ւայ ումն աշակերտեր Ընդգլխոցի լեզ-

ուին զԱՀւիք պատիմ Ա հւոչ՝ զի
յոլովաց այլոցն պատմեցի Ցիսթո-
լեայ՝ նաւավարք նուա զաին զայլ մի
հեղձուցեալ աւ եւի կղզւոյն Իշղայ, և
ի թուականէ բարեագլուին ու ի ծոյ
նուա, զաին զի եւկատաան աւօք
յառաջ վախճանեալ՝ զոզջեալ թէ
զնեալ էր ի մումիա։

Հ. Ո ինչ կաոիա ասել։

Պ. Ի՛յն, զի կապաւտակ ծովակ մեր
պարզապէս առեալ՝ է ծով մեռեալ։
զի սահմանի աղիւաթիւն Լուսյնուա,
ամենատեղի զառնութիւն, և բա-
զում պատղամեան կամ քարանալ
վտանգ Լուսյ՝ ոչ հոսին անպտղ
յաղբերականց մարմարոսի՝ տանդը-
ա զպահեցուցական ինն զօրութիւն։

Հ. Ասեմն և աղ ատյա է ջնատա-
կաւ։

Պ. Ա՛յո, զի ամենայն ջուր հոսին

պետության. այլ ըստ պատուական քա-
ղաքացուն գտանելն, ուչ այնքան յատկեն
համարել սուրբն։

ՀԻ. Եթէ Հայք ոչ ունին յայս ծովա-
կէն աղ առնուլին, ծախք ի տեղւոջէ ի
տեղի բարձեալ բեռնլոյն չծանրա-
նային ապրեցք։

Գ. Հարկիւ ոչ ծանրանային. բայց
և այնպէս կայ և ծուխն Ընդհանրապէս
ի վնաս գաստի կարէ եղանել ան-
բաւութիւն աղւոյ, Եթէ ծուխն, եղեալք
Արքեպիսկոպոսական, ի չափոյ համարկան-
պիկ ծովասն, որպէս և անհամար աղն
աղբերաք առ և անտ։

Հ. Ո՞րչափ է աղ, քարտաղ և աղ
վանդ։

Գ. Ընդ կոտրեալ և հանեալ յեր-
կիր, որ լինի ամսոյս՝ ի նեղջոյ բաղ
ոչ համ՝ լերանց փոքրկանց, ամենայն
մնասեալ ապնուտպան քան զծովայինն։

Հ. Կան ի նոսա լեզուն ապէ, կամ
սպէհանքք ։

Պ. Պղտեթէ յատուկն ու լեռք, այլ
յատկապէս հռչակեաըն է սպեհանքն
կողքայ, զոր ենկն կաթուղիկոս մեր
Տաճ Ա՛նաստաս կոչեցէ ի պէտս
կաթուղիկէին. յորում՝ կոպեալ կան
սիւնք և կոթողք հրաշալիք, տունք և
ապարանք իշխանական, պայծառ
յոյժ մնանալոյ ի լոյս բազմութեան
ջահուց ։ Իսկ Ա՛նանիատղէ, և Պռա-
նատղի գաւառք մեր՝ անուամբք իւ-
րեանց ևս յայտնիք են ։

Հ. Ո՞ իցէ զնախնեացն ։

Պ. Ընդհանրքն՝ նախնեացն անկանի
ի հիւսիսոյ յորևմտից քաղաքին, հինգ
կամ վեց մղոնօք հեռի ի նովսէք տա
ճանապարհաւն՝ որ հանէ յԱբրևան ։

Հ. Ընդ և Ոստ սպեհանս ։

Պ. Այո՛. բայց ճանիկ, եթէ գնամ

զաղեսցին ամէնեան Հայաստանի՛ն
թէ ամկանել, կարծեմ՛ն էայս տու-
ել կատեմ վեըջ տալ, և ո՛չ՝ի հան-
զեցաւն. շատ է ասել, թէ Հայ-
աստան այնքան ազատ աշխարհ է,
մինչ բանիբուն ի՛ւրոպացի ճանա-
պարհորդք գյոլովուրթիւն ալին գնեն
տալա թէ ո՛չ՝ի զօտին Հայեցեալ պատ
էլ տառել բարեխառն գոլ։

ՀՀ. Կա՛յ՝ի Լեհաստան կամ՝ի Պօլ-
լանդ ազէհանք։

Պ. Ա՛յո, ի Կրակով ազատ քաղաքի
ու այժմ անց Համարիւ ու կուգեալ.
կան տուընք, եկեղեցիք, և վտակ, և
քնակին բազումք՝ի մնալոկան։

ՀՀ. Ո՞ և յայլուս։

Պ. Ա՛յո, ի Վրաստան, ու՝ի գա-
ւիս Դաղհանդի Գեորգեանոյ ընդ ի՛ջ
խառնեալ Կայսեր Համարիւ։

Հ. Իսկ յԱյնգիմա։

Պ. Այո, ի՛ նմանութիւն և ի՛ նմանա-
վիճ Ընդհանրապէս։

Հ. Կան և լեռնինք ասլի։

Պ. Այո, ի՛ Հայաստան, առ նախ-
ջեւանաւ, ի՛ լճէն ոտոտ աշխատասիրեն Հնդ-
կաց լերան 500 ոտանաչափ, և ի՛ Փերսս։

Հ. Ա՞ւր է ապն ամենայն յոյժ։

Պ. Ի՛ մէջ Հարեշայց, որք կոչեն
յանձինս իւրեանց գիտուքն Հաստատ
ապն, և ի՛ հանդիսանել բոլոր ազգին
ասն միութեանց լեզուաւ գնոյն, և այս
հանիսն ոչ ասե նոտա ապատիս գնել ամ-
ենեցուն. նոյն ի՛ միջերկրեայս Ընդհանէց
գրոհքն ասեն այս որ Հարուածատ է
ասնեն ոչով ոտքն չհաց է։

Հ. Ո՞վ հինչ բան ասլատակ և
ընչաքաղ։

Պ. Տեսակ հինչ խիճ ապն, որ բնա-
կանաբար գոյանայ ի մանրեցեալ

երկուքն ի Հայաստան, ի Հնդկաստան, Աֆրիկէ և ի Պարանիա. զոր տարին միանգամայն հաւաքեն յերկուց ՚ի շաբաթուջ։

Հ. Ո՞ր կարգ յօրինեն զբօտային ՚ի վաճառն։

Պ. Առնուն զչորս ծովեան Ընդհանուր մեծութեամբ կամ վանդակ՝ և դնեն ՚ի վրաս. առջեգանին ծծէ զչորսն ՚ի վեր, և բոլորն ապանեան դատի յաստակին վրայ։

Հ. Ո՞ն է երեւելի բաշխութեանն բոլորակի գաւառ յամին 1846։

Պ. Համբակ թագեալ յոգի բոլորվի՛ աստաւել գոլոծէլ քան զվաճառօք։

Հ. Ո՞վ եգիտ։

Պ. Աքանչէն Պեսրամանոցի։

Հ. Արդ ինչ օգուտ բերէ գիւտս։

Պ. Բարակ և բամբակ Վանոյ կտաւէ տալ վաճառօք համատարած աշխարհի, և հարթել զերկինս Հայաս-

տանէ՛ի պիտութեան Հոգւոյն սրբոյ։

Հ. Ի ինչ՞ է ապաւէնական թոյլտուն։

Պ. Այն, ՛ի թուղթ ձիոց և յաւե-
լորդաց գոմից, յորժամ փիճինն՝ ապ-
տարէի այս տեսակ ազ ։

Հ. Ի ինչ՞ է զուտ բռնաւորութիւն։

Պ. Այն. Ընդդատելոյ կամ չկա-
նան ՛ի Հայաստան, որ երբեմն փա-
խանակ նորա վարի ՛ի խառնուրդս
վատոյ և գոյժ վատօր ընտիր ։

Հ. Ո՞րչափ տղետութեան կամ չօրսանն
իսուց. յորմէ հանէ և կալաքար ։

Հ. Ի՞նչ է պիտոյ բռնաին ։

Պ. ՛Ի պիտաւորն նիւթ կամ խառ-
նուրդ վատօրդոյ, համահոտութեան և մա-
հաբեր հրատիշտոյն, ոսոխ վարին հը-
րեղէն սպառազինու թիւնք պատե-
րազմին ։

Հ. Ո՞րչափ վառօդ ։

պ. Խոստովանեցաւ թոլոմէոս, ցցմբոյ
և ասէր, որոյ ոչքան առաւել կայէ
բոյսին, և ածուխն եթէ ուռենոյ
կազմեալ կայէ, այնքան և՛ ընտիր լինի
վառօղն։

հ. Ո իսկ գաւառ վառօղն։

պ. Վանական անն Կոստանդի Վա-
ղից անուն, տաղտալուծական ինչ
փոյթս առնէր, յորժամ եգիտ, զի թէ
վէրոյ գրեալ խոստովանեցեալ բարուք
յղկեցե՛ն փոշի, դիւրամաւս և շատա-
կեան զօրութիւն առնոյ։

հ. Ո՞վ եգիտ վկայութիւնն նոցա
ի հրացան։

պ. Հռոմէից Ռեքան Ընբեզայ Ընդ-
կեսցի առ թագաւորութեամբ եղե-
ալ Ընաջնոյ։

հ. Ո՞ւր գաւառիւն՝ ի գոյծ եգաւ։

պ. Ի Կրեսկ, և ապա ի պաշար-
ման Կաղեդոյ։

ՀՈՎՀ ԻՆՉՈՑ Ի ՀԱՅԱՍ ՁԳՈՒՑԱՐԱՆՔՆ
ՎԱՐՈՂՔՆ ։

Գ. ԱՐԵՑ ՀԱՐՑԱՐԱՊԵԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏՆ
պետս, ոչ Հատարակ առաւելութեան
համ Ասատանայ Կարապետ ասէին,
Ի սակս վարմանելոյն առաւեւտեայն զորս
նա գիտէր ։

Հ. Ո ԻՆՉ այլ նորանոր առաւե-
տըս եգիտ Ռէքն ։

Գ. Հնաբեաց զկոնթարարթ դիտա-
կառնս, զմանրատացոյցս, և զայլ պիտա-
նի էափաբեռական գործս, ընդ որս և
զաշխատութեան Ժամացոյցն Ռոտթարտամի,
բայց իբրև աղքատ հանդերձեալ յաչս
անխիղատ ազգին՝ ընդ առաւօտն ընդ
այնոսիկ՝ տկտա Ի բառնդ, և մեռաւ Ի
ծերութեան Յ() քսփտրդ քաղաքի ։

Հ. Ո ԻՆՉ Ց ԺԺռաւմբ ,

Գ. Հանքային դեղին և պիտա-
վատ նիւթս, որ վատեալ առատութիւն

զայս ծխանի, զծու: ի հեղձուցիչ,
և զհոտ գարշ սեպհական ինքեան. զոր
կուչեմք ծծմբային:

Ա. Ասաւ զայ լաւն:

Գ. Յիտալիոյ, 'ի Պուբլիզերսան-
դայ, և 'ի Հարտային Ընե ւիկոյ.
բայց ապնուազոյնն քան զամենայն լի-
նի 'ի Հայաստան և 'ի Պինատան:

Ա. Պոյ 'ի լեառն Ընրագածոյ ճոյլ
ծծումբ:

Գ. Ընդ. քանզի յոյժ 'ի վեր
և լանես ընդ Փարպի 'ի գիւղն Ռիս-
բանիան կոչեցեալ, և ընդ Ընրտաբզիկ
համ Ընրտ աւտաիկ եկեղեցի գնացեալ
ունիս զառուն Ը. ւիվշտիկ, և 'ի վեր
ելանես ընդ այն 'ի ժայռս և 'ի սե-
պուհս նորա, զտանես զի ծծումբն ա-
քուր հալեալ 'ի բնաւստ կախին զցու-
ց անձաւաց, որպէս զեղուրլ աստու-
ցի, ուր վտան անմատոյց ինեալ վայ-

բայց՝ չկատարելու առթիվ կարգել
պետական հարկ ցանուց հատուն՝ ի վայր
ժամանն և՝ ի դեպս՝ ի հինս առնուն,
Հ. Ո՞ւմ է ժառանգելու։
Գ. Բնակչութեան բոլոր կամ՝ ընտ
րական թուեցեալ ազգի ցքահա-
նաց։
Հ. Յորմէ՞ սկսանի ի գործ ա-
կանի։
Գ. Ի նոյն ամսոյ հետագայ կամ՝ հա-
ջորդ, այլ քայ ի դեղին և ի
սպիտակ տակաւ՝ ամենեքեան լսեցան
նաւ։
Հ. Ի՞նչ ներկայութիւն չին քան տան։
Գ. Լսեցուցին անագի, զոր խոտո-
նեալ ընտ տանին՝ բազատելեն զճեխանի
ին գոյն սիրուն։
Հ. Ա՞յ տակ զիարտաճոմ ևեթ զը-
տաւ այս ասուեաւ։
Գ. Այո՛. տղախեն ամե Ընգ զիտայն,
որ սպաս տանէր ի պանդոկի սուրճ,

և կամել նեսկել զժառանէն իմն իսոր-
սեսց՝ ի սիսահասել իւրմէ, ոյ աշա-
կերտէ նեսկատրսին՝ տալ իսրեան զգ
ձկան իմն զոյն։

Հ. (1) ի՞նչ է սրսր սդտխինն։

պ. Ի՞նչ զոյն յանօթ առագի, և ե-
փեսց յսյմէել զոյնն պսյծառ ձկան։

Հ. (2) ի՞նչ սիսահաւ նսրա։

պ. Իմացաւ ի՛ն այն պսյծառու-
թիւն առնուին պատճառեալ է յա-
նապեղէն անօթոյն. ուստի սկսաւ
փսյծել և գսառնել զեւսեելն գսպտ-
նի բնսւթեսանն։

Հ. (3) ի՞նչ է առնել։

պ. Ոչսյ զեառնառարաճ. ոյոյ սր-
մատն կսյոմով և բազմոսսեան մսռ-
նդաչափ և սեելի սռուսարսւթեսամբ՝
տարաճի ընդ եկեալսւ, զոր բսրեալ
հանեն սրսռաքս՝ էսլսյացսյանեն և
վաճառեն նեկսսլսյացսյց։

Հ. Ո՞վ յաւէտ բուսանի աա ։

Պ. Ի գանձակ Ամառ նահանգի մերոյ՝ ընտիրն ի համօրէն աշխարհի. իսկ Ամրատատ՝ ցամ Տեառն 1820. ինքնաբոյս լինէր. բայց ապա յաւելին նաև մշակել անդ ։

Հ. Ո՞ւ ինչ է մշակել ։

Պ. Ա՝ յտել, սերմանել, ջրել, և աշխատութեամբ հասուցանել ։

Հ. Ընդ ամէն մշակեն զայս ։

Պ. Ո՛չ, այլ միանգամ մշակեալ, մինչև եօթն կամ աւելի ամս քաղեն. համբերեն զարմանաց նորա. մանաւանդ և կոտրակք արմատոց կրկին ածին և զօրանան ։

Հ. Ո՞ւր և յայլ երկիրս բուսանի ։

Պ. Ի Հնդիկս, Ամերիկա, ի Հա-
լանդ. ի Շվեակայս Ա. միւռնիոյ, ի Ախալոս կղզի, և ի Հայաստան Ամերիկ ։

Հ. Ո՞վ յանապատս սիրեն զառանիւ։

Պ. Կռավք. զորոց և երանդէ զկոզին բաց դեղին գունով։

Հ. Ո՞րչափ է կինքանշխատն, փուլ կամ պէտս։

Պ. Վաղանման փոկիւիկ պատ շոհի, որ կազմի յատկէն, ի առանջէ և ի հանդոյ. նեւկանի, լօշի պէս բանի ի վերայ անագեայ թիթղանց, եփի ի փուռան, հատանի բոլորշի բոլորշի, և վարի ի կնքել կամ լաւ ևս ի կարծրացանել զնաւնիկս։

Հ. Ո՞րչէ է թանաք, մուր, սեակ կամ դեղ գոյ։

Պ. Խտառնուկ գևթոյն, այլազան գոյ, ոմանք գլեամբ գլխուղեա մեր։

Հ. Ասպէս յօրինի։

Պ. Հեղհեղալ գգևթոյն ընուն ի վերայ ջուր, և ի թուրմ դնեն ժամն 24.

տալու նմին, և լցեալ ի վերայ առ-
ջեսպ լուծեալ ի քաղցեալն, և առ-
նել ի նմանէ զքառն մասն իմոյ Ո-
րոմոսի՝ քամեն կամաւով, և միւռոնիւ
և եռացուցեալ առնուն ի բաց և ա-
մանեն առ ի պէտս։

Հ. Ո՞ւնչ է գիտել։

Պ. Թէ ամենից վայրկ կատարեաց.
որ յառաջ գայ ի ծակոտեցոյ միջա-
ւայց զտեսլեան կատարեաց, յորմէ ծնա-
նի պատրաստեւ ուռոյց ինչ, որոյ ծակ
փուլեալ ի մէջն՝ ածեն անդ զծուս։

Հ. Ո՞ւնչ առնեն զգիտելն։

Պ. Հատակելեալ ընդ ալջատպ՝ յո-
լինեն զգոյն սև. և խատախուրթ ն-
քօք պնդացուցանեն զմնալթան։

Հ. Ո՞ւր լինի լաւն։

Պ. ՅԱղձնեաց նահանգի Արծին
Հայոց, ի Ո-էվանդուզ. և յայլ տեղիս.

Հ. Ո՞ւնչ է ալջատպ։

Պ. Ի՞նչ անքային աղ ինչ բաղադրեալ
լեալ ի թթուոյ ծծմբոյ և յեւկաթոյ,
և արտաքուստ խոնաւութեամբ օդոյ։

Հ. Ո՛չ ինչ գուշով։

Պ. Ինչ կանաչ, զոր անխտիր ի կիր
առնուն ներկարարքն, խաղախութեաբ,
և վիտամաճառք։

Հ. Ո՛չ ինչ է կարմրատեղ կամ հատ-
ուկ թանաքն։

Պ. Խտառնուածք ինչ Բուսաբեանց
փայտի ընդ պաղլեղի և խժոյ Ընտաբե-
ոյ՝ փոխանակ գինեաց։

Հ. Ընդ կարմրատեղք հատանի
լցեն՝ որոց նախնիք յօրինէին։

Պ. Ա՛յ. Նախնի կարմրատեղք գոյց
առաւել ևս ողականք էին գուշով՝
քան զարդեանս. որպէս յայտնի եւև է
ի հին ձեռագիր մատենից մերոց։

Հ. Ո՞չ ինչ է խէժ Ընտաբեայ։

Պ. Խէժ ծառոյ իրիք՝ որ բուսանի

Աղեքսիոս, Յովհաննուսեան, և յեղեալ զերս Պատրիարքին Յովհաննէս, յորմէ աւետարերի խիժն Ճերմակ և մածուցիկ, որ ի հնուընջ պաշտէր ի դեղոցայս. բայց զարդիս ի նեւկս և ի Ջուխեղս. և լուծեալ ի քացախ՝ լինի շահ ընտիր վասն քարտիզայ։

Ա. Ի ճնէ Ղ նարտակ ըստ մեզ, համ Յանդաստակ ըստ Յունաց։

Գ. Խիժ զի ծառոյ՝ անուշահոտ, զոր և ծառեան համ մաստաքէ անուա-նեմք, և յօրինեմք ի նմանէ զՋուխեղ համ վասնիշ. նաև զփոշին խիճ զոր ցանեմք ի վերայ քերած թղթոյ։

Ա. Ասաւի լինի թուղթ։

Գ. Ի հնոտեաց կտաւոյ համ վշոյ։

Ա. Ի ՀՀինոյ

Գ. Ի շերտանոյ, համ ինկերտպատ։

Ա. Ներկած կտաւեն համ վուշէ. ոչ լինի թուղթ։

պ. Լինի, թայց առաւել յապէս ընտրեալ է՝ որ կազմի ի սպիտակաց։

հ. Ասպէս յօրինի թաւշեն։

պ. Հնարք ընտրին և տանին յատուկ գաւազան մի վերայ ի վեր ասանդաւիտ ջուր։

հ. Ի՞նչ տեսակ ասէր։

պ. Հաստ մի եւ երկաթի երկար ասանդաւորքով, կամ ասանդրանման ատամօք, որ շրջան առեալ ոլորեցուցեալ թաւշէ՝ ծուռտէ և փոխադրէ զնոսա ի շուտ կամ ի մածուն մի։

հ. Ո՞ւր ասպա։

պ. Ընդհատեալ կամ մածնացեալ նիւթն պարզէ ի վերայ նուրբ պղնձաթել վեր ի վեր, կամ մաղ մաղ առանի, որ պղնձով հինաց և անկուաց լցէ. և դոզդոզալով յինքն առնուացուզնիւթըն, ի նեղքոյ ունելով ջուր եռացեալ։ որոյ ջերմութիւն վարէ զհա-

նաւուբթիւն ջոհին ի վեր. ապա հա-
տանի յոր չափ ոլ կամիս. և ծալեալ
կապի առ ի պէտս :

Հ. Ընչա՞ :

Պ. Իւրաքանչիւր թելի զեռելի
մէջ ընդ մէջ ասելոյ բեհեզոց և դնի
ի մանել. յորում չեռ լատ բաւա-
կանին հաւասարելոյ՝ հանի. և մի մի
կախ առ ի չուրանալ :

Հ. Ո՞ իցէ խաւարտ կամ աղցան

Պ. Ուռհատակ ամենայն բանջարք
պարտիզայց, աղցան, կամ կանաչիք.
զօշոմինակ բոլկ, գազար, շղպամիք
կաղամիք, զեռանախնձոր, գնուտակա-
ղամիք, շամին, բոխ, զախ, շլեգ, բո-
լի, կանգառ, սպիտակաբանջար,
հազար, սունկ, և այլն :

Հ. Ո՞ւ երկիւղ բերէ զսգնուսագոյնս
ի խաւարտից :

Պ. Խայտառն աշխարհ, ոլոյ

վայրենին և անտառային անգամ
ապրուստին և հասել է քան լը-
ծական աշխատից ։

Հ. Պատճառ ընդհանուր պարծել այս-
պիսեօք ։

Պ. Ա՛հ բնաւ եւրէք ։ — զի անծա-
նօթ էր նոցա հարստ , գաղտ , շող-
գաղթ , և այլ առնական խաւտատ՝ նախ
քան զամ Տեառն 1545 , յորում թա-
գաւորէր նոցա Հենրիկոս Ը եւրոպ ։

Հ. Պատ ուստի լինուին նոքա ըզ
պէտս իւրեանց ։

Պ. Ի Հոլանդայ , ի Ֆինլանդայ ,
և յայլ տեղեաց . և այն առ ի պէտս
պարտատականաց միայն, զի ժողովուրդ
նոցա անձամբակ էր յայնցանէ ։

Հ. Ունին նոքա զգեստս ինչ ,
զոր Պարսիկք ընդ-կոչեն, ինքեանք՝
պաբէս ; ունիցի՞ կարծիս զայնպիսի
զգեստ ։

պ. Ասին, և պսեթէ նուվին կեայ
ՈՒԾ ՄԱՆ ԺողովՈւրդոց նոցա ։
Հ. Հայց ՄԵՔ ընդՔ զգեստանախանձո-
ւըն թողեալ, Հոգվոյն, կամ ձու-
տակ զնա անուանելոյեմՔ ։
պ. Եայն զի գեստանախանձոր բառ և
նշանակեաըն նուվին արմատ բառիհամ,
ունիմՔ յաշխատուԹի մեւուտ. որ և Հուտ
ուատ և եփուն, առաւել քաղցր և
աննեաւոյ՝ քան զՃուտսանն, բայց տա-
րբաղատապես ոչ Մշակի՝ի մէնջ ։
Հ. Հասկացայ ։
պ. Ո՞ի զուտնուվ, որպէս և Հա-
մով նման է զեղնուցի ճուտոյ Հաւուց,
և յեզուն մեր առ ամենայն իւր յատ-
ուոյ՝ ուստուցանէ ճուտատակ կոչել զայն,
առեալ՝ի ճու, և՝ի տատ բառէ, որ
նշանակէ զարմանան ճուտանուան ։
Հ. Արեմն ճուտատակ ոսկի եւկուն էր
բեւք ։

պ. Հետևյալին Ըմբռնեցին, ասատի
Ար Գիւրանախս Պոլսէկ եբեր ի Պաղեստա
փիայ. և Ար ի ատլը Ոսալզ տըն-
կեաց զառաջինն Յովհաննէս յամի
1610, առ թագաւորութեամբ Յա-
կոբայ Ընտաջնոյ։

հ. Հրեայ մուծաւ ի Հայաստան։

տակիս։

պ. Ընդ, բայց կարի դժուարու-
թեամբ։

հ. Երբ մուծաւ ի Հայաստան։

պ. Յամի Տեառն 1780 ի ձեռն
ամենեան Պաթուազիկոսին Մելոց Եփ-
րեմայ, և անդէն և անդ ամենայն բազ-
մութեամբ ի Տնտեսի պատրիզին։

հ. Ուրեմն երկիր մեր սկսեաց զառ։

պ. Ընդ, և հաստատեաց թէ յօգուտ
քան քեզոց էւրոց։

հ. Ո՞րպէս։

պ. Ընդպէս, զի թող ի պատրէզ

Ասլ, առնեմք դառն ի դերջոյ խեչմակաց
և առաքինութեանց սրբոյ հոգւոյ, ասէ
միշտենջենաւոր ծնողութեն վայրաց
օգտակար լինի առնել, և բայանորա և
սեռնեքն փառաւել և զանգեաւլ ընդ
բուռս հոգւոյ պարտաւորութեն ամ
տան սրթոյն։

Հ. Աւրեմն ասել կաղիս, թէ Հայ-
ստան ձրի մատուցանէ բնակչաց
պարծանս զայս։

Պ. Այո, և առաւել քան զայն,
զի ճեռնտու լինի այգեպանաց պա-
տատացուցանել նաև զմեծամեծս այ-
գեաց և ածից իւրեանց։

Հ. Ա՞ւր ի Հայս առատապէս լինի
ճռատակն։

Պ. Գրեթէ ամենայն ուրեք, քայց
առաւելապէս Այրարատ, ի Կարս, և
ի ճմիռնա նահանգին Տայոց։

Հ. Քայց ի կերակուրն լինելոյ,

այլ մեծ պետս ունի զնա Ազգ մեր։

Պ. Հասա այնկանեն խոզաց և ա-
ջառաց, զոյս և պատրաստացուցանել
կամին։

Հ. Պետին եւ զանգ ոչ կազմեն ան-
ատաստ։

Պ. Տակաւին ոչ։ —

Հ. Ո՞ւր է Ցնեբեկ։

Պ. Ցնեբեկն ի Հայաստան է մի՛
վայրկ բաւսաց, Վահակեւրէն Մոր-
այրենքն օճանման ատ կարդալով,
որ ընդ Ցնանեն ի Հոգոյ բեկանի, և
կազմի ազգան բարեհամ։

Հ. Ո՞ւր է կանգատ։

Պ. Հանջար փշտա, գնդապետս,
ընտանի և վայրենի, յոյժ պատրաստ
համով։

Հ. Ո՞ւր է կատամբեխտ, գնդապա-
զամբ։ Կամ զաւմբեխտ։

Պ. Տեսակին ոչ թեւրթ

ի թեւի թափառել՝ այլ միատա-
ղաղ գնալոյ նման տրամաբանի ։

Հ. Ո՞վ ինչ է կազմիլ ։

Պ. Բանջար պատրաստ, խիտ և խո-
շոր աելևոտիք, որ թեւի ի թեւի
փաթաթել գլուխ կապէ մեծ, քնու-
թեամբ հով և զովացուցիչ ։

Հ. Ո՞վ ինչ է բակլայ ։

Պ. Ընդեղէն յազգէ ոլիտաի,
այլ մեծագոյն քան գնա, տափակ,
և թանձրաթեւեի, համ հատատակելի ։

Հ. Ո՞վ ինչ է լոլիտա ։

Պ. Ընդ պատուական, զոր մշա-
կեն ի պատեգա, ճևով նման բակ-
լայի համ մաշկի, գունով կարմիր,
նրբահեղուկ, և պատրաստագոյն քան
զբակլայ ։

Հ. Ո՞վ ինչ է մաշ,

Պ. Ընդ բուսոյ իրիք, սեաւ, զեղ-
նագրի և սպիտակ գունով, փոքր

քան զաշխատս, և առաւել փափուկ:

Հ. Ո՞ ինչ է սեսեան կամ որոտ:

Պ. Ի՞նչ ասպատուհաս ունէ ընտիր և բարուկ, ի ձայրին ունելով պատուկ. ու յինի կերակուր ընտիր Թէ պահ.ց և Թէ ուտեաց:

Հ. Ընդ հաց ինչ խառնեն:

Պ. Ընդ հաց, խառնեն ընդ առնին կամ ոսն հացի, զի առաւել փափուկ և առաձգական որպէս գնա:

Հ. Ո՞ ինչ պետս վասեն զայս և ընդելք:

Պ. Ձաց՝ ի կերակրելոյ՝ ազան և փախանակ օձատ՝ի գալծ դնեն՝ի լուացուածս իւրեանց:

Հ. Ընդէր:

Պ. Զի ոչ զանտատան ապականեն, և ոչ օձատ ինչ յօրինել կամ՝ի վաս տալ գիտեն. և երկարուկ զի ձաց՝ի ձուքերոյ՝ զամսոքիսն ինն և

բնիկ անուշահոտութեան տայ մարմնոյն, որ կարկ օգտակար է նկատելով զառանիկ ջերմութեան եղկրին։

Հ. Ի՞նչ պիտանի կին է առնել ալաւարքայ կեղտակերելոյ։

Պ. Յորինեն քացախ բալուկ և պատուական չոր։

Հ. Պրակես։

Պ. Յամենեան Պտղոց, կամ չեռ և չատ ըստ ջերմութեան և բաղխաւորութեան տեղւոյց, չորժամ ըստ բաւականին բաղձրանայ չեկկուե բոյս նոցա, առեալ կամա նոցրբ տարածեն չանդի ի վերոյ բուսոյն, և նոսխ քան զծռոգել պատա երթան և ի բաց առնուն զայն։

Հ. Հետոյ։

Պ. Ո գիշերային ցօղն, որ իջանէ ի վերոյ տիզոց, չինքն ծծէ կատարէն, զոր առեալ խակոյն մինչեն չանօթ

ինչ, և նայեալ զբերանն պահեն, և
ահա այն է քայլախս ընտիր և պատ-
շաճական քան զամենայն։

Հ. Յատուկ այդ քայլախ սիտառան։

Պ. Ա՛յ, քանզի դովին օրինակաւ և՛
կանայք բուսոց զարուց հաւաքեն զնոյն։

Հ. Ա՞յլոց գլխոց ընդեղէնք և
խաւարտք ևս լինուն մուծաւ Յունգիա։

Պ. Յաւուրս Պարտևաց Եւկարտիդէ
արքային Պարսից, յորում Ալ Ընտանի
Ընաւլ եբեր կնքալաւրքն ի Հոլանդիոյ։

Հ. Ո՞ինչ է հողմանկն, որ-սուն-
կըն, համատապանն։

Պ. Տեսակ ինչ անկան, որ գոյանայ ի
նորոքոյ հողոյ վաղվաղակի յետ անձ-
րևաց. ի սիտաչափէ մինչ ի պահունկ
իննձորի չափն։

Հ. Ա՞պա զինչպէս գտանեն մարդիկ։

Պ. Ի Հայաստան հողն փոփուչ
երևանեալ, համ ոչխարք ի հոտին

Ժառանգեալ հայկականեն կձգտիմ.
ինչ ոչ եթէ յայտ՝ շատ աւելորդ հո-
ատոտելով գոռանել զայն։

Հ. Ո՞ր ինչ է առանձին մարդիկ։

Պ. Ինորհաւեն, տապաւեն, կամ յայլ
կերպակուրս հանդերձեալ ուտեն. ոչ-
պէս զառնին։

Հ. Ո՞ւր լինի առնին պատուական
ի համօրէն աշխարհի։

Պ. Ի նոր ամենայնտեղիս Հայոց աշ-
խարհի, այլ յատէտ ի լերինն Ալրատա-
ոոյ, տապարատջուր, պարտատու, և վրա-
վուկ յոյժ։

Հ. Ի ինչ և Ալնգղիա առնիկ։

Պ. Ա՛հ. գի բուն կերակուր նոցա
էր ի հնուանի կաղին, ընկոյզ և խեց-
գետին կամ խաչատիաւ։

Հ. Ո՞ր ինչ է խնձոր,

Պ. Պտուղ գերազեղիկ, հասատյաւհո-
ւեն քաղցրի, գեղնաշրուիթ կարմիր,

համ կանաչախոտն կարմիր, անուշ-
շահատ, անուշահամ ոսպես թէ խըն-
դուրթին ծառըդ:

Հ. Ո՞ւր լինի ընտիրն:

Պ. Ի Հայաստան, ուր և Ագռամոյ
պտուղն էր:

Հ. Կան՞ որ տեսակ անուն տալ:

Պ. Այո, կայ տեսակ մի գեղնա-
գոյն խնձորի, որ շատ հինչ մեծ քան զհատարակ ընդոյզ, յոյժ
գեղահատ, քաղցրահամ, և անու-
շահոտ, զոր անուանեմք շաքարկեղնի:

Հ. Ո՞րն է եւկատրէն:

Պ. Որոշ գեղնաշրթի կարմիր, որ
յաշնան հասանի, և պահեմք վասն
ձմեռան, և կոչեմք պահանի:

Հ. Ո՞ւնչ է և ելս տրտմութեան։

Պ. Յոսկ կանաչ, ի պահուն իսկ տես-
սակէ, զոր կուշեմք կանաչիկեն։

Հ. Ասա՛ տարբերութիւն յեղա-
նոցին։

Պ. Ի՛նչ ասացեալ է, բայց եղե-
նոցական աշխատութեամբ մեծագոյն աշ-
խարհ միշտ պարսից ընծայեն զայն։

Հ. Ո՞ւնչ է պատուաստ կամ պատ-
ուան։

Պ. Ոտ բարեբեր ծառոց, զոր
հատեալ տաշեն և դնեն ի ձեղքեալ
ուշեղ անտառային կամ անբարեբեր
ծառոց, և ապա ձեփ եղեալ ի վերայ՝
կապեն, որ միանալ ընդ նմա և ազ-
նուացուցանէ զպտուղ նորա։

Հ. Ընդ ո՞ր ձևսրեզն ոչ տնկեն փո-
խանակ պատուաստելոյ։

Պ. Ի՛նչ կորզէ եղեամն ասին և անատ-
ասին լինի։

Հ. Ո՞ր ինչ է դեղձն։
Պ. Պտուղ անուշահամ և դեղեցիկ
ընդ դաւնն և ընդ ծիրան, աղուամազ
կեղևով և դարտուփոս կորզով։
Հ. Ո՞ր տեսակն է շատ ազնիւն։
Պ. Ոմն, կամ լուզ-դեղձ. որ է քանա-
կաւ մեծ քան զհասարակն, և մին ընդ
պտղոյն պինդ մաճեալ ընդ կէզին։
Հ. Ո՞ր ինչ առանձնութիւն կայ ըզ-
դեղձէ սմա Պարսիկս։
Պ. Ասպէս սովորութիւն է Պարսից
ի Հայաստան կոչել զՊարսիք խոչէ
ամէն օղլախ զրան, կամ այծակոտոր,
ի սովորութենէ այծու մսով գորովու
գնելոյ մերոցն և բաժանելոյ յաղքա-
տս, նոյնպէս և ի Նոր Կ. ուղա
զՊարսիք խոչէն մեռելոց եւկու շաբա-
թըն կոչեն Պարսիկք Հուրի-բաշխաւն,
այսինքն Դեղձոբաժան. զի Հայք զեղձ
շատ առնեն ի հանգստատալոյն իւրեանց,

և բամբանեն աղքատաց։

Հ. Ո՞վ ինչ է տանձ։

Պ. Տանձ է պտուղ երկայն, քան-
ցըր յոյժ, և ջրալի, յոր և նմանն վըճ-
ժանի տղայոց. խակ փայտ նորա թե-
թև, խակ և դեղնագոյն։

Հ. Ո՞ւր ինչ պիտոյանոյ փայտ նորա։

Պ. Տանձի, կամ տանձենի, և փայտ
տանձի, լինի եռզտած պատկերաց,
գործիք հիւսան, և քանոն գրագրաց։

Հ. Ո՞ր տանձն է ամ մրոյն յաշ-
խարհի։

Պ. Պատկին Երևանայ, և պա-
հանին Պոտղթնեաց։

Հ. Ո՞վ ինչ է մալաչին։

Պ. Գեաակ ինչ է տանձի այնքան մեծ,
յորոց էրս կըռե է զմկնլեսոր հազար ե-
րանց. այնքան պատրաստ և փափուկ,
մինչ Ձանկ եղեգնեայ յօրինեալ և՛ ի
միջի բամբակ ախտեալ՝ և՛ նեղքս դնեն

Նոյա. և ոյոյ տալով քաղեն. զի մի յերկիր հասեալ բնիցի։

Հ. Օրինէ պահուն Պ. ողջնեաց։

Պ. Տանճ ազնիւ, զոր բամբակաւ եղեալ ի փոքրիկ տուփս մինչև ի Վոսկով և Պետրսբուրգ բառնան ի վաճառ։

Հ. Կայ և տանճ անտառային։

Պ. Ընդքան, որ եթէ հոգ տայցի, այհեատիկ և վաճառականութեճ Հայոց ևս ծառ օգուտ առնէ։

Հ. Ո իրէ

Պ. Ոյտ տեսակն ընտրելով և ի յարդի կաւ ի կրի հատուցանելով և վաճառելով. զտոպազոյնն յղկելով և ընդ թեվս արմատաց խառնելով. կաւ թթուացուցանելով և օղի կաւ ցքի թրծելով։

Հ. Ո իրէ ածանաս։

Պ. Պետուղ հնդկայինն թփոյ, ոյոյ

առեւտիք ունիլ բարձրանան նաւեն
եւկասյուն ոյդ, տղցաձեւ, ատամնաւ
ոտ եւ շուրջ փակեալ զատղուկն, ոլ
ունի փուշիջ մանր առելեց՝ ի քնթու-
հին, գունով է դեղնաշրուխ կապտիւ,
հասով՝ թթուաշ, քաղցր եւ կծու,
ջրասից եւ զովատար յոյժ։

Հ. Ո՞ւր բուսանի առատապէս։

Պ. Յարեւելեան եւ յարեւմտեան Հնդ-
կաց, եւ ի Պերսա Լճանէ Յունիս
հեցուց աշխարհին։

Հ. Ե՞րբ մուծաւ Անգլիոյ։

Պ. Ի 1690 ամի, բայց եւ այն՝ մե-
ծաւ ծախիւք ի Ջեւանատունս եւ եթ ա-
ձի եւ մեծ ինչէ հաճախեալ առնոսա։

Հ. Կան անանաս ի Հայաստան։

Պ. Ա՛յ. բայց եթէ հոգ տայցի, կամ
հարկաւոր համարիցի, կարէ ոք փոխա-
դրել ի Ջեւմնաձոյս Ղզնեաց, Սի-
նեաց, Փայտակարանի, և Ղրաւանից։

Հ. Ո՞ւմ ինչ է Ջեւսիատուն։

Պ. Յուն ապահի որմով եւ աուա-
ջապով, ուր ասեն նեղսրտէ, քայց
ցուրտն ոչ. զի կրակ ևս վառեն։

Հ. Կա՞յ ի Նոյա Ջեւսիատուն։

Պ. Տակաւին ոչ. ուստի ամբաւեն
զպատուական ամուսնան եւ պահեն-
ոյն ցանկ
ոլջոյն՝ նոր և թաւմ։

Հ. Ընդ ումի գտանեն։

Պ. Ո՛չ էրասցեան և եթ հանդե-
ձեն. ոչ ի Նոյա միոյն գլուեթէ անգա-
նագան է, թէ հաւնով և թէ զօրու-
թեամբ։

Հ. Եթէ նոյն հարկաւորիցի։

Պ. Ահան տակաւ ինչ յայլ սըփ-
ռեն յածուս բանջարոց, ի վերոյ
հոլ տան, և ի տիեզերայն բանան և
քաղեն զնոսն։

Հ. Ո՞ւր լինի ծիրան և սերկևիլ
ազնիւ։

Պ. Ի՞նչ է այս, Հեպիտոս, ի վատթարագին, Ա. Ա՛ռ և ներիր։ Պ. Ի՞նչ Յանդգնութեան։ Ա. Ա՛ռ և կատարեցին։ Պ. Ի՞նչ է Հետևյալ Ընթրիքէն, զոր կատարեցի Դուխն Թագուհի։ Յանուն հայ այժմ յաւերժ նորա։ Ա. Ա՛ռ և Ընտրեացան։ Պ. ՅԸնտիր, ի հատուցումն այսպանդի, ոսոխ մայրաքաղաքի և Դամասկոսի հայ Ընտանեաց։ Ա. Ա՛ռ և Ընտրեցի։ Պ. ՅԸնտիրհին Պատրիկ, ոսոխ ի հարատևոյ չինեցաւ ՚ԱՀոր ՚Ց ուղղա։ Ա. Ա՛ր երկուքն քեզ համարի ճիրան։ Պ. Ըռուն Ընտրեցիր աշխարհիս. այնքան, մինչ զի Յոյնք և Լատինք կոչեն զնա բուն հայ բառով Պետրուկ կամ խանձոր Ընտրեց։

Հ. Իսկ Ընդհատակեք։

Պ. Ընտիկատ. այսինքն առևտրին. և հատորին բուն պատուհ Ընփրիկէ. բայց պատ էր առնային յաւէտ առևելեան թարգմանել և ասել Ջայց պատուհ. զի Ջայատան անկանի ընդ յառևեա Յառնատանի։

Հ. Ո՞ւր է կատուախաղն։

Պ. Պատուհ թելուկ անուանեալ բուտայ. ոչ եթէ ծխեա, զորդն ատամանց ատատակէ։ Ի և պատուհ փշալից լինն ծառոյ. ի չափ բալի՝ համ փոքր կեռասի։

Հ. Ո՞ւր է ծառն։

Պ. Պատուհ վայրի փշոտ ծառոյ, իբրև զհատ խաղողոյ՝ կարմիր, հաճիվ՝ թթու, զոր կծախուր ևս կոչէմք։

Հ. Ո՞վ նախ տարաւ Հռոմ.

Պ. Պ ուխտաղաց հազարապետ Հռոմայեցի. յորժամ մնալոյն էր ընդ Մեծին Մհրդատայ ի Պոնտոս:

Հ. Ո՞վ էր Մհրդատ:

Պ. Փեսայ մեծին Տիգրանայ Հայկազուն թագաւորից մերոյ. որ 25 տարի անընդհատ մնալոյ մղեաց ընդ Հռոմայեցիս, և աւուրջին հանդիսացաւ ի լեզուապէտս աշխարհի, զի 24 լեզուս խօսէր:

Հ. Ո՞ւր է Պոնտոս.

Պ. Ի հարաւային եզերս Սեաւ ծովու, սահմանակից Խաղտեաց նահանգի Մեծին Հայոց:

Հ. Ե՞րբ տարաւ և Ո՞նգղիս:

Պ. Ընդ Հեռնեաւ Ոսթեոտուրպաւ. և անկեցաւ ի Սիտինկբան կեռնայ:

Հ. Ո՞ւր կայ Սիտինկբան,

Պ. զոյգ լերինք մերձ ի Սեաւ ծովու,

եւ ըզ Հատուն՝ թթուաշ և լեւտպազոյն.
եւ ըզ Հատանայ՝ լինի թթու գիւրինաւ։

Հ. Ո՞ւր է կեռաս կամ գիլաս։

Պ. Պտուղ ծեղին ու կարմիր, նման բալի. բայց աւաւել պարարտ, քաղցըր և հիւթալից։

Հ. Ընդ ինչ ժամ սուտ անդարայ յոյժ։

Պ. Այո, քանզի զուկ ազէկ ուտելոյ համար թէ յաւուրս պաշտաման քահանային առաւել քան զհաւկիթ կենդանի մեկին զամուս եւկու, առանց հացի. միայն ի լեռնան ալկանելով զփոքրիկ հատս խժոյ այտուրիկ, և հալուցանելով։

Հ. Ո՞վ էր ազէկ ուստի։

Պ. Հնապատում և տնկաբան յազգէ Հ ուէտայց, ծնեալ ի Պոմբա աւելից՝ յամի 1722։

Հ. Ո՞ւր է նուշն։

Պ. Ընկնիւ և պարտատ պտուղ ինչ

անոյշ և մատանաձև. գլխաւոր ի մէջ
ամենայն վեճերուցս։
Հ. Բանիւ տեսակ նուշ կայ ի Հայս։
Պ. Կարմրնուշն է կարծրաբեկեղէն.
պատն նուշն է դառնահամն։ Վրտղկի
նուշն է նրբաբեկեղէն, որ ըստ Պարսից
թղթակեղև, և ըստ Հայոց պիւրատքատ։
Հ. Ընդէր նրբաբեկեղէք Փիլիպեան
հոչեն զտեսակս ինչ նշոյ։
Պ. Ըստ որում Փիլիպպոս ազգաւն
Պարսից պէտս առեալ զայնոցիկ
զպէտս տեսակս նշոց գոյացոյց. է՝
որ այլ ընդ այլոց պատուաստելով, և
է՝ որ զինչեանին ի պէտս յեղանակա
համ յերկիս վերածելով։
Հ. Ո՞ւն է շագանակ, շահբալուտ,
համ կաստանայ։
Պ. Պտուղ յազգէ կաղնւոյ, ուստի
հոչի նաև ալքամատին. Թաւմ, պա-
տատ և բատեհամ իբրև գնուշ. ի մեր

ինքս կոչի և շապկանոյկ, զոր համա-
րիմ բուն հայ անուն նորա ։

Հ. Ո՞ւր

Պ. Ի՛նչ այն՝ զի ապա և ապին՛ք
միշտ խոտովելով ուսեն. թէպէտ հաւա՛
և ա ուսուն. և նախ քան զայն եթէ չշե-
ղեսցեն պատակով զկերակուն, ի ջեռուն
պայթի ահագին շառաչիւնովը, և ըզ
կատակն ցնուէ ի բաց ։

Հ. Ա՞ւր յառաջ լինի ։

Պ. Ի կուրծս Հայոց, ի Վրաց,
Յունաստան, ի Պարսկս, և ի Վատղիս։

Հ. Ա՞շանջենաւճիւ ևս շապկանակին։

Պ. Այո՛, զի կայ ծառ շապկանակի
ի Պարսկս, որ յատուկս Հովհաննու
թագաւորին էր իբր կոթող տահճանի
համ՛նշան. որ յայնժամ 500 ամեայ
համարէր. այդ վեցհարիւր ամ՛ք և ս
ի վերոյ անցեալ՝ առնեն գնա 1103
տարեկան ։

Հ. (1) Ի՞նչ է զվեռ կամ գղեակ։

Պ. Պատուղ ինչի՛ չափ եւրկար խըղճուրց, ամաքնթուկ, ատուամնութ, պեղնաշնութ, և համով թթուաշ։

Հ. Ա՞ւր յատէտ բուսանի։

Պ. Ի Սիւնիս, Այրարատ, և ի Փայտակարան, ուր լիեն անտառք ճաւուավք ստոյա։

Հ. (2) Ինչ ասեն։

Պ. Ի Հայաստան լինքնին հասանի. որ թէպէտև անտառի է, սակայն խիտ բաւեհաւ և պատուական է։ Ուստ Այնգլիա ի թեփ եղեալ հասուցանեն, ուստի և կիտով չափ նեխին մինչ ի հասանելն։

Հ. (3) Ինչ է նաւուն։

Պ. Պատուղ բոլորչի, թաղաքնթուկ, կարմրակեղև, կարմրահատ կամ սեւա-
մէջն անոյշ կամ թթուաշ։ Նուռն

մեծ իբրև զմեղսատուպ և օգտակար որ-
պէս զբեղ զովասուր՝ Աբդեսիա լինի ։
ՀՀ. ՚ (1) ինչ է եւլակ, հասուրիկ կամ
ծեւոց միւզ ։
Պ. Պատուղ խոտոյ իւիք, զոր ՚ի
Սիւնիա մուլկուչեն, յորև նմման խատն
կամ սեաւ թթոյ, որ ոչ միայն եւլանէ
՚ի գլուխ ծղի իւրում կամ զոխի,
զոնով քաց կարմիր, հանով քաղցր
և չափով՝ իբրև զթուրթ ։
Հ. ՚ (2) ինչ է սալոր Հնդկաց, թաւրի
հինդի, աղիւ, կամ աղիա ։
Պ. Ի մատնաճև երկար պտուղ նը-
ման պարկի, կամ արտաքին կեղևոյ
կանաչ բակլայի, յորում ծուռ-
նըր շուրն ընդ երկայնութիւն նստա
կուրիզ բակլայաճև ՚ի գոյն շաղգանա-
կի, և ոչ պտղոյն երբ հասուն նոյն
. գոնով հրուրջ կնտբօք, հանով թթուա
և զովարար յոյժ ։

Հ. Ո՞րչափ է սակաւ կամ շատն։

Պ. Պատուհաս ծիւռանի, սև, կամիլ, դեղին, և խառն, համով թթու, քաղցր և թթուաշ։

Հ. Ո՞րչափ է դառնն։

Պ. Ասեմ տեսակ շլոյդ կանաչախառն դեղին գառնով, փոքր կորզով և դիւրապատիւծ, պտուղտ և բոլեհամի մամլ։

Հ. Կանխ տեսակ սալոր կան՞ հոյակ։

Պ. Առաւել քանզ չիխուն, այլ տարապատուական յատկացեալ անուանք էանդիմ՝ որպէս և այլոց պտղոց, ուստի կամ գունով և կամ վայրօքն ալ բուսանին զանազանեմ՝ գնոտա։

Հ. Ո՞րչէ թուզ։

Պ. Պատուղ թզենւոյ մօտ գունով, անուշահամ, և լի մանր կորզօք, որպէս կարմրեկօք։

Հ. Ունչափաւոր է ի պատուաստեան թուզն։

Պ. Ասի՝ զի նախանձ ծնօղք ազգի մարդկան յետ մեզանէելոյ՝ զտեսիլս թզոյ սփոփման զանձամբք։

Հ. Ոչ կարէ ի վաճառ տանին։

Պ. Զուարճացեալ էրկուս զչէս ծիրանեղէն և այլոց՝ օղ առ օղ շարեն, որ կոչի պղատիս թզոյ, կամ՝ ի տուփս առնուն փշատի փոշեով, և այնպէս տանին։

Հ. Ո՞ւր լինի լաւն։

Պ. Ի Ձմյռնա, մանաւանդ ի Կանդիա ճարն եւրոպիայ սկսեալ ի Կանանդէ Կարուց մինչև ի դաշտն, որ կոչի Աւուան, յԱդուլիս ի Կլիմիլան, ի Աեզրի, ի Ձալի ճար, և այլն։

Հ. Փայտ թզի սպնգանման և փուրր փորր առ ինչ պէտս առնուին նախանիք։

Պ. Եգիպտացիք յօրինէին զդագաղ համր նայշ զմռսեալ դիոց մեռելոց իւրեանց։

Հ. Ի՞նչ այդքան զգուշութիւն։

Պ. Ո՛չ հատատային թէ հոգւոյն վերացեալ ի մարմնոց վերատին գալոյ բնակելոց էին ի մարմինս իւրեանց. որ է վարդապետութիւն հոգեփոխութեան. ուստի չանային անդառնալ զատկնչման հոգւոց ծնողաց կամ ընտանեաց իւրեանց։

Հ. Ինչպէս պատմութիւնն զիս նէ սակ զթզոյ։

Պ. Ասէ թէ ի ջերմին գաւառս տապէն եւթ անգամ պտուղ տայ թզենին, և թէ պտուղքն յառաջ եկանեն քան զտերևսն։

Հ. Ո՞չինչ է ընդոյզ, պոպոկ, կամ կակալ։

Պ. Պտուղ կլինասպատեան, որոյ արտաքին կանաչ պատեանն յորժամ հասանի՝ ինքնին պայթի, իսկ ներքին կձեռն կարծր, որոյ միջին կայ նուշ

պատրաստ գտանեմ զայն ի ծառայութիւն
զոր եթէ գերծցուս և ապա ուսցես,
քաղցր լինի իբրև գինւոյ գինուշ, և առա-
ջել փափուկ։

Հ. Ո՞ր ինչ է նպատակ։

Պ. Ա՛ջնակ սեռական ընդդէմ ինչ
Հնդկաց, կուռին պատենից. ապուռա-
քինն կառնաչ կամ գեղին խխտատ խխտ
անկեալ թելօք՝ որպէս գկոյճ կամ
թաղիք թանձր. իսկ միջինն՝ կտրճ
իբրև գառիկ, ընդ որում կէս է մին
պատրոյն գօրէն սեխ. սպիտակ, անու-
շահոտ, խաղալիկ, և ջերմ յոյժ։

Հ. Ո՞րպէս բեկանեն ապա։

Պ. Պղպեղն կամ յօտուցեն. այսին-
քըն յօտուցով բեկանեն։

Հ. Ո՞րպէս ի կէս առնուն գպատա-
քին կառնաչ կեղևն։

Պ. Կարճր և թեղտ գոլով, իբրև
գվրձին վարեն ի մաքսել զսեղան,

զաթոռ, և զայլ վայելչին կահս։

Հ. Այլ ինչ։

Պ. Եծեն և զԹելան Հանեն իբրև զվուշ կամ քաթան, զբաւականն բանական զործեն. խակ զհատատան, պաւան, չուան, խառնելիք, և մնացեալ նաւացս առնեն։

Հ. Ա՞խայն ի թելից կեղևոյ պըտղին յօրինեն։

Պ. Ա՛ւ, այլ և ի բնոյ ծառոյն. զի բովանդակ ծառն Հանեալ ևս չափ քաշած մնալն պէս՝ թէպէտև կանգուն կայ, բայց եթէ թաւկեալ՝ թուղզիանէ, և այլ ևս չաճի։

Հ. Ա՞խայն ի թելից կեղևոյ պըտղին յօրինեն։

Պ. Ա՛ւ, այլ և ի բնոյ ծառոյն. զի բովանդակ ծառն Հանեալ ևս չափ քաշած մնալն պէս՝ թէպէտև կանգուն կայ, բայց եթէ թաւկեալ՝ թուղզիանէ, և այլ ևս չաճի։

Հ. Ո՞ւստի՞ն միշտ միօրինակ է։

Պ. Ա՛ւ, զի յոյժ՝ զեռահաս քաղցեա, լի է կեղևն անուշահամ ջրով, ապտիկ Հով և զովարար, զոր ըմպեն մարդիկ. ապա սկսանի թանձրանալ

և սեխի պէս ընդ կեղևոյն մաճանել,
ու գնալով գնայ և ստուարանայ. և
յորժամ հասուն՝ կեղևեն, բովեն, և
զիւղն ուտեն։

Հ. Ո՞րչափ ազգ կիւղն։

Պ. Ի ազգ ունի զիւղն։

Հ. Ո՞րչափ ազգ է կապար։

Պ. Կապար փչրատ տալոյ ճեալ ընդ պե-
տին, ճաղիկ նորա իբրև գիտագ կատ-
ուախաղող, զոր հաւաքեն և ալկա-
նեն ի տուճ լի աղախառն քացախով,
թթուացուցանեն և ուտեն։

Հ. Ո՞րանիւն տեսակք ի տճին։

Պ. Եօթն ազգ։

Հ. Երբ հասանէ պատուէրն Քրիստոսի։
Պ. Յետ երեք տարի վարդապետութեան, կանաչ
գառնով, որ միջին կոչին է լի կատարեալ հնութեամբ. սկսանի ինքնին Աստուածքիլ և ի միջոյ կառնուչ տերունական սիրտն բաց կարծիս տեսության ընծայել աչաց՝ որպէս գիտաս։

Հ. Տեսլեան միայն։
Պ. Այ՛ս, զի մանկունք և գիւղացիանք եթէ պէտք լիցէ, քաղեն և ծըծելով ուտեն զհնութեն, որ է գառնահաճոյ քաղցրահամ։

Հ. Աշակերտն ի Հայաստան։
Պ. Այո՛ թ է, երկիր Հայաստանի այնքան է պատրաստ և արգասաւոր, մինչ ոչ թէ միայն զկապիկ, այլ և զբազումն ի բանջարոց վայրի քաղեն, վերածոյն միշակեցոյն յայլ և յայլ աշխարհս։

Հ. Որ տպա միշակեն գինա։

պ. Հիերոտոպիա, առ Մարսելիաս և Թուսլուսնաս ի Գաղղիա։

հ. Ո՞ինչ է կապարի զոխն։

պ. Պղալար ուղիչ նորա ճաղկաճառն. զոր հատանեն, յաղեն և քացախեն, ոսպէս և զճաղկահատս նորա՝ որ ազնուագոյն է և անճառօթ Եւրոպացոց։

հ. Ո՞ինչէ ձէթ, կամ ձիթապտուղ։

պ. Անապի կամ փշատի պէս պտուղ, կանաչ գունով, ոսոյ և ճառն է յարև նմման փշատի ճառոյ։

հ. Ո՞րպէս ուտեն։

պ. Յաղալարս արկանեն ոնձև և քացախաւորի պարապտուքիւնն, և ապա ուտեն։

հ. Ո՞րոդջապոյր պտուղ է։

պ. Ոչ ան մշակաց այր. բայց վայրն տակաց և գոլորտաբոյն ազնուա-

ա. Հեաց՝ ոչ. ըստ որում վկուցն սիաբան
ոչ կարեն։

հ. Ո՞ն իրապես կոչի իւղ։

պ. Ձէթ։

հ. Ո՞ն պետս վասն այս իւղ։

պ. Ըստ մեծի մասին յաղցանա, ի պահոց կերակուրս, ի տապակս ճկանց, և այլն։

հ. Ո՞ւր ի Հայս բուսանի ձիթենին

պ. Յարդուին ի Տայս, յԱղուանս աւ կապտօք, և ի Վանս. իսկ յԱղուսոպէ ի Յունաստան, յԻտալիա, ի Գաղղիա, և յայլս։

հ. Ո՞յք յապտպաց տուկոյ էին օճանել իւղով գՀելս իբրեանց։

պ. Ի հնումն Հրէայք, իսկ այժմ Հնդիկք, ոյ համարին դեղ օգտակար ընդդէմ հարուածոց թմրանաւ գոյ գեռնոց, զի ձէթ դեղ է հարուածոց իժի։

Հ. Ո՞վ ասի թէ սկսաւ ի կաթոլիկ
եւանգելեան ձիթոյ ։

Պ. Մուրբ Յովհաննէս Ե. Աւետարա-
նիչ Հրամանաւ կայսեր Դոմետիանոսի
ի Յռոմ ։

Հ. Ո՞ւր ապա աքսորեցաւ ։

Պ. Ի Պատմոս կղզի ։

Հ. Ո՞ւր է Պատմոս կղզի ։

Պ. Յարզեպեզագոսի ի միջերկրա-
կան ծովու, և հանդեաւ Եփեսոս
փոքուն Ասիոյ ։

Հ. Ձիթենին ոյմ էր նշան ։

Պ. Խոստովանութեան. զառաջինն նշա-
նակութիւն ձիթենւոյ կարգեաց Աստ
ծոհատեր ի Յայաստան, յորժամ
աղաւնին զոստ նորա ի բերան առեալ
գայր ճաւի տապան անդր ։

Հ. Ո՞ր խաղաղութեան ։

Պ. Խաղաղութեան երկրի ի հեղե-
ղաց ջրոց. խաղաղութիւն բարկութիւն

Ա. Ասաւծոյ ի վերայ մեզաց մարդկան։

Հ. Ա՛վ հր ՚նա։

Պ. Որպէ՞ս ամենքայ նահապետին։

Հ. Ո՞ւնչ էր ջրհեղեղն։

Պ. Ընտանեան անձն, որ այնքան տեղւոյց՝ մինչև ծաղկեաց զգլուխս լերանց։

Հ. Ի՞նչ էր տապանն։

Պ. Փայտեայ տուն կամ նաւ, յոր մտին ՚նա և ութիք հոգի, և ամենայն ի հեղեղայ։

Հ. Ընդ՞ որ եղև հեղեղն։

Պ. Ընտանեաց արար վասն մեղաց և անօրէնութեան մարդկան։

Հ. Ո՞ւնչ էր մեղք և անօրէնութիւն։

Պ. Ընտանեացն կամացն հակառակ գնալ և գործել։

Հ. Տապանն ՚նոյ ի՞ւր էջ։

Պ. Ի գլուխ Արասխ լերին մեծի, որ կոչի և Ընտրատ, և Ագաթ։

Հ. Ո՞րպէս եգիտ Նոյ զտան կամ զսուզքսն ձիթենւոյն։

Պ. Տապանի լուսամնեաւն երկայ և եռեսա որ հիւսիսային լերանց գլուխքն երևեին, և գոչէաց, երևեան, երևեան. և նոյն անուն քարաք դեռ կայ ի Կորտայս Ուրարտացւոց, ուր այս գլոյհաստաքոյն վան մեր՝ ճնաւ յամի Տեառն 1803։

Հ. Ապա ածմանէաց Նոյ և զագռաւն առ ի փորձով ստուգելոյ զիւրան։

Պ. Այո, բայց նա զգիշով եղեալ ոչչ դարձաւ։

Հ. Ի՞նչ արար ապա։

Պ. Ածմանէաց զաղաւնին, որ դարձաւ շիղ ձիթենւոյ ի բերան։

Հ. Ասաի եգիտ զձիթենին։

Պ. Ի Սպերայ, ի Ծորթմայ, Ալտուհնայ, Ալզուանից կամ ի Ասկայ. ասաց և ոչ մին օդային Հանա-

ապաշխար՝ հեռի ինչ էր նոքա։

Հ. Ո՞ ինչ է կատաւաստ։

Պ. Ըստ կատաւատի, այսինքն կը-
տաւահատի, յորմէ գործեն ձէթ ըն-
տիր, և՝ ի բուստ նորա՝ վուշ։

Հ. Ո՞ ինչ կոչեն և զդիւրն։

Պ. Ձեւաչափ, կամ գիլաս, կամ քուսապ
կատաւատի, զոր տան բուստ ալջատաց
ի ճմլման։

Հ. Ո՞ ինչ է կինձիթն կամ շուշլայ։

Պ. Ի անհատնաչափ ունդ բուստ
իւիք, յորմէ ածուածոյ զձէթն շիւ-
պախտ կոչեցեալ. որով եփեն զկե-
րակուրս պահոց։

Հ. Ո՞ ինչ է կձգակաձարսն։

Պ. Ա՛ռաք հանեալ յեփածոյ կըձ-
գակաց եզին, յորմէր ի կակղացու-
ցումն մսոյ և կաշեաց։

Հ. Ո՞ինչ է կայսպուտ իւղն։

Պ. Ի՝անուշ ածգոյն և անուշահոտ իւղ

ինձ ապստամբել ՚ի կայսրուտի ծա-
ռայ, որ բռնանի ՚ի Հռոմէական, ՚ի Յոր-
դանէս և ՚ի Մաւրիտա, զիւրում յօդ-
ուածութեան և զմեռանիլ կենդանեաց ՚ի
բնական դրութեան խլրտեանց, հատուկ
ուսմանէ գեռանոց։

Հ. Ո՞ւր է տասին,

Պ. Հեգեալ, ապիկացեալ համբեր-
ութեալ նեղ ըշտոյ, թևոց, և
մուրթոյ պիւրակալ ճկան, մանաւանդ
պաեւոյն ՚ի վերայ ոչգաս։

Հ. Ո՞ւր է ոտն։

Պ. ՚Ի մաճուճանել զմի իւր ընդ
այլսւսմ իւր, ՚ի մաքրել զեռս գինեաց,
՚ի կապել զհատապեղս, ՚ի յօրինել
զաձիեն, և զայլ կերսակուրս։

Հ. Ո՞ւր է պճղենին։

Պ. Պճղենի կոչեմ զթանձրացեալ
ալուզանակ պչեղաց կամ կճղակաց ա-
նասնոց, զոր իւրն ջաղցրաբերնեխաշաշ

աեն ի սեղանի յետ ընթրեաց ։ Ջէւէ
Հ. Օուրկալ միայն ի պլպաճ լինուի։
Պ. Ի՛չ, հինգ ազգ զուրկալոյց կան,
յորոց ազնուագոյնն բազմութեամբ
եւանեն ի Կոստիկ եւ ընդ բե-
ան Եւտախայ և Կուլ գետոյ ի վեր
եւանեն մինչև ի Սալման, ուր կոյ
ոսպաւան մեծ, յորում ոսպացեալ տա-
ւեկան մեծ 400 հատ 50 0000՝ ապր-
ատեն և ի վաճառ առաքեն ։
Հ. Ո՞ւ ինչ է ոսպիտել ։
Պ. Ընդել և ըստ արհեստին ջորա-
ցուցանել. Սուտն հինել ։
Հ. Ո՞ւ ինչ է խաւխալ ։
Պ. Ձիթ զուրկալ ձկան. զոր նոյն-
պէս ոտեն և ի վաճառ առաքեն ։
Հ. Յատուկ է խաւխալն Հայաս-
տանի, թէ ոչ ։
Պ. Ա՛յնչ այս դալ՝ հասարակաց թէ
առաջինատեսակ խաւխալ ի Հայաստան

եկանէր. բայց ապա սկսան և Ընթերցանքս կատարել գոյն ի զուարճալից եւ կրկ իբրեանց, և բառնալ յԵրուսաղէմ։

Հ. Երբ Ընդհատիք զուարճալ ոմանք զինչ առնեն։

Պ. Ի ձեռն իշխանաց մատուցանեն Թագաւորի իբրեանց։

Հ. Ընդէր,

Պ. Եթէ ոմն ի մէնջ նորա այնքան յարգի հաճութեալ էր առ հինան՝ մինչ ծառայք պահել գլխոք, էրգօք և նուագարանօք պաշտէին զոյն ի ասզան Պարսից Աստեղ Աստխանոսի։ Ընդհատաց զուարճալի մեան որթաւ մոց համ՛ ունի։

Հ. Իսկ մե՞ն։

Պ. Մեն անբաւութեամբ պատրատ և բարեհամէ. ոչգ հազար գլուխ ոչխար ունել 500 ղուսի կամ ի պակաս։

Հ. Ինչո՞ւ այդ բանի պէս՝ ինչպէս ուտի
պ. Որ ամեն մէկը խոտոված, և այն
թթու նման ջրով, ձեծած ծուռով,
լիմոնով, համբարձախով։
Հ. Ո՞նց է Պատերամախտա, կամ
սպերմատոկիտա։
պ. Այս յատուկ բառն մեկնեմ քեզ,
սպերմա, Լ ատին բառ՝ նշանակէ ցո-
սելին, ծնունդ, ձու, կիթ, և բեր։
Պետս, մանաւանդ թէ և Յունարէն
կիտոս՝ է կէտ, բաղէնայ, մեծ ձուկն։
Հ. Ուրէք թողում թէ ինչ Հայ
բառ կարէ պատահանել սպերմա-
կիտա բառիս։
պ. Կիտաձուձ կամ ցեղին բաղեներ։
Հ. Ո՞նչ ա ս քո կիտաձուձ։
պ. Ախիտակ և պէս նիւթ, նման։
ախիտակուցի ձուսյ՝ լցեալ ի խորշ ինչ
գլխոյ կիտին, տարբեր յերկարանէ
նորա։

Հ. Յաճախ կէտս գործածէ այս ։

Պ. Ո՛չ այլ միայն ի կէտս պատե-
կտալս ։

Հ. Ո՞րչափ է պատակաւոր ։

Պ. Իւր ունի գլխաւոր ։

Հ. Ո՞րչափ է պատակ ։

Պ. Ո՞ւղիղ գիծ . և նեղքին վիրաց
սպեղանի , և ա և ընտիր մատ , ապնիւ
քան գմեղրատունկն ։

Հ. Ինչ է խաղն ։

Պ. Կրօթոկի տակին պէս և մատ-
դոյս բարձու նման արմատ մի է , որ
բուսանի Ամերիկա և ի Հնդկաս-
տան . բայց նա կարմիր գոյնով , ի
Հրմուտանէ գոյ ։

Հ. Ո՞ՐՔԱՆ ԱՌՆԵՆ ԶԱՍ ։

Պ. Խոտասէրն կամ խաղչեն և ա-
ռնեն իբրև զգեստանոյշ կամ ծաւա-
կըն. Նաև երբեմն չորացուցանեն, ա-
ղան և բլիթս հասի կապմեն ի նմանէ ։

Հ. Ո՞ՐՔԱՆ ԻՆՉ Է ԱՐՄԱՒ ։

Պ. Պետուզ մատանաձև յատ և նման
փշատի քաղցրահամ յոյժ, սրոյ ծառն
է ուղղաբերձ և վտտատեղև ։

Հ. Ո՞Ւ ՉԱՏ ԲՈՒԱՆԻ ԱՐՄԱՒ ։

Պ. Ի ՋԵՄԱՍԱՍ Ընդ, սակայն
ի ՄԻՋԱՓԵՏԱՍ և ի Հարաւային ծովե-
զեայս ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԱՆԷՆ, ՅՈՒՓՐԻԿԷ և
ՀԵԳԻՊՏՈՍ ։

Հ. Ոչ ԻՆՉ ՊԻՏԱՆԳԱՒ ԽՈՏՈՒՆ Է-
նելոյ՝ զինչ այլ օգուտ ընծայէ ա-
ռաւն ։

Պ. Ար ինչ ՊԻՏԱՆԳԱՒ ԽՈՏՈՒՆ Ի
Հայաստան, նոյն և արմատ Ի Հաբե-
ան օգուտ բերէ ։

Հ. Ո՞ւմ ինչ օգուտ։

Պ. Եպատմի գինի՝ Հիւթոյ նորա, այլ ոչ այնքան ազնիւ. Հանի ցքի համր օղի պատուական։ Ընտրելի իւղ՝ հատից համր՝ի կտոց նորա, խակ զգեւլաճ համր քուսապն քուտ անասնոց տան՝ առ՝ի պատրաստութիւն. ամ ամի սրբեն զտեւրևս նորա՝ի բաց՝ ոսպես մեք զուռըն, և այլն։

Հ. Ուրչափաւոր է սրսոտեանին։

Պ. Այո. զի՝ի գալ Տեառն մերոյ Յիսուսիվէ Յերուսաղէմ նստեալ՝ի վերայ էշոյ և յաւանակի՝ բազմութիւն ընդ յառաջ եւ նորա ոստովք սրսոտեանց և ձիթենեաց։

Հ. Ընդ և ա՞ն զինչ պատմի։

Պ. Ընտարուհի ատնտու ումն ոյ գնաց՝ել Ընգզիա և գարձեալ՝ի Ռուշեա պատմէր զհրաշս աշխարհին։ Ընտաբ ումն եհարց զնա, թէ կայ անդ սրսոտ-

ձեռն։ Պատասխանեաց կինն՝ ոչ։ Ա-
րեամբ իշն է այժէ երկիր, որ զարմաւ ոչ
ունիցի, ասաց ցնա Ղարաբն. և քանա-
հանօք մեկնեցաւ ի բաց։

Հ. Ա-ր այսմանէ չեկէ, ապա զինչ
ի ձեռս առնուն ի ծաղկազարդէ յի-
շատակ զատեան Տեառն Աստուածա-
դէմ։

Պ. () ոսոս ուռենուց։

Հ. () ինչ է ուռի,

Պ. ()ոտ անպտուղ. վարսատգեղ
և հովանաւոր. որոյ տերևք են նման
փշատի, այլ պայծառ, և ոչ փոշո-
տած ըստ այնմ. ասեն թէ մահաբեր
խորշակն ոչ ազդէ նատրայն ընդ հո-
վանեաւ նորա։

Հ. () ինչ է վարսունկն։

Պ. Պտուղ գեռնատարած թփոյ
պատիզաց երբեմն զսեխ երկար, հում
ուտելի, այլ դժուարմարսելոյ. զոմա-

Գ. Պետուղ մեծ իբրև զսեխ, բոլոր-
ակ կամ գլանաձև. կանաչակեղև,
կարմիր կամ գեղին միջուկ, քաղցր
յոյժ և զովարար. այլ տեսիլք բուսոյ
նորա ցանկալիք են քան զսեխին:

Ա՞ր լինի բան:

Գ. Յերուսաղեմացի և ի Տիգրանա-
կերտ՝ բաս ճաշեալու հագմեն զմի բեան
ուզուս. պատուական է և Բաղիւռա-
նին, թէպէտև փոկրիկ և գլանաձև:

Հ. Ա՞ր է Տիգրանակերտ:

Գ. Ի Հայաստան, Ամիդնէայ
նահանգի յարևմտից Տիգրիս գետոյ.
զոր Տիգրան Մեծ Հայկազն շինեաց
վասն Տիգրանուհի քեռւ իւրոյ:

Հ. Ա՞ր է Բաղիւռան:

Գ. Ի Պարս, յարևելից հին Ասի-
շապուհ քաղաքի, ի հարաւային կո-
ակ Փիւրիզան և յարևմտից Մատէս
Գուխտէս լերին:

Հ. Ո՞վ իմն է Ադամ։

Պ. Պատուհաս մեծ էրեւս զմեծատոհմն դեղցմեր, նշաձև, դեղնաշրթի կարմիր, խնկահամ կամ ամենահամ. — թագուհի պտղոց Հնդկաստանի։

Հ. Ո՞րեւ հասին ուստեն։

Պ. Այր, զի ցոկալ կամ խազակուրթ պտուղ նորա սատիկ թթու գոլով՝ հազիւ թէ ուտի. այլ կեղևեն և՝ կեռասկուա ալկանեն, կամ՝ աղեն և չորացուցանեն, զոր մերք անուանեն ամբչոր. և կամ՝ թթու դնեն և կոչեն ամբի — աճառ։

Հ. Ո՞ւր լինի լաւն։

Պ. Ի Մալդա, ի Մարզաբան, ի Ռամիփուր, ի Բուռմքայէ, և յայլ ամենայն տեղիս Հնդկաց։

Հ. Այլ թեւոտ կամ մազոտ ամբ։

Պ. Կայ, բայց այն չէ լաւ տեսակն. լաւ տեսակ ամբի ոլոր մեր ծխրանի

հատ պետքն պէս է ։

2. Ով ինչ է քեզ տալ հատ մեզ ։

3. Պատառ առնեան անկոյ նրանք
Հնգեայ, որ անառանի քեզնեն. որոյ
վրայն ի զատաթան առելնեն տերեք
ու ճառն ծք նրան աթնառաչառի ե-
հայնք, և երկու լայնք ։

4. Ընդէր կուզն առնեան ։

5. Ալ առն զի այս առուծ պատուղ
բերան մեռա առուն պատուղ ծչբեն ։
ու առն ի բաց հառանեն, և զայլ փո-
խառանուն անուն, հատ թողուն զի առ
յաղնառուցն ծրկեցն և ծառանայցէ ։

6. Ասեմն ոչ այնքան առի ։

7. Ով ։ Ուռ առաւել քան զեր-
հա և կէս զնուա, բայց բաւն նառա չէ
հարծր ։ այլ երբն զառա բանջառուց
առնգառնեան, ծառատուէն, և չառնե-
քառ լի, զոր միանչ նառաւառ կառեն և
երբն զառանջառ վառեն ի կերառակուբ ։

Ա. Ամենաւսանդ գլխին զսխան և զծաղիկ
ողկուզոյ պտղոց նորա ։

Հ. Ունի երբ հասուն և կորզացեալ ։

Պ. Ներսակոյս ախտաժ լինի փղոյ ։
և մէն մի ։ կամ երկու ընդ իւեւտրա
շամիսեալք գաւսպանաւ՝ լաւս լինի
գիւղականաց անցանել ընդ գետոյց
աշխարհին ։

Հ. Ո՞րպիսի է պտուղ սորա ։

Պ. Ամանութեամ թէ հասիւրասուլ վա-
ռանկ՝ ի մի ձանկալից խէչակ կամ կա-
խան հիւսեալ ողկուզաբար՝ զոր յոտս
բարձեալ տանին ։

Հ. Ո՞ւնչ գոյն է պտղոցն ։

Պ. Երբ ահաս՝ կանաչ իբրև զվա-
ռանկ. բայց երբ հասուն՝ դեղին ։

Հ. Ունա և՞ս քաղեն ։

Պ. Ամանութեամ թէ մշտ. և կիր քաեալ
գնեն ի մատանի մինչ հասանի ։

Հ. Կաց ի նոյս քիւոյց ։

գ. Բայց, երկիւղն Աստուծոյ այնքան առաւ։

ՀԱՆԻԿ ՀԱՄԱՌԱԽԱ ԵՒԿԵՂԵՑՒՆ։

գ. Ա՛յլ թուի թէ գ-խմեալ և գ-խաւանէ եղբայրք, որք յաւուրս ալ ատելութեան եկին ի Հնդկաց յաշխարհս մեր, մնացեալ եկեղեցի յաշխարհս մեր, զքրիստոնեայ եկեղեցին իբրեանց՝ իբրև զմի յաշխարհից կուռցն իբրեանց։

Հ. Ո՛նչ է փշատ։

գ. Ընդունաճև և յոտնապատեանակ պտուղ. որոյ ծառն է յար և նմանն ձիթենւոյ, բայց առաւել ծուռ ու թեք, կեղևատեսիլ և փշատ։

Հ. Ասպնջական պտուղ է փշատ։

գ. Այնեցեալ ի ծառն փշալից՝ առ փշատ, այսինքն փշահատ, բայց հայեցեալ ի քաղցր այնուն՝ որ ի ներքոյ կաղամբոյ, և երբեմն դեղին կեղևոյն, մինչև ցկուտն՝ կոչի փշատ, այսինքն

փոշահատ։

Հ. Ո՞րչափ պատասխանիք։

Պ. Այսմիկ պղպեղ, տաք-դեղ, կամ Մեխ. որ այնպիսի պայիկ կախի զբուստոյ իւրմէ, և յորժամ հատանի՝ կարմրի, ի միջի ունելով սերմն դեղին ոսպնաձաւ և տափարակ։

Հ. Ընդէր նոտատագիս գրի մրսիչ բառն։

Պ. Զանգի բուն հայերէնն կարծի, իբրև մրմրեցուցիչ և զկծեցուցիչ. զոր Ընդիկք հատատիօրէն վասեն, և ի մէջ գալոց օտարոտեօք վասիմք։

Հ. Ո՞ւր լինի մրսիչ։

Պ. Ի Հայաստան. ուր ծաղիկ իբրև գմի մի քիւրտ. զոր Հոլտացուցեալ շատեն և ըստ հարկին ածան, և ի հանեմս վասեն. իսկ Ընդիկք յոյժ առատեն լսեմեամբ մշակեն, և թէ թաւալ, թէ

ջոր՝ լսեն ի վերայ տալի, և մեծատ
քանակութեամբ խոտեն ի կերակու-
րըս իւրեանց։

Հ. Ո՞ինչ է սխտոր կամ խատոյ։

Պ. Ընդհատ բուսոյ եւիք նման սախի
պճեղ պճեղ պատակատղեալ ի վերայ
ծղնոյ. համով՝ կծու և համեղիչ.
պեղ ընդդէմ ասթմայի և ամենայն ե-
րակահատութեանց։

Հ. Ո՞ խոտութիւնն ոչպէս քանայ։

Պ. Ի՞ն պճեղ սխտոր ամանախով
ջաղած դիր յականջն՝ և լսէ։

Հ. Ո՞ սխտորի ջուրն մաճուցիկ։

Պ. Ընդ՝ այնքան սեղմ մաճուցա-
նէ՝ մինչ զապակի քեվռան դովին ի-
րար ազուցանեն։

Հ. Ո՞ինչ է պլուան։

Պ. Ընանջար յազգէ սխտորոց, լայ-
նատերև, տոհտոզուտիւ և համով ըն-
դեղ տոհտոյ և խառտոյց։

ՀՐ. Ա՞ր ըստ ամենայնի առաքե-
ցի՛ր զԵսայի, զի գայցէ և զի Պետրո-
սէլանէ, ուր երբեմն գնշան պատուոյ
հլուեն վանձամբք Աղուշ յատուր յի-
շատակի պաշտանին իւրեանց Աւրբայն
Գաւթի Աղաւգայէն։

ՀՆ. Ընդէ՞ր։

Գ. Ո՛վ յաւետս պատերազմիս
իւրեանց՝ գտանէ զօրաց ինչ ի նոցանէ
հաճելով ունել գնշան իմն տարբեւու-
թեան, քաղցին պարս յանցանել իւ-
րեանց ընդ աճուս նորա. բարձին ի
առաջաստս իւրեանց, և յաղթող գը-
տան, ուստի չօրէ անտի հլուեն զայն
երբեմն գնշան պատուոյ։

ՀՐ. Ո՞ւր է Պանատեան համ՛ձա-
զասախ։

Գ. Ասէ ինձ՝ որ բաւական ի գլուխ ցօ-
զմանի իւրոյ, օձի սոխ համ՛ասխատ։

ՀՆ. Ո՞ւր է զաբժիլ։

Գ. Գործել, խաւրծել, խործել, ե
թէ ու բանջար՝ օգտակար չեմանան։

Հ. Ո՞ր ինչ է սոյ։

Գ. Որ խոզոյն արգանակ ինչ համե-
մուչ կերակրոց, յօրինեալ յընդոց
բուսոյ իւրեք Հենացուց յատուկ ո-
ւխա մեծ։

Հ. Ո՞ր ինչ է անուշովն։

Գ. Ձոնի ինչ փոքր՝ որպէս զբիլ
մը, ի համեմ յօրինեալ կամ ապխա-
տեալ։

Հ. Ո՞ւստի որպան զնա։

Գ. Ի Միջերկրական ծովէ, մա-
նաւանդ՝ ա՛ւ եղերքէ Գորգոնայ կըղ-
զւոյն, որ է յանդիման Հ՚ատլիսոյ։

Հ. Ո՞ր ինչ է կիւտ,

Գ. Յամ յօրինեալ ի անկոյ։

Հ. Ո՞ր ինչ են պտուղք Ընդկոց,
զոր Կ՚ատանեն ի պտղոց մե-

րոյ աչքս արհաս , հանիւվ , և գոռնով ։

պ. Բռաջին և պատուական է տուք պտուղ նշաձև , զորմէ ի վեր ասելս խօսեցայ ։

հ. Ուղիղ է զոր գրեն՝ թէ տեսնք բուսոյ նորա նման է ծառոյն լեռնին և եթէ ողկոյզ ողկոյզ կախեալ տուքն ։

պ. Ո՛չ, զի տուքին կամ տուքի ծառն մեծանայ իբրև զընկուզենի մերոյ մեր- րոյ աչքս արհաս , և պտուղ նորա հատ առ հատ, և ոչ թէ ողկուզօրէն կախեալ ։

հ. Ո՞վ քոնչէ քաղել ։

պ. Պտուղ ծառոյ, որ նման է տան- ձենւոյ մերոյ , այլ յոյժ կարծր , զեղեն գոռնով և խած ի նա փոյ- լուն փայտիւ ։

հ. Ո՞ւր բուսանի պտուղն ։

պ. Բռաւելապէս ի բնի ծառոյն , և յարմանս ասոյց նորա. զի մեծ գո- լով քան զեր՝ ոչ զանուղ բուսական

ատենդ ի մանր ատտոց, և ոչ խակ ծառ-
յա թեառմէ դէպ տատատալ լինել նոցա։
2. Ա՛յսպէս է կենալ նոցա։
3. Պատուիրել զայր կամ զեղբայր, ի
անհամար կապիւք նմին քաղցրեալ տա-
նեանց, զիա՛ւր մանուկս անելոյ ի
գլուխ խրատուց, զինուորական թանձ-
րաբեմբեմք, որ ասի յինքեան հեգոյ և
ինչ կոմճնատուկ և մանուցիկ յոյժ։
2. Ո՛ճոյք ատտա կոչեն յատուկ։
3. Ա՛յսպէս օճանեն զդառնուկն և զգ-
ձեա խրատուց ճխմալ, և ատտա ընդ
մէջ համանեն։
2. Ա՛յսպէս զատանեն զպատուհասն ի մէջն։
3. Ա՛ն կոյրեք պատուին ցիքնեա կին
ճգին առանց իւր, ոյոյ տատի և անու-
ան կոտրտատ շարին գատց զեղին ատտալ
նատա, իրատքանչիւր ի գատի կատարուն
Հատցեցոյց ի մէջն ատենդ զպատուհասն
կատ ատ մանկատացս։

ջ. Ողիս ի բնութիւն տալս ։

գ. Ոչ եմք յոյժ ու սուղ ապրուստ

եւ ոչ սակաւ քան զասուն ապրուստ

սպասուածն կարճ ըլլալէ ։ եւ կարճ զասուածն

սակաւ ։ ոչ բաղդատութեանցդ պիտոյ ։

չ. Կրտսեր մեծագոյն սպասէ սակաւ ։

գ. Ա՛յ, այս երեսն զասակ կամ՝ հասա-

տատ սակաւանդակ նման ի վեր ասիտ ես ։ ընդ

մեծոյ՝ կամ՝ առատաձիգ այլոյ ։

չ. Պահն ու այլ սպասուածքն անծանօթի ք

մեզ ի Հնդկս ։

գ. Այո՛, կրտսրասձեռքս , այսինքն

սակ շլար , ի պատուղ մեծաձիգ ծառոյ

ինչ՝ երբոր գմեզ առանձինս , ոչ բնութեն

պատուրաստուածն մեծագոյն խոչ մեզոյ , քան ծե-

ռոյ , քան գառնոյ , կամ՝ գաղանի կամ՝

ձկոյ լատ ձեռոյն , բայց գառնոյն տեսա

յոյժ ամէն և հասուն խոչ , հասնիցին տալ

և գծատարուածքս ։

Հ. Ո՞րպէս առած ուսեան զնա ։

Պ. Երեսեան, ամիսներեն, ապին, և թողուն այնպէս զաւուրս իւր՝ մինչ կատկի կամ խոպոտ լուծանի. և ապա ուտեն և համարին նովին մաքրել զարիւնս իւրեանց ։

Հ. Ի՞նչ Հասանի սա ։

Պ. Այսպիսւոյ ցաւոյ մահ ։

Հ. Ո՞ւր է գտանի ջամբռուն ։

Պ. Ձիաւոյ ինչ յատկապէս նմանն լուսկի բարուոյ, մէջն դադարկ, և կուրիզքն զօրէն կարծր բարուոյ, կամ գնատաց կաց բռնուի ինչ կցեալ ընդ մարմնոյն, այլ արձակէք. Ջուշակ նորա քաղցր և վարդահամ, որպէս նաև հատն նորա ։

Հ. Ի՞նչ Հասանի սա ։

Պ. Ըստ սեծի մասին ի Հաւնվատն ցաւ ։

Հ. Օ՞ինչ է սկզբն մաք ։

Պ. Պտուղ տանձաձև, և տանձա-

ջուր, ասէր, և ասկաւհասուլ, լի ան-
հաւատս կոտորած առաւել ընդ ա-
ջոյ մոյն, ամենեւին նման կարգոց
անբաց կոկոնի կտապարի, զոմանի գը-
տեթէ միշտ, և ունի զգօնութեւն կակ-
ղացուցանելոյ:

2. Ո՞ւր է բէլ:

Պ. Պատուղ ծառոյ իւրք նման ծի-
րանոյ՝ այլ յոյժ մեծ քան գնա. յոյժ
գէ հնոլիկ ընգուզոց, ի ջուր նուան,
ամենեւին բոյուշի, և յոյժ կարծր կե-
ղևավ, զոր հարեալ գքարի բեկանեն
և ուտեն:

2. Ո՞ր բէլ պտուղ ինձ գժուա-
րակեալ:

Պ. Ոչ, զի բաց յանհաւատս ա-
ղբևնատեսաւոր թեւլոց եւրոպիա ծնա-
ղեալոց ընդ միջոցին ողջոյն, ունի և
անհամար ունգս զաւանահաւոն, լի յոյժ
վտանգաւոր հիւթով, որ հեղձուցանէ

անգամ, եթէ ուսուցն անլսելի լիցի :

Հ. Պ՚ոյժս է հասի զոյն նորա :

Պ. Ասացեր է խնկենի և քաղցր, նայնպէս հոտն ամենեին ախտաժ և զտապաձառութ, զոր մաքրեալ ի կեղևոյն ապխտանեն չուր կամ կաթն ի վերայ՝ և այնքան ձիլեն և մլեն, մինչ հիւթն բոլոր հեռանայ, և ոչինչ բեկ-օշտոյտ կամ օշտոյտ բեկլի, յոյժ յարգի ի մէջ Հնդկաց :

Հ. Պ՚ան ամոյն, առատուն, և հասանի պատուղ մի ջամուռ, և յոյժ ախորժելի. և ասեն զայս ոչ լինել ծառոյ, այլ խոտոյ, և ոչ ունել ծաղիկ և պտուղ անծանօթք մեզ ասեն :

Պ. Այո՛ կան. յորոց մի է ջամուռ, պատուղ մէջատահալման լինէ ծառոյ, առ-

Տեսն ի՛ն նման փոքրիկ տանձի, գունով քաղց պէսին ու ախորժակ, ունի մի մեծ այն կորիզ նման մէջամուղի կորզոյ,

թթուաշը չրահամ, և գլուխէ չաւ-
թանձրացեալ, զի քրքանք հագիւ
թէ ունի :

Հ. Ինչ ինչ է չահ ուտելն :

Պ. Ո ախորժութեան ետոթացին եկա-
նակի է մեծ ինն չահ. ուր 80 դրամա
գլխոյ տուոյցն արժէ 250 դեան :

Հ. Ո ինչ է փալատ :

Պ. Պատուզ մանր էբրև գքալ, որ
ի հատանելն սեանայ, ուռնի կուտ նը-
ման բալի, և գլուխէ համով նա մեղ-
ձենայ նման, քամեալ զատ եփեն ընդ
չէր շաքարի և կազմեն օշարակ զովա-
ցուցիչ և քաղցր :

Հ. Ո ինչ է կամնական,

Պ. Պատուզ ինչ վեց կամ ութնանկ-
նեան, երկայնաձև, նման ատամնաւոր
լեռան կամ ձախտակի. հոտգոյն
պեղին գոնով, աստիկ թթու և հով :

Հ. Ո ինչ նոյ պատուղ զանանէ :

Գ. Այն, որ ի ջեմն է ածաքուլի գլուցս յանձնարարեալ եզեւս Իսրա-
ելացոյ պետոյ՝ յաւուս Մուսա՛ի պատգ պատգակոյ իսրտաւ գնեալ եկեալ մեւծ
գուսան՝ ի նմանէ առալ, և թմբեալ քնարահարեցաւ եկեալ գուսան:

Դ. Ո՛չ ինչ ասաց:

Գ. Այնժամ կարծէին թէ մեռաւ, բայց յետ եկաց աւուց յաւէտ եկեալ նայ՝ էառ հատանել Աստուածէ, և վաքր ինչ թառեցաւ:

Ե. Ասեմն ընտանեաց է անեփ ուսեն:

Գ. Այո, եթէ աւելի էցէ քան զմի համ համ զեկուսա, բայց տուան ի Մուսաին բառնայր առեօք գնեանա նորա, եթէ չէր ի տասիկ չերմանն ասեալ:

Դ. Ինչ օգուտ ի տես անտի:

Գ. Ի փառատեաց զփոթոռա, կամ գձձխա ոտովայնի նորա. որք յեկո-

տասան ամաց հետէ հասակին ցոյն-
ժամ՝ մեծ 33 ամ՝ իբրև զհատիկ ընդ-
ոյզ ընդ իւրաք շուրջ՝ եւ այն՝ ինձ
°քառասէն յանձնէ զամենայն անուանդ։
2. Ա՞ւ այլ տեսիլ պեղ լինի ձեզ։
պ. Տեսիլ պեղծեցուց. զոմն բժշկե-
ցուս տէր Յովհան Աստուածեան՝ կախ-
ուսանցի՝ քահանայ Աստրուծոյ ի հիւան-
դութենէ ի մահու։
2. Ո՞րպէս է եղեալ։
պ. Հանեալ փոքրիկ տոլար Հնդ-
կաց. որ երբ հասանի թէպէտև հաւեր
տէս կարմրիկ, այլ զքաղցրութենէն
երբեք ոչ չուտեալ։—վասն զի ի հեռա-
կուսա եմ։
2. Ո՞ւր ի հինչ է տուս։
պ. Ընտուղ ծառոյ՝ սրտամէն, պա-
նամայ կանաչ, համ գոյշ, պաղատու-

կապ ի կեղևն կոյս և ի միջն, խաբանջիւր պատուղնորա ըստ չափոյ ծխանի կուրզի, զոգեաս նշաձև զօրէն քարեայ հատիկաւոն ի վերոյ միոմեանց դնեալ, համով քաղցր, ի միջն ունելով հունիզ մաշատեսական և մաշտչական ևս զաւնով :

Հ. Ո՞ՀՆ է նանատուս, կամ եղևնասիրան :

Պ. Պատուղ ծառոյ՝ զեղնաշրթի կաղամիոյ, թէ չափով, թէ ձևով, և թէ գոյնով նմանն սպտի եղևնոյ, միայն նորա զիւրաքանչիւրն, կակղ միջն լի մանրիկն սաղարթ ինչ սաղեհատ՝ իբրև գծեծած սեխի խաշոն ընդ աչեր :

Հ. Ո՞ՀՆ է բէլ :

Պ. Պատուղ ինչ նմանն ընկուզոյ, ոսկի ծառն է փշոտ. ընտանեկն, ոչ լինի ի մերձակայս Կոստանդնոյ՝ բայց ի Տրապիզոն և առոյշ. բայց վայրկեն թթու և

առակ. զորս ասեն ի պէսպէս պէտս իւրեանցս։

Հ. Ո՞րչափ է լիեզն։

Պ. Վեցհազարամեայ ծառայ իւրեք փոխանակ մի Հնդկի և Հնդիկս, զեղջիւրաշունչ կուռքի մեծութեամբ, չէ չեղեալ ամաչկոտ։

Հ. Ո՞րպէս ուսանեն։

Պ. Կերևահան առնեն որպէս զձուս, ուր պատուէն իբրև զնուշ նորահաս, կամ թեւատախտով սպիտակուց հաւկթի մաճեալ ի կեղև իւր մեծ յոյժ հանեն ի ներքուստ պատղոյն, ի գոյն շագանակի, և ի չափ կաղնւոյ։

Հ. Ի՞րբ հասանի այս պտուղ։

Պ. Ի ժամ մի յառաջ քան զարշն, առն յանկեան Ընտրելի։

Հ. Ո՞րչափ է լայնութ։

Պ. Վեցուղ խառատաձև, որ ոչխարաձի զօրին քառասանի ի վեցոյ ծառոյ, կե-

զնա զարշ՝ նմանն զարհուրանելի, մանկ
կամ մանրի նորատունկ՝ այլ կարծր,
կատան բարկութի՛ն ե՛ւ չասի կարծրակամ-
ութ, և համառ ընթացուածն լինի՛
ութ, այլ ոչ այնքան համառ, և ոչ
այնքան փոս կոր, զի մատաղ է։

է. Ո՛ճն է պատեհական։

պ. Պիտուլ ծառոյ ըստ մեծութեան
շլատենոյ. ճնոյ, գունով և համով
նման անուտատային սարդոյ կամ մեր-
խի. եռանկիւնի կամ։

ժ. Որդիս ուտեն զայս։

պ. Ընդ ո՞ր ինչ ոչ ուտեն զայս։

պ. Ընդ ոմն ոչ ճարկեցի հոգին առ-
ուտ ճաշ՝ ի միջուկն եղոյզ, և լինի
առնիս, բայց յոյժ ճարկ, հոգին
առուծեալ լինի բոլոր մարմին նա՝
բառնայ ի բաց գոտպուրթիւն։

Հ. Ո՞ինչ է սահուր։

Պ. Պիտուղ յազգէ լակուտին, այլ փոքր քան զնա, և թանձրատոհմիկ։ Կուրկզ նոյա դեղին, ընդ որում մաճեալ է մին պտղոյն, որպէս ամբի՝ կամ լուզ դեղձի։

Հ. Ո՞ինչ է ամիպիէ։

Պ. Ցեսակ ինչ սալորի, որ ունի զերկս կոտոս կանաչս՝ նման փոտրըղի, հասնի թ թուատ։

Հ. Ո՞ինչ է տալ, կամ տալկուր։

Պ. Պիտուղ ծառոյ իւթք, որ նման է տատրենուոյ կամ Ընդիկ տալմաւենուոյ. զոր նոքա քաղուս կոչեն։

Հ. Ո՞ինչ է տալտուրի ծառոյ տատիս։

Պ. Ընդոյզն ինչ, որ յատաւօտու՝ է քաղցր և զովատուր քան զամենայն օշատակ, ի տունջեան՝ փոխադրի ի գինի տրբեծուցիչ, իսկ յերեկոյի՝ քա ցախի և զառնանոյ։

Հ. Պատուէր նորա ոչ ուստէ թաղիմ։
Պ. Այո՛, զի մինչ ետհաս հատանիլ, ելեզևատհան լինիւ, և երեւէ երբեւ զաւակ. ասիցուք ձուոյ պատկառանձն, յորոյ միջի ի կէ հոյզն անուշահամ, զոր միանգամ՛ի բերան առեալ, կամ նախ ըզհոյզն քաղել ըմպելն և ուտելն։

Հ. Ո՞ւր ինչ ապա՝ երբ հատանելցի ատեանն։

Պ. Ահեղ ինչ ոմն ի կէ հանդերձեալ ի ներքոյ ոտից, զոր ոչ ոք կարէ տեսանել, և ոչ ոք ի մարդկանէ ծանուցանել։ Տեսիլ սոյա է թուղթ ՚ի նոսկայ։

Հ. Ո՞ւր է քաղքաւա,

Պ. Ներսէ՛ս ինչ ոմն ասիմաւեանոյ, զոր հերձան զօրէն սուր ծառոյ. և անօթ եղեալ ի ներքոյ, առնուն զհոյզն և լցանեն զսուրկն զաստղիկաւոր զօշանակ տալէն

Հ. (Ո) ինչ է կէձու բաղաւ։

Պ. Ցեսակ ինչ նշոյ կեռ գլխով, որ բուսանի ի ծառս. որ ի մնկել կաւ՝ի բուլեն՝ ապտակէ զհատ իմն իննկեն. փափուկ մսալմամբ քան զմեղնուշ։

Հ. (Ո) ինչ է փոթա բաղաւ։

Պ. Ոշխուզաբեր պտուղ բայց բեզմ և լայնատերև ծառոյ իսկ՝ նման կիսապտկի կաւ՝ չնաշի ծառոյ, փոքրիկ քան զնուշ եղկի մեծութ, այլ թաւմ և կաթնահամ։

Հ. Ընդհ կոչի փոթա բաղաւ։

Պ. Փոթա՝ նշանակէ զտեւև. բաղաւ՝ զնուշ։ Եւ ըստ որում սովորութեան է զքանի մի հատս ի նոցանէ պողել ի տեւև ինչ և այնպէս վաճառել, վասնորոյ և կոչեցաւ փոթաբաղաւ, այսինքն տեւևանուշ։

Հ. (Ո) ինչ է սինկաւորոյ։

Պ. Ընդհ ըստ սեռս և ծեզոտ հասա-

նման կաճեզախմորոց, զոր հանեն ինձեր-
քուստ աւազանաց, յորմէ ստոյգ քու-
ստոյն՝ որք ամէնն ի նոսա :

Հ. Ո՞ իմն է նշանակէ բառ ս սինգա-
րա :

պ. Կրանկիւնի, զի ճև արմատոյս
եւս քանկիւնի է :

Հ. Ո՞ իմն է կեռաս :

պ. Իրմէ ստոյգ՝ նման սինկատի.
ոչ անկիւնաւոր՝ այլ գլանաձև ա-
պես զկիշատ մեր և զճիթատուզ.
մանչն սեռ և թելոտ, զոր ի քաց մաշ-
կեալ ճեայ մէջէնն ապիտակ ինչ հիւթ
ինչ նման սինկատի. այլ մեծել և գահ
քան զայն — ուտեն :

Հ. Ո՞ իմն է էն քատպուտ :

պ. Պուտուղծառոյ ի Հինաց փոխա-
դրեալ ի Հռոմէից, ըստ ճևոյ և մեծու-
թեան հատկի, գորշ կամ դեղին,
աղուամազ և փուխր մորթով, ուն-

ի միջի հատուս եւ խնդիրքի, խակ հա-
մեմատ եւ քաղցրութեամբ նեւնան տանձի,
բայց ի ջեւրս տեղն։

Հ. () ինչ է մանրատառութեան։

Պ Ասիրտ ծառոյ սաճենևին նմանի
ընդդէմ տերեւոյ, ստուերին կեղև նորա
կանուչ՝ որ երբ հասանի մօտանայ ։
համ թթուախ ծխանի գոյն առնոյ ։
Հիւսապէս այլ կեղև համ փեշմեկ ի նե-
քոյ, այլ անկնդմելիապէս պատուհասիկ
գհատուս պատոյն ։

Հ. Պատճառ ինչ են հատուք մանգուա-
տանի ,

Պ. Երբեմն գպճեղս սխտորի գլուխ
գլխի գլուած , սպիտակ գունով , չլա-
լից և առուշահոտ, յիւրաքանչիւրեան
ունելով գմի մի կուռս փոկերիկ, որ երբ
ևս գլուխ պեղծ գմիս պտղոյն մեծ ա-
նին ընդ ինքեանս , և առ լայնանան
գոյն պտղոյն՝ ոչ ոք կարող հանել։

այլ պատրաստի հանդերձ կայանէ ի նմին ։

Հ. Ընդ ամենայն ժամանակս ի նմին ։

Գ. Ի մեծ մինչ յերկոտասան. կան մատթէոս ի Պաղեստա, ոչք առանց բա-
նալոյ կարեն առել թէ քանի պահեղք կայցեն ի նմա. ոչպէս գանձակեցիք
մեր՝ գնաւանէ՝ թէ քանի հատոք էին ։

Հ. Ո՛չպէս ։

Գ. Ի ծայր պատրոն կաւի ի քնթու-
կին՝ ոչ քան տեսլեանելոյն պահեղ կա-
պին՝ այն քան և պահեղք գտանին ի մէջ
պատրոն ։

Հ. Ո՞ւր ամենատէր քան ։

Գ. Ի նոյն պահեղս պատրոնեալ թուի քեզ ։
որ ասէին հակ բնութիւնն ոչպէս թէ
նշանագրով պտղոմէ գոյր ի ձեռս
մանգաստանին ։ Այլ յաւէտ զարմա-
նալին է, զի ձայք Աստուծոյ նահանգի
մերոյ՝ գուշակեն նախ զհատոս նուան, և

ապա բացեալ ձգել նոյն ջուրն գտանել զեն ի նմա։

Հ. Ո՞ւմ է պատիւն։

Պ. Պատուղ բարձրաբերձ ծառոյ ի-միք նման քաղցրելենու կամ քաղցրի ծառոյ Հնդկաց, սակս պղպեղ հատակ սեւ, ըստ կատմութեան նեղ քոյ և ատամնաձայ՝ նման քաղցրի։

Հ. Ո՞ւմ համ ու հոտ ունի։

Պ. Ասուց ամենևին զարշելի, զի ծանրահոտ և զզուելի է յոյժ. բայց բնութեամբ այնքան ախորժ և սիրելի՝ մինչ անքաւ ուրախ լինան զլուսոյց ծառեն առ ի գիւտ նորա։

Հ. Պարտ զգաստաբար լինել տալ։

Պ. Այո, առ ամէն և սխտոր եփեա. յաւել ապա շաքար, սեր, չարչհոտ, համ անկուզական և խառնել։ Ապ ի տանդ, և ցեցեա, ի վերայ քամելով զատատ հոյզն հուսկ սոխի և խատուցի, որ ինչ

Հատ և համարտ բառարարութեան տոյ, նոյն համեմատեան և զհատ և հատ դուբխանեն :

Հ. Ո՞ւր լինին գրուխան և մանրագրուստանն :

Պ. Ի կրկես նեղուցին Վատլայ ու տան ի Նոգոյ ի Հին :

Հ. Ո՞ւ ինչ օտար ի մեր պատգաման ի Հին :

Պ. Անկէ, պտուղ ծառոց անտառական, մէջն գեղին և հեղուկ, համեմուն թթու խթու զեմուն. և կատարեալ գրուխան գեղեցիկ ընդգէմ համեման ուրեան :

Հ. Ո՞ւ ինչ լեզքի :

Պ. Պտուղ դառնուտ ի ծն ալրագոյ կաղապարի, մէջն մուշկատատ և համեմով թթու. զոր էրուցուցանեն, որպէս մեք զաղոյ, և ուտեն ընդ ամեն ոտքն՝ յորմանէն գէշ :

Հ. Օձն ինչ կ՚ուտ կամ վնասակարն :

գ. Պատուղ բոլորչի նրբաակեղև և
մսախտապտղ, որ ելք հասանի զեղչիւ,
համառօտ թթու և բնութեամբ ցուրտ
չորք՝ բայց անվնաս։

ՀՒ. (ՀՒ) ԻՆՉ Է սեղէք։

գ. Պատուղ ինչ հատորակ՝ ի ձեռնա-
տան, նրբաակեղև, թափանձիկ, և
կաթնիւտապտղ. չափով և ճիտավ նման
ճոխաց բատի, կոտիզքն տատիտակ և
սեռաք. մինչ փտափտուկ լինելն քաղցր.
ոչ ինքնին հատ ի բերանի. յորոց
վերայ ջուր օձինակի թզոյ մեղուց պատ-
նոյ տրեղանման փուշի ինչ։

ՀՀ. (ՀՀ) ԻՆՉ Ձատապտերի ծառն։

գ. Պատառ ձատապտղոյ, որոյ ոստք
թխուրութեամբ, և տերևք ստուածնիք՝ են
կաղամիոյ և շուշտոյուն. իսկ պատուղ նո-
ւոյ պտղոյանոյ ի պատկառածև մուշկի բա-
ժանելոյ յերկոս հեստս, ոչ ի հատա-
նել ինքնին բաժնի, ըստ օձինակի շա-

զանոնկից. և արուեստս երևի ցուցանէ զերկս կատարեալ ատուածոյ ամենայնի՝ ի մէջ կատարածեալ տեղւոյն։

Հ. Ումեք այս զուարճալիս ինձ տեսանել։

Գ. Ոչ։ Քանզի ոչ կարելի։ քանզի զարարածոցն ամենեցունց է՝ որ ինչպէս ատուծոյն ամենեցունց ունելն է՝ և ամենեցունց հասու, համարձակ, հանդուգն և գոյացութեամբ միանգամայն, ուստի կարողն ձիւսոյ, համարձակ ունելն, որպէս և մեք՝ քանզի ձիւսոյ փոքր ինչ իւղ խառնելով. զի զերեսս հաստել զանգիսն, և փոխանակ բամբակեայ պատրուգի ծխել ինձ զնելով՝ ի մէջ։

Հ. Ինչ է գատակ.

Գ. Ատ թղթատրեալ, որ բուսանի ի ծովեզերս կղզեաց. զի՝ ի կերակուց նորա կապեն թուղթ, և անկանեն քեհեզ աշխարհս և մեծագին։

Հ. Ո՞վ ինչ է արուեստին,

Պ. Ո՛րուան չէ սահման, որ կոչուի միջ-
նորդ հոգւոյն խաղացին ներաւոր ջղային կառուածոց-
ուըշի. որով օժտուեր զանձնեան կամ
փոխադարձին ի արքունեան և ի փոխադա-
ռաւթիւն ։

Հ. Ո՞ւմ ինչ է գործ ։

Պ. Ո՛րուան ինչ նպատակ քաղաքացեաց,
յորով ի տեղի ոչ կամ յուսոց և յար-
մարուց՝ յօրինեն տեսակ ինչ քա-
փուկի՝ միայն ետուածովը ի ջուր ։

Հ. Ո՞ւմ ինչ է առնախուն ։

Պ. Ո՛րուան միջակ և փշրակաց, որոց
կերակուր, որպէս և փեծչեակ պատրաստ նո-
ցա՝ է որպէս զպղպեղ ։

Հ. Ո՞ւմ ինչ է սէն կամ ձէթ ՚ի ա-
փառնուշ ։

Պ. Ո՛րուան ինչ է ոսոխի արուեստիցն
տեսակ ինչ կարգ ։

Հ. Ո՞ւմ ինչ է Յաւիրեխայն ։

պ. Ինչ ինչ, յոլովք եւրանէ հիւթ
լուծիչ քաղցր պոյսցեալ յերեսիւաւունս
մաղուց, եւ զախտն վայծելան վանէ ։

հ. Ո՞ւր բուսանի ։

պ. Ընդհանուր յաշխարհին Հռոմա-
բուսոյ ։ զոր Ընկոյն ապիէդ անուա-
նեն Ընդաթ, այսինքն մանրապտղոյն. ի
միջանն ի միջերկրական ծովու ։

հ. Ընդաթմ՞ինչ է բուսոյն, զոր այլազգիքն զուարճալի կոչեն։

պ. Ի ծատիկ ջրատէր բուսոյ նմա-
ստոց, որպէս պիլ. և բարձրանայ եր-
կու թիզ, բեւեռ ծատիկ դեղին գա-
նով, որ ի նոսել լուանի առաջոյ զմի
տեղս, և այսպէս օրական մի տեղս ա-
ռաւել ցլտութեամբ լուանի. և զինի այ-
դր օրական մի մի ի տեղեւոյն թօ-
թափէ արմատ կուտէ ոչ էաւել քա-
ւուս լուանի ։

ջ. Օ ինչ է համառափեւռ ծաղիկ։
պ. Ծաղիկ հազուագիւտ, միմիայն
ի համօրէն աշխարհի, որ գտանի յա-
խտիճին Ղևոնդեան յանիվայեան Հա-
սէն, մեւծ ի վաւյնա քաղաք, այն է
Հատանդաւա, ուր ջեմմուկն է։ Ընա-
նէ և Հգնատախտա գտին զայն, բայց
զամանէ, որպէս և զայլ ամենայն պի-
տանի բուսոց և բերոց խօսեցայ՛ք
յերկատոտ Հատորին եթէ Տէր յաջո-
ղեսցէ մեզ։

Բայց կայ Պարոն ուսումնասէր,
եթէ ի միտ առեր զոյ միանգամ ըն-
թերցարդ, պիտի այսուհետև քաղցուկ
առնել և ի միտս քո դատել, թէ որ
քոյս կամ պտուղ յայլ ևս որքան
նուէթ և յօգուտ վերածել կարեն.
որոյ ախտաբուժարանաց ճեռօք, վան
որոյ վայելչական և շահեկան վախ-
ճանաց. և զայս մտածութիւն քո գլո-

ել և ցուցանել վարժապետիդ, զոր
ոչ միայն անմեռաց պահես յուշիդ զոյս
ուսայն այլ և հազար նորութեանց
հայր և հեղինակ հանդիսասա, յո-
դուտ անձին քում, և ի լոյս ընկե-
ցաց քոց։